

CONVORBIRI LITERARE

No. 12.

BUCUREȘTI, DECEMBRIE, 1912.

Anul XLVI.

ZĂDĂRNICII

.....
«Et je sais qu'elle doit mourir,
En joignant ses mains impuissantes,
Et lassée enfin de cueillir
Ces fleurs absentes».

(Maeterlinck)

Biet suflet, tu!...

*Ne 'ntoarcem iarăși din zarea drumurilor mute,
Pe care le-am bătut cu-acelaș zadarnic dor de-atâtea ori,
Și iată-ne din nou iloșii,
Atâtor îndoeli temute,
Ce ocolesc din nou hotarul pe care-au fost pornit să-l mute,
Și se întorc din nou pe drumul zădărnicit de-atâtea ori!...*

Se 'ntorc din nou rătăcitorii,

Porniși spre raiuri neștiute,

In dorul unor flori pe care nu le-au văzut de cât în vis,—

Se 'ntorc din nou rătăcitorii,

Ce nu s'au bizuit sămute

Din calea lor zădărnicită hotarul unui drum închis...

Biet suflet, tu!...

Ne 'ntorceam iarăși din zarea drumurilor mute,

Pe care le-am bătut cu-acelaș zadarnic dor de-atâtea ori,

Simțind în arșița din creeri,

Și'n frigul mâinii abătute,

Acelaș gol săpat de lipsa atâtor neculese flori!...

Pe-acelaş drum,
 Ne 'ntorceam iarăşi, cu ochii stinşi de plâns, şi — poate —
 Orbiţi de tot, de data asta, de raza vitregei lumini,
 Ce n'o mai şti să ne înbie,
 Şi n'o mai şti să ne arate
 Nici stavila ce'nchide drumul înşelătoarelor grădini...

Dar florile în dorul căror am rătăcit — nebuni — o viaţă
 Nu vor mai şti de acum, biet suflet, să ne aţâţe ochii stinşi!
 C'î'n adâncimile-ţi tăcute
 Ne vor durea ca o povaţă
 Venită prea târziu s'adape nesaful unor bieţi învinşi....

. . . Şi cine ştie de vre-odată, —
 Gândindu-ne la câte toate
 Ne-au ispitit când-va în viaţă, —
 N'om blăstămă, de ură plini,
 Grădinile în dorul căror am ocolit — nebunii, poate,
 Atâtea flori crescute 'n raiul unor grădini adevărate
 Şi-am ocolit, poate, nebunii —
 Trecând sălbatici şi străini
 Atâtea flori nebănuite,
 Atâtea flori necăutate,
 Care au trăit chemând zadarnic căldura unei mâni,
 Şi, poate,
 Vor fi murit de mult acuma,
 Vor fi murit de mult, uitate,
 Acolo, undeva, prin spini....

ELENA FARAGO.

I A R N A

(Pastel)

Omat pretutindeni. Cat bate ochiul, pământul e ca spoit cu var. Ger. Crivațul se sbuciuma. De sus nu mai cad fulgi. Dar spulberătura tot așterne troene. Nu-i pui de om, sau vietate, pe afară. Nici pasăre,^r nici câine.

Trenul e potmolit. Din depărtare se vede o mașină de ajutor. Fumul se deșiră în urma ei, drept ca o tăetură peste un *t*.

În namiezi se deschide pârția. O târlie. Copitele cailor coptoroșesc zăpada. Țăranul, strâns în zeghe, îi mângăe cu biciul. În fund e zgriburita cu spatele spre vânt o muerușcă. Suflă în pumni să-i încropiască.

Cerul s'a luminat. E soare cu dinți: Omatul sclipește. Vântul s'a topit.

Din spre pădure se aude o detunătură de pușcă. O droaie de vânători gonesc un șoldan.

Sub streșini atârnă o cumetrie de țurloaie de ghiată. În porumbul ce stă strâmb, ca un bețivan cu căciula de mițe bălane pe creștet, câteva vrăbii ciripesc și abia îndrăznesc să-și arate ciocurile.

Un curcan stenahorisit stă în pragul casii schimbând picioarele. Moțul îi atârnă peste plisc și-l supăra ca ceva de pristos.

Incet — incet sorele scapătă în asfințit și spune
neaoșului unchiaș, câmpul, noapte-bună.

Umbrele ies din pădure și sfoase își desfășur
zăbranicul. Crivațul începe iarăși să sufle în tilin-
ca-i de capiu. Se aude un urlet de lup. Cainii îi
răspund.

Apoi tăcere, ca în altar...?

Și, par'că nu mai trăești, par'că visezi...

MIHAIL I. CHIRIȚESCU

ȘCOALA DE PICTURĂ VENEȚIANĂ

LA

KAISER-FRIEDRICH-MUSEUM DIN BERLIN

(Urmare)

„Tiziano Vecellio, scrie un istoric, amicul și elevul lui Giorgione, strălucește cu toată 'splendoarea geniului, cu toată măreția unui Rege. Nimic mai mult decât acest pictor, la care cultul formei valora mai mult decât sentimentele, n'a zugrăvit mai bine frământările unei societăți, pornirile simțurilor, frumoasele femei cu părul blond, cu sânurile albe și opulente, cu buzele sensuale, cu ochii plini de voluptate. În scenele din Evanghelii, el amestecă societatea venețiană din timpul său; madonele sale nu reprezintă pe maica Domnului, frumoasă de o frumusețe ideală, scufundată în privirea fericirilor cerești, ci o femeie, frumoasă de o frumusețe profană, mișcată de patimi pământești“. S'a spus cu dreptate de Tiziano că el rezumă pe Giovanni Bellini, pe Giorgione și pe Palma, și că prepară pe Tintoretto, pe Veronese și pe Tiepolo. El adaugă la invențiunile predecesorilor săi „o bogăție a coloritului, o putere de concepțiune și o forță dramatică necunoscută încă“ și care fac din el cel mai complet dintre pictori. Muzeul din Berlin nu posedă de el decât cinci portrete: toate însă de întâia importanță. Portretul amirarului Moro (Nr. 161) în armătura sa de luptă, este cel dintâi în dată. Figura impozantă, gestul energic de comandă, arată pe un om, cum spune Burckhardt“, care și-ar păstra aerul gradului său și dacă ar lipsi accesoriile cari-l indică“. Culoarele închise, capul

energic reeșind pe un fond negru, fac un efect puternic. Cu toate acestea, cu cât este mai remarcabil portretul bărbatului necunoscut, într'o simplă haină neagră (Nr. 301). Văzut până la brâu, un tânăr palid, cu o mică barbă neagră, îmbrăcat în negru, privește pe spectator. Atitudinea lui simplă și naturală, nobleța și liniștea fizionomiei sale, sunt de nedescris. Tiziano ajunge la efectul cel mai mare prin mijloacele cele mai simple, fără atitudini teatrale, fără accesorii, fără umplutură. Într'un asemenea portret se vede bine ceea ce Burckhardt numește *colosalitatea* lui Tizian, magia de a da stilul grandios unui portret de mărime obicinuită și de atitudine simplă. „Tiziano, scrie Lanzi, întrebuițâ umbra cu multă băgare de seamă, și-și formă o manieră care nu este cea a unui imitator riguros al naturii, ci care ține mai mult de ideal. . . . În portrete el da cea mai mare forță a penelului său la ochi, la nas și la gură, și lăsă celelalte detalii într'un fel de vag, care favoriză mult spiritul capetelor și contribuia la efectul lor“. Ce este mai elocvent decât portretul lui Carol Quintul zugrăvit de el, împăratul suferind, îmbrăcat într'o haină neagră, cu ordinul Lânei de aur legat la gât cu o simplă panglică roșie, cu picioarele umflate de podagră puse pe o pernă : Tiziano, scria Pietro Aretino, zugrăvind pe Cezar, ar anula drepturile ce moartea crede că are asupra lui“ ; sau acel minunat Francisc I dela Louvre, făcut după o medalie, efigie definitivă a Regelui cavaler, elegant, voinic și sensual. Portretul lui Tiziano dela Berlin (Nr. 163), zugrăvit de el însuși cam pe la 1550 și rămas neisprăvit, ne prezintă pe maestru într'o etate innaintată, dar plin de forță și de aceea „maestatea senatorială“ pe care Reynolds o găsiă în portretele sale. Viața lungă și plină de onoruri a lui Tiziano a făcut rău renumelui său în fața persoanelor pasionate cari vor ca un artist să trăiască numai în dezordine și pasiuni. „Giorgione, plin de pasiune, scrie Stendhal, a murit la treizeci de ani“. Tiziano știă foarte bine să-și exploateze renumele său. Împreună cu Sansovino și Are-

tino el formă faimosul „triumvirat“ care împiedecă pe alți artiști de a ajunge la glorie și la lucrări bine plătite. Aretino se pricepea de minune nu numai de a glorifica pe Tiziano, dar de a critica pe rivalii săi, începând cu Michel Angelo; Tiziano, care după expresiunea lui Velasquez „purta drapelul pictorilor din Veneția“, simția nevoia de a fi lăudat, și gloria sa căutată: „îi trebuia o pompă teatrală, o rumoare organizată cu dibăcie imprejurul operelor sale pline de efect, pe cari prinții le comandau „lagrimose piu che si puo“ și pe care el le făcea după această comandă“. Cu tot acest zgomot făcut imprejurul său, el trăia ca un înțelept în casa-i de pe lagunele îndepărtate, la nordul Veneției“ de unde privia în față Murano, colinele dela Ceneda, șesul dela Mestre; piscurile Alpilor dela Cadora în depărtare, îi arătau locul său natal. Un peisagiu plin de verdeață, cu culorile nuanțate ale văilor, se întindea dinaintea ochilor săi, dominat de piscul original al muntelui din patria sa, pe care el l-a zugrăvit de atâtea ori“. El eră un mare peisagist, dar nu abuză de acest talent, ca alți pictori „cari ar fi zugrăvit arbori în mijlocul mării“ numai pentru a arăta abilitatea lor. Tiziano voia ca peisajul să servească subiectului: în „martirizarea S-tului Petru“, el zugrăvi un arbore stufos din grădina sa, care măria încă oroarea scenei. Amicul său Aretino, care se numia „un alt Tiziano“, știa să guste de asemenea tablourile ce le prezentă la fie-care moment Veneția; el știa să descrie spectacolele mărețe ce i le dau aerul, lumina, acestui oraș minunat. „După ce am prânzit singur, scrie el lui Tiziano în cea mai frumoasă poezie din scrisorile sale, sau mai bine zis în tovărășia acestor figuri care nu mă lasă să simt gustul nici unei mâncări, m'am sculat de la masă, sătul de disperarea în care m'au adus. Și ast-fel, cu brațul rezemat de pervazul unei ferești, și cu peptul culcat de asupra, ca și aproape tot restul persoanei mele, priviam, scufundându-mă în admirabilul spectacol ce-l făceau bărcile nenumărate pline de străini și de

cetățeni, care mulțumiau nu numai pe cei ce priveau, ci chiar și pe Marele Canal el însuși, bucuria celor care îl străbat. Și îndată ce se isprăvi spectacolul dat de două gondole, care, conduse de doi barcaroli faimoși, se întreceau la cursă, avui o mare plăcere văzând mulțimea, care pentru a asista la această cursă, se oprise pe puntea Rialto, pe cheiul Gamerlingilor, la Pescaria, la traghetto S-ta Sofia și în Casa da Mosto, Și pe urmă, după ce această mulțime plecă plină de veselie urmându-și drumul, eu, ca un om care, nemulțumit de el însuși, nu știe ce să facă cu spiritul și cu gândurile sale, mi întorsei ochii spre cer, care, de când Dumnezeu l-a făcut, nu a fost mai plin de culori și de umbre. Aerul era așa cum ar voi să-l reprezinte cei ce te invidiază, pentru că nu pot fi Tiziano. Admiră-l în descrierea mea: mai întâi erau edificiile, care, cu toate că făcute de piatră, păreau făcute de o materie artificială. Pe urmă, privește atmosfera, care, în unele părți era curată și vioaie, și în altele tulbure și moartă. Mai privește minunea ce o făceau nouri formați și umezeala condensată. Acești nori erau aproape de coperișurile edificiilor, jumătate pe planul întâi, jumătate pe penultimul. Căci fondul era plin de un abur negru-cenușiu. Admiram culorile felurite ce apăreau pe ei. Cei mai de aproape ardeau ca flăcările focului soarelui, și cei mai depărtați erau roși ca miniumul, ceva mai puțin arzători. Cu ce frumoase trăsături de penel natura zugrăvia aerul, colo sus, îndepărtându-l de palate cum face Vecellio în peisagele ce le zugrăvește! Unele părți păreau verde-azuriu, altele de azur verde, compuse de natură, maestra maștrilor. Atmosfera se amestecă cu umbrele și luminile, și scotea atât de bine în relief ceea ce ea voia să scoată, și știa așa de bine să amestecă cu fondul ceea ce voia să amestecă, în cât eu, care știu că penelul tău este geniul geniurilor, am exclamat de trei sau patru ori: „O Tiziane! unde ești?” Pe legea mea, dacă ai fi zugrăvit ceea ce eu îți povestesc, ai fi îndus pe oameni în mirarea în care eram eu,

văzând un așa tablou, și o așa minune ce nu eră să dureze“. Acești oameni, artiști sau scriitori, încantați de frumuseța și farmecul Veneției, i ubiau la nebunie acest cer, aer și această lumină minunată: Aretino se arată în această priviință demnul amic al lui Tiziano. Acesta, care trăia ca un filosof la el acasă, petrecea la Aretino: aici întâlnea el pe frumoasele venețiene, pe Angela Zaffetta, pe o Sandella, pe o Marietta dell'Oro, pe o Margherita Pocofila, faimoasele *Artine*, modele superbe pentru un pictor de femei. Tiziano însă, pictor de curtezanе și de ducese culcate fără nici un vestmânt, știa de asemenea să reprezinte inocența. Nimic mai fraged, nimic mai vioi, de cât portretul ficei lui Roberto Strozzi, o Medicis de pe mamă, (Nr. 160 A), zugrăvit la Veneția în 1542. Portretul este unul din cele mai frumoase portrete de copii care există, prin vioiciunea și sănătatea modelului, și prin frumuseța coloritului. Imbrăcată într'o rochie lungă de mătăasă albă pe care strălucește un brâu de juvaeruri, copilița, în picioare, se joacă cu un câne. În fund un peisagiu minunat se vede prin fereastra deschisă la dreapta spectatorului; o draperie acoperă pe jumătate un baso-relief antic, pus dedesuptul ferestei. „Când familiile mari, scrie Morelli cu ocaziunea acestui portret, încep a-și vinde portretele strămoșilor lor, nu mai e mult de așteptat de la ele.....“ Un portret de femei de la Berlin este vestita Lavinia, fica lui Tiziano (Nr. 166), strălucită simfonie în galben, imagină eternă a tinereței sănătoase și pline de speranță: Lavinia, frumoasă, blondă, cu forme pline, imbrăcată într'un splendid brocard de aur, ridică sus cu amândouă manele o tavă de argint plină de fructe. Ca fond, o draperie galbenă. Gestul elegant, frumuseța figurei inocente surizând către spectator, sunt de nedescris. Este unul din cele mai fericite portrete ale lui Tizian, în care bogăția coloritului și frumuseța modelului se unesc pentru a da o capodoperă inimitabilă.

Se poate spune că Tiziano n'a avut elevi: el se grăbia

de a închide atelierul său pictorilor care arătau un oarecare talent, Paris Bordone sau Tintoretto. Acesta căută de a fi inițiatorul unei manieri noi, care să perfecționeze pe aceea a lui Tiziano, adăugându-i ceea ce-i lipsia. „Desenul lui Michel Angelo, și coloritul lui Tiziano“ scrie el în atelierul său: el copia fără răgaz operele celui de al doilea, și studia zi și noapte copiile statuelor lui Michel Angelo. Se poate spune însă că el a exagerat manierele amânduror maeștrilor. Tintoretto este un maestru unic în școala venețiană. Nu i s'ar găsi un tovarăș de cât în il Greco.

Tintoretto într'adevăr are ceva ce amintește violența de efecte ale școalei spaniole“. El nu neglija nici un mijloc de a studia și a găsi efecte noi; desemnă de multe ori modelele sale la lumina unei lămpi, pentru a obține umbre mai pronunțate, și a da clar-obscurului său mai multă vigoare. Studia anatomia cu amănunțime, căutând mișcările cele mai curioase pentru a da compozițiilor sale varietatea naturei, își făcea modele mici de carton sau de lemn, pe care le suspenda în aer, pentru a studia perspectiva de jos în sus, mai puțin cunoscută la Veneția de cât în școala lombardă. „Cu aceste mijloace reuși el a crea tablouri adevărat perfecte, ca „Minunea Sfântului Marcu“, de la Academia din Veneția, de care Burckhardt a zis „că a depășit limitele artei venețiene“, compoziție pe care mișcările dramatice ale personajilor, coloritul viu, figura de o îndrăsneală neuzită a sfântului ce cade din văzduh cu capul în jos, o fac unică. Formele lui Tintoretto sunt mai svelte și mai agile de cât acele ale lui Tiziano, rotunde și pline; compozițiunea lui este departe de a avea ponderațiunea acestuia; Tintoretto este însă plin de efecte dramatice necunoscute acestuia: ce aer de aparițiune supranaturală are Christos în tabloul de la San Rocco din Veneția „Christos în fața lui Pilat“, cu statura înaltă învelită într'o draperie albă, singur luminat în mijlocul compozițiunii, pe când celelalte personaje se agită în obscuritate. Coloritul său, în care predomină cenușiul

și albastru-verzui, adaugă la puterea dramatică a picturilor. În marea „Anunțaiune“ de la Berlin (Nr. 298 A) sentimentul profund, atitudinea umilită a fecioarei, lumina răspândită de inger, sunt de un mare farmec. În genul mitologic „Luna înconjurată de Oare“ (Nr. 310) este o capo d'operă în care frumuseța formelor Lunei, fantezia accesoriilor, îndrăsneala atitudinelor sunt puse în valoare și mai mult prin coloritul în tonuri aurii de o căldură de nedescris. Ca portretist, Tintoretto este absolut superior: portretul unui bătrân, și cel al unui procurator a S-tului Marcu (Nr. 298 B și 299) sunt superbe. Toată mândria și forța nobleței venețiene se văd pe aceste pânze, unde figurile fine uzate în afaceri, reese pe fondul somptuos al costumelor, mai cu seamă pe superba robă de catifea roș-închis îmbogățită cu blană. Cei trei camerlingi la picioarele S-tului Marcu. (Nr. 316) pe de altă parte, sunt un bun exemplu de portret colectiv venețian, în care se făcea mai mult portretul funcțiunii de cât a persoanelor. Dacă la Tintoretto perfecția execuțiunii ar fi răspuns totdeauna puterii dramatice a concepțiunii, dacă impetuozitatea caracterului său l-ar fi lasat să producă mai încet, Tintoretto cu imaginația sa puternică, cu coloritul său care făcea ca tablourile sale să pară a fi luminate de fulgerele unui cer de furtună, ar fi fost unul din cei mai mari pictori ce au existat vre o dată.

Pe lângă acești maestri, o sumă de maestri mici, dar care de multe ori se măsură cu un Tiziano; ast-fel Savoldo din Brescia, de multe ori rece, greoi, dar a cărui lumină de subterană în „Ingroparea lui Chistos“ (Nr. 307 A) adaugă atât de mult la efectul dramatic al scenei; tânăra sa venețiană (Nr. 307), privind atât de cochet de sub șalul său galben de o culoare atât de bogată, și pe care el o represintă de atât de multe ori este o Magdalenă în intențiunea sa; dar de loc pocăită. Cu cât mai mult seamănă ea, cu privirea-i veselă și plină de viață, cu venețienele care trec astăzi pe Ponte de Rialto, învelite în lun-

gile lor șaluri negre! Romanino, tot din Brescia, este tocmai contrarul lui Savoldo; plin de fantezie, zugrăvind ușor, cu culori transparente și vii, inventând fără muncă scenele; în „Madona cu sfinți“ (Nr. 157) el zugrăvește tocmai în maniera lui Bellini; „Plângerea lui Christos“ (Nr. 151) este din contra o compoziție liberă, vie. „Tăierea capului S-tului Ioan“ (Nr. 157 A), este și mai interesantă. Compoziția este luată de la A. Dürer; dar câtă libertate în execuțiune, ce culori curioase și fragede, și cu cât des-gust aristocratic ține femeea capul tăiat în mâni! Prin atitudine și colorit, este un tablou de efect rar în școala venețiană. Calcar, nu ar trebui poate, de și a studiat la Veneția, să fie numit printre venețieni, el își însuși însă atât de mult modul de a zugrăvi a lui Tiziano, în cât multe din tablourile lui îi fură atribuite; și pe urmă, imitând maniera lui Rafael, tablouri de ale lui fură atribuite acestuia. Portretul de bărbat de la Berlin (Nr. 190), datat din 1536, este unul din cele mai frumoase din salele venețiane. Un bărbat blond, îmbrăcat în negru, este reprezentat pe un fond de ruine; în fund un peisaj. Coloritul cel mai splendid al școalei din Veneția strălucește în acest tablou; pe când în execuția ruinei și a peisagiului se văd culorile reci și transparente și amănunțimea școalei olandeze: ceea ce dă un portret de un farmec unic.

Moroni este un portretist de întâia însemnătate: capo d'opera sa dela National Gallery din Londra, portretul unui simplu croitor tratat însă în marele stil, rămâne neuitat. În Berlin de asemeni portretul unui învățat (Nr. 193), are calitățile proprii ale maestrului: știința atitudinii, profunzimea privirei, sobrietatea coloritului.

Lipsește însă acel grandios al lui Tiziano și al lui Paris Bordone, acea artă și acea magie de a da în portretele lor imaginile definitive ale unei generațiuni mari și bogate. Fără acești maeștrii, fără un Veronese, un Palma și un Tintoretto, istoria Veneției ne-ar rămâne necunoscută în multe părți; și tocmai într'un timp în care ea avea ul-

timile voci de splendoare, în timpul vizitelor de regi, procesiunilor religioase bogate ; în timpul victoriei dela Lepante ! Într'un timp în care patricienii își consacrau încă toată viața lor măririi patriei ; unde moravurile își păstrau mult din severitatea primitivă, și unde mândria neamului, sentimentul responsabilității și încrederea în sine se citește, în portrete, pe figurile gravilor magistrați.

Un carnaval care durează o jumătate de an ; o societate care umblă mascată șase luni pe an, dela Dogaresă și Nunțitul papal, până la cel din urmă valet. Un lux neauzit, averile câștigate de strămoși risipite în joc și în amoruri . palatele vechi modernizate, decorate din nou, pentru a fi în armonie cu costumurile ; interioare rococo, brocarduri înflorite, broșate cu aur și cu argint, lustruri de cristal, oglinzi, mobile aurite, făcând un fond potrivit perucilor maestoase, bastoanelor înalte, giuvaerelor nenumărate ale patricienilor ; patriciene, care nu eșiau de loc din casă în vechea Veneție, întrebuințându-și câte șapte ore pe zi la tualetă, și eșind cu sânul descoperit. Mănăstiri cari nu sunt decât saloane de conversație, săli de concerte, când nu sunt locuri de întâlnire. În locul liniștei de pe pieți și canaluri, când venețienii erau toți la lucru, o procesiune veșnică de măști, de muzică, de cortejuri, o lume de oameni deghizați în care Truffaldino, Tartaglia, Pantalone, Brighella, Lucia și Cucurogna, Trivelin și Zerbinetta domnesc Veneția în secolul XVIII-lea. Afacerea de căpetenie nu mai este alegerea Dogelui, ci alegerea unei peruci. Nu mai sunt răscoale pe străzi decât la venirea păpușei care aduce moda dela Paris. Orașul nu mai e decât o imensă sală de conversație, și de joc : faraonul, bassetta, biribisso, pamp-hilo își au credincioșii lor. Ridotto e centrul de întâlnire al senatorilor, unde își pierd timpul și-și dau ultimul ducacat. Închiderea lui aduce aproape o revoluție. Muzica, dansul sunt subiectele de conversație de căpetenie : șeaisprezece teatruri muzicale au partizanii lor, fără a număra concertele dela biserici, conservatorii și spitale. Plăcerile

variază după anotimpuri: iarna jocul și balurile, toamna viața la ville. Brenta, Mestre, Terraglio dela Trevisa, sunt acoperite de un lanț de ville bogate: villa Pisani la Strà, Foscari la Malcontenta, Manin la Passeriano, Contarini la Piazzola, Erizzo la Pontelungo, Baglioni la Massanzago, Farseti la Iala; palate regale mai mult decât ville, zugrăvite de Veronese sau Tiepolo, cu scări și galerii imense, cu porticuri ornate de statui, de busturi, de basso-reliefuri; bucătăriile chiar, ornate cu talere de Constantinopol și cu tavanele zugrăvite cu flori, au un aer de eleganță. Sub boschetele villelor, împodobite cu statui voluptoase, aceeaș viață ca în saloanele dela Veneția. Jocul, amorul, conversații nesfârșite, citirea satirelor acea literatură a popoarelor în decadentă! Comediile lui Gozzi și Goldoni, memoriile lui Lorenzo da Ponte și Casanova, ne dau tonul acestei societăți. Duelurile nu mai există decât pentru afaceri amoroase; două călugărițe nu s'au bătut ele, cu sânul descoperit, cu adevărate pumnale pentru abatele de Pomponne?... Ligisheismul este o instituție de stat; divorțurile nu se mai numără, în fruntea societății este M-me Dolfin Tron la care altețele nu uită să se prezinte, vestită prin galanteriile sale. Artele sunt la înălțimea societății. Nimic mai bizar decât arhitectura unui Longhena, care în mijlocul arcurilor rupte și a ornamentelor distribuite cu profuziune, păstrează încă o oarecare măreție. Dar pe fațada dela Santa Maria, zidită de Sardi, acesta sue pe pedestaluri mii de statui ornate cu imense peruci; Ospedaletto a lui Longhena, San Mose a lui Tremignano, biserica Scalzi, se întrec în bizarerie. Pictura singură se menține, și are o renaștere în secolul al XVIII-lea. Pentru această societate în care eleganța înlocuește frumusețea, în care nervozitatea ține loc de sănătate, aerul spiritual de farmec adevărat, nimic mai reprezentativ decât pastelurile Rosalbei Caniero, gen de pictură rece, superficial, elegant, făcut pentru aceste păpuși pudrate, ornate de dantele și brocarduri, pentru aceste frumuseți la cari hainele sunt tot meritul, și căută-

tura ochilor tot spiritul; pastel, minunat mijloc de a reproduce strălucirea unei mătase de culoare schimbătoare, pictura unui evantail agitat ușor, tapiseria unui scaun pe care o frumoasă vestită sau un sigisbeu se reazemă a lene. Ce frumoase capete de asemeni, dar fără viață, ce confuzie de flori, de dantele, de evantailuri pe pânzele lui Pietro Longhi: „se pare, că se aude în fața tablourilor sale, fășiitul rochiilor de satin, și că renasc toate plăcerile acelui timp de fericire liniștită și de bucurie leneșe. Toate obiceiurile, toate actele vieții, tualeta, lecția de muzică, balul, jocul, sigisbeii, totul e zugrăvit de artist“. Pe când Longhi se închide în apartamente, în mijlocul acestor mătăsuri, peruci și evantailuri. Canaletto, Gurdi și Bellotto reproduc fără sfârșit aspectele minunate ale cetății lor. În pânze luminoase, cu canalurile cutreerate de sute de gondole, cu piețele și punțile frecventate de sute de figuri nemascate, pudrate, îmbrăcate în domino, ei ne redau Veneția: s'a spus, că dacă ea s'ar fi pierdut, am regăsi-o pe pânzele lor. Canaletto redă soarele scântecelor, brumele delicate, umbrele ușoare ale cerului venețian în superbe tablouri dela Berlin: vederea Palatului Ducal (Nr. 1652) și la Salute (Nr. 1653). Guardi, mai poetic, cu culoarea sa sidefie, cu perspectiva mai puțin exactă dar mai pittorescă, ne dă, în „suirea unui balon la Veneție“ (Nr. 601 F) un delicios tablou de moravuri. Bellotto, nepotul lui Canaletto, mai precis, mai fin în două vederi din orașul Pirna (Nr. 503 B și C).

Un mare pictor încheie școala venețiană, G. B. Tiepolo, vestit în Italia, în Germania și în Spania unde muri pictor al Curții. Fantezia ușoară a lui Veronese îl inspiră; decorator de geniu, autor de frescuri admirabile, Tiepolo este un pictor de o originalitate nesfârșită. Scenele religioase cele mai triste, iau sub penelul său cu culori deschise un aspect de sărbătoare care le înlătură toată cruzimea. Coloritul său este inimitabil. „Maniera sa de a distribui culorile, scrie Lanzi, eră astfel, că, în ocaziunile în cari

alții aleg culorile cele mai vii, el se servea de culori palide, și chiar întunecate; pe urmă apropiindu-le de alte culori vii și strălucitoare, dar cu toate aceste naturale, el dădea frescurilor sale un farmec, o strălucire, fără exemplu". Culorile sale iubite de autor de frescuri se văd și în tablourile sale în ulei: „Restignirea“ (Nr. 459 C), „Martirizarea Stei Agata“ (Nr. 495 B), sau în poeticul tablou „Rinaldo și Armida“ (Nr. 459 D), în care cu toate aceste lipsește emoțiunea lui Tasso și misterul grădinilor Armidei. Dar pentru a ilustra pe Tasso n'ar trebui oare un Corregio? Dar cea mai prețioasă operă a lui Tiepolo la Berlin sunt, în cabinetul Nr. 48 o serie de douăzeci și două de frescuri în camaieu, provenind din Villa Panigai de lângă Trevisa. Tot ce o imaginațiune strălucită poate să-și închipuiască mai aerian, mai sîpiritual, mai voluptuos, se vede în aceste frescuri. Demnă decorațiune pentru timpul în care vechea Regină a Adriaticii devenise ospătăria Europei, unde Candide al lui Voltaire prânziă cu regii detronați. Dar cineva tulbură petrecerea. Republica căzu în 1707 la picioarele lui Bonaparte.

O cameră întunecată din vila Pisani la Strà, cu decorațiunea sa imperială, cu acvilele de aur păzind un vechiu pat de paradă, oglinduindu-se în oglinzile înverzite de pe pereți, păstrează astăzi încă în aerul său greu, în mobilele sale mâncate de vermi, amintirea Cezarului cari o dată a locuit-o.

A FOST DOAR O PĂRERE

*Din grai mângâietor, din vorbe pline
De 'nțelepciuni, se țese spusa ta,
Și toate — ca să-mi zici: «rămâi cu bine!»*

*Dar sufletu-ți e mare, bun — ș'ar vrea
Comori de regi s'adune pentru mine,
Eterna fericire să mi-o dea.*

*Viața chiar ți-ai închină-o mie,
Ș'ori câte morți — cu drag le-ai îndură,
De-ai ști că spre norocu-mi au să fie...*

*Dar lumea cea de-apururea haină
Ne curmă drumul mers de amândoi!
Și fruntea ta supusă se înclină.*

*La sfaturi înțelepte ți-i aminte,
Când ceasul cel din urmă e'ntre noi —
Ș'un semn nu spune: «vorba mea te minte!»*

*De ce nu-mi ceri să cred cum că veninul
E cel mai dulce-al lumilor nectar,
Suprema mângâiere — că e spinul?*

*C'a stelelor ivire-i de'n zădar,
Căci noaptea s'ar părea mai luminoasă,
De n'ar luci pe veci — o stea măcar?*

*Nu simți că firea toată 'n tine minte?
Ce vrei s'ascunzi cu vorba mângâioasă,
Ori vâlul generoaselor cuvinte?*

* * *

*Din slavă luna de-ar fi fost s'apună
In haosul cel pururi nepătruns,
Sau astre mii în veșnica genună;*

*Tot universul poate-ar fi răspuns
Prin jalnice cântări făr' de sfârșit,
Ci 'n sufletu-mi un svon de-ar fi ajuns, —*

*Apoi ca un ecou ar fi perit:
Dispară sori, stihii — ori cât de-ades,
Privi-le-voiu cu ochiul liniștit!*

*Dar tu, prin care stelele, pământul,
Făptura toată — capătă 'nțeleș,
Cu-o vorbă numai îmi deschizi mormântul!*

*Străin și singur sufletu-mi se știe;
Azi pentru mine universu-i mort; —
Și 'ntreb în sine-mi: vis e, nebunie?*

*Ce vrea lumina cerului, ce vor
Acele lumi spre care-acuma-mi port
Privirea stinsă? — vorbele-ți ce vor?*

*De's dulci, mângâietoare, calde, pline
De-adânci înțelepciuni? au e vr'un zor,
Când totu-i ca să-mi spui: «rămâi cu bine!»*

*Nu vezi că zarea 'n nouri se 'nvesmântă,
Că 'n freamătul de frunze e mânie,
Că 'ntreagă firea 'nversunat cuvântă?*

*Nu simți că toate vor să-ți strige ție,
Că ele mint, prin tine, fără vrere,
Când ai jurat iubire pe vecie?*

Căci n'ai iubit, — a fost doar o părere !

1910.

EUG. CIUHL.

CONSIDERAȚII

ASUPRA

ROLULUI IDEILOR ȘI INDIVIDUALITĂȚILOR DE SEAMĂ

IN

MIȘCAREA SOCIALĂ

În procesul de pozitivare progresivă, a cunoștințelor noastre despre viață și univers, domeniul faptelor sociale opune cea mai de seamă rezistență; spiritul de cercetare obiectivă întâlnește aci un factor de mare însemnătate — un element pasional — greu de calculat și care turbură puternic cea mai exactă combinație de mecanică socială.

Sunt însă și în acest domeniu unele relații pozitive pe deplin, altele pe cale de a fi.

De acest din urmă ordin ține și obiectul cercetării de față.

* * *

În organizarea sufletească individuală, ideile sunt lumina și izvorul activității.

În câmpul conștiinței, schimbător ca zarea, curgător ca apa unui râu, ideile apar ca centre de concentrare ale fenomenelor sufletești, cu care se asociază prin raporturi de contiguitate ori asemănare.

Centre de concentrare, ideile sunt și izvoare de activitate ce hotărăsc mișcarea și direcția întregii vieți sufletești.

Mișcarea în timp a valurilor conștiinței aduce după sine modificarea acestor organizări de energie; ideile ce au fost un timp centre intră în constituția altor organizări psihice, gravitează la periferie, se asociază cu altele ori se dezagregă, în elemente mai simple, pentru a constitui valori nouă.

Acelaș fenomen se verifică, și în evoluția organismelor sociale: ideile sunt centre și izvoare de activitate.

Ele sunt pârghiile de direcționare a unui neam ori unei epoce spre afirmarea existenței sale, valori cu durată în timp, de intensități variabile și cu viață aparte.

În sufletul omenesc roesc gândurile, tendințele în jurul unei idei, așa evoluează și forțele vremii în jurul unui mănunchiu de idei, axa lor firească, mănunchiu de constituție mereu variabilă, de oarece unele din elemente se tocesc, dispar, ca să apară altele.

Ideile se nasc, trăesc, se asociază ori mor, renasc sub o altă formă — cu alt conținut — și cu alte însușiri calitative și active.

* * *

În ultima analiză viața societăților se reduce la viața ideilor.

Din acest punct de vedere privită, omenirea civilizată prezintă, în evoluția ei de până acum, trei aspecte temeinice distincte: evul antic, evul mediu și vremile moderne.

În aparență și din dorul unei generalizări prea grăbită, poate și efect al depărtării în timp — timpul nivelează atâtea lucruri — epocile acestea apar unor gânditori aproape uniforme, aceleași tendințe, aceleași vremuri, aceeași zădărnicie.

Dacă, pentru oarecare considerații filosofice și mai ales poetice, această judecată nu e lipsită de interes, din punct de vedere riguros științific însă, ea nu este justificată.

Față de vreme și de năzuința nestăpânită a omenirii, de a-și ajunge ținta cât mai în grabă, progresul de până azi poate să apară cuiva fără preț; el are însă realitatea lui neînfrântă și un drum petrecut, cu etape caracteristice.

(Observarea aceasta este de mare folos și pentru înțelegerea convingerea a mersului înaintea al omenirii).

Evul antic cu vieța lui specifică de cetate și împărțire în clase sociale se dezvoltă în jurul a două puteri centrale: ideea realistă și ideea frumosului.

Neturburați de frica ori speranța unei vieți viitoare, cei vechi își îndreaptă întreaga lor activitate în lumea aceasta, ei iubesc și înțeleg realitatea, fiindcă este singurul câmp de lupte ce le este cunoscut. Pentru a răsbî aci pe pământ și a-și crea o viață liniștită, ei își dau toată munca.

Odată grijile materiale satisfăcute, utilul se îmbină în gândul lor cu o aspirație superioară derivată și anume frumosul. În realizările acestei aspirații superioare — Grecii

și Romanii mai ales — eternizează idealul de liniște sufletească al celui ce se simte stăpân pe ziua de azi, pe puterile lui și e lipsit de preocupările chinuitoare ale zilei de mâine.

Pe acestea toate le împacă concepția despre existența unei fatalități căreia zeei și oamenii se pleacă. (Fatum). Destinul înseamnă fiecărui un drum și cu el nu e tranșacție posibilă.

Patria fiecărui neam e, pentru el, centrul lumii, rudimentul de explicare genetică a universului împacă cugetele cu o explicație sumară plină de poezie.

Urmează o fericire socială relativă, potrivit căreia anticii își alcătuiesc și un concept de valori morale, ideal al educației vremii — sănătate corporală și liniște sufletească, aptitudine de a înțelege și realiză în chip superior frumosul.

O literatură cu însușiri uimitoare de stil, pătrundere sufletească, plasticitate și mai presus de toate plină de viață și tinerețe, o artă statuară neîntrecută încă prin impunătoarea ei simplitate, concretizare plastică a idealului în forme ce mângâie ochiul și înalță sufletul — e darul — și amintirea eternă ce lasă civilizației neamul ellin, forma superioară de evoluție a evului antic.

Acesta este și termenul din urmă de progres al acelor vremi. Cauzele regresului și dezagregării se ivesc îndată.

Concentrarea energiilor naționale devine din ce în ce mai mare, puterea de adaptare în jurul unor idei nouă devine din ce în ce mai mică (consecință a îmbătrânirii poporului).

Popoarele ca și oamenii în vârstă înaintată (vorbind de majoritatea cazurilor) îmbrățișează conservatismul, forța inerției primează pe aceea a progresului.

Mișcarea ideilor și producerea de noi centre de activitate continuă însă; alte popoare mai tinere, alte clase sociale, înzestrate cu vitalitate și mlădiere sufletească, iau pasul în civilizație și dezagregarea formelor vechi începe.

Ruina imperiului roman alături de ideile creștinismului sunt cele două fapte fundamentale ce schimbă axa civilizației.

Imperiul roman, stăpânire asupra întregii regiuni de civilizație a lumii vechi, se năruie pentru totdeauna din cauze, strâns legate, unele de constituția și guvernul său, altele de condițiile sociale date.

Prăbușirea imperiului roman coincide cu două fapte de însemnătate capitală: năvălirile barbarilor și răspândirea ideilor lui Christos, cu care, de altfel, e în strânsă legătură cauzală.

Ruinele imperiului roman acopereau o societate împărțită în clase, una împărțită de toate bunurile, iar alta lipsită de strictul necesar și ceea ce este mai grav, chiar de libertate.

Căderea acestui imperiu mai reprezintă și ruina orgoliului omenesc care durase o împărăție, rezemat pe forța și încrederea de sine și eră acum obligat să renunțe la ea.

În acest timp, clasele sociale ce primeau libertatea și independența și aiurite nu înțelegeau nici importanța nici înțelesul unui asemenea dar neașteptat, — popoarele deslegate de dominația romană, disting cu uimire glasul evangheliei ce cheamă la înfrățire pe toți, fără deosebire de neam, nici clasă socială și propagă disprețul vieții pământești în speranța unei răsplăți dincolo de mormânt.

Ideia solidarității sociale și aceea a abnegației, sacrificiului de sine și ai săi, sunt pârgurile de desvoltare ale vremii celei nouă.

Și dacă aceste idei se propagă cu greu și nu sunt înțelese de acei ce reprezentau încă spiritul vechiu, de cei înmărmuriți în tiparele lor de gândire și incapabili de a-și făuri un altul, — în schimb creștinismul e ascultat și se impune barbarilor, relativ cu multă ușurință.

Germanii dela nord, trăiți la olaltă, cu obiceiurile lor de frăție și instinctul de sacrificiu, îmbrățișează învățătura lui Isus, care le vorbește așa de frumos de o viață viitoare fără griji și fără sfârșit, de iubire de aproape, de o viață neintinată și nobilă prin spiritul de sacrificiu.

Toți cei slabi, cei săraci și desprețuiți potrivit ideilor vechi, sunt acum chemați la viață, la înfrățire cu cei tari.

Pe locul ocupat de imperiul roman, în trecut, se organizează, începând din sec. VI, statele moderne, mai toate reprezentând și o nouă formație etnică, popoare fine cu sufletele libere de aproape ori și ce moștenire culturală.

O civilizație nu moare însă în întregime pentru a fi înlocuită de alta și influența ei e mai totdeauna vizibilă în noua transformare socială.

Vechiul spirit roman de dominație este luat de model în societatea cea nouă și pentru a străjui și conduce ener-

giile popoarelor tinere, înlocuitorii vechii nobilimi romane făuresc un admirabil instrument de stăpânire și anume organizarea feudală.

Reprezentanții religiei creștine, la rândul lor, îndepărându-se de înțelesul curat și cu adevărat superior al doctrinei evangheliei, își crează și ei drepturi și relații dela stăpânitori la stăpâniți, construind o putere spirituală pământească, biserica evului mediu, cu altă morală decât aceea a evangheliei, alte mijloace de convingere decât blândețe și exemplul bun, alte scopuri decât înfrățirea sinceră a tuturor.

Hierarchia feudală și biserica (în înțelesul special al evului mediu) sunt ideile de direcție și evoluție ale acestei vremi.

Și încă, printr'o falsificare intenționată a învățaturii creștine, se ia drept principiu „crede și nu cercetă”, zăgaz puternic impus orărei năzuinți de a-și explica prin sine adevărul, pedică pentru orce cercetare.

Reprezentanții bisericii vor lămuri ei singuri cuvintele evangheliei, interpretându-le totdeauna în așa mod ca să îndreptățească noua rânduire socială: sus o aristocrație feudală și ecleziastică ce se bucură de toate privilegiile vieții pământești, iar jos mulțimea care e învățată să desprețuiască viața, să și-o piardă pentru servitorii lui Christos: infernul cu minunata lui alcătuire de chinuri și pedepse e la dispoziția papei și a episcopilor.

Celor cumiști, celor ce renunță la orice întrebuintare a libertății și puterii lor de muncă în interes propriu, biserica evului mediu așa de străină de adevărata învățătură a lui Christos, le oferă un rai pe care închipuirea nu isbutește să-l facă tot așa de bogat în seducții pe cât eră iadul în pedepse, și pentru a fi siguri că nimeni nu va întrebă cine a numit această aristocrație bisericăască și feudală stăpâna raiului și iadului, biserica creiază inchiștița, indexul și congregația iezuită.

Consecvență necesară a acestui fel de organizare, fură răsboaale nesfârșite, hierarchia feudală care împărțiă pe toți oamenii în suzerani și vasali, disprețul muncii (dacă vieța pământească nu are nici un preț, la ce bun munca?) și sărăcia.

Un pustiu semănat de biserici și mânăstiri, o lume de regi temporali și spirituali stăpâni ai unei mulțimi de amăgiți ignoraști, chinuiți de aspirațiile și frica vieții viitoare.

Un sistem geocentric, închipuit de orgoliul ridicol al vremii, consideră pământul ca centru al unei lumi cu margini hotărâte, existând din grația unui Dumnezeu răsbunător și tiran.

Universitățile devin instrumente de pregătire a generațiilor tinere după chipul celorlalte institutii, o asigurare bună, a celor interesați, că nimic nu va turbura în viitor așezământul social.

Dacă din unele puncte de vedere, cum este acela al evoluției artistice, e încă discuție asupra însemnătății acestor timpuri, din punct de vedere al civilizației, ele rămân însă ca o întrerupere în firul ei, ele reprezintă înăbușirea spiritului de cercetare și a libertății de cugetare, impulsul oricărui progres.

O lucrare obscură se săvârșea însă în spiritul individualităților mai puternice, care dintr'o împrejurare ori alta, erau și mai puțin supuse puterilor constituite și prejudecăților.

Se urzea într'un colț al lumii creștine, acolo unde biserică își afirmase mai puțin autoritatea — în Polonia —, ideea care avea să sgudue întregul edificiu social existent și să deștepte energiile nestinse încă, pentru a le îndrepta pe o cale nouă.

După o mie de ani de renunțare, la tot ce este pământesc, la însăși libertatea de cugetare, după o mie de ani de zadarnică așteptare a judecății de pe urmă, a răsplății cerești, omenirea obosise.

Și, tocmai în acest moment potrivit, călătoriile pe mări, în căutarea aurului, descoperă un nou continent, aproape tot așa de mare ca lumea veche cunoscută pe atunci, un câmp de activitate deci, necercetat și necunoscut, spre care se îndreaptă curiozitatea tuturor.

Galilieu, Copernicus și Kepler sgudue definitiv spiritele, distrugând strâmtă concepție geocentrică și probând existența unui univers, mult mai minunat alcătuit decât și-l închipuiau oamenii; pământul, departe de a fi centrul universului, nu e decât unul din nenumăratele corpuri cerești, mai mic decât toate aproape, înlănțuite în infinitul spațiului de legi naturale vechi ca timpul și invincibile.

Spiritul de cercetare personală înboldit de curiozitate personală pentru minunile cele noi, răsare și luptă pentru emanciparea lor din zăgazarile impuse de biserică.

Răsboaiele și sărăcia distrug feudalitatea, — din Germania se ridică un apel către gândire personală, din Italia

un fior de vieață răsare din studiul și imitarea modelelor vieții romane și eline.

Revoluția franceză și cea engleză mătură definitiv ultimele vestigii de încătușare a libertății.

Civilizația evoluează încă odată, de data aceasta se îndreaptă temeinic spre un examen liber al forțelor naturei, în scopul adaptărilor la trebuințele omului.

Ideile directive ale evoluției celei noi sunt: democrația și spiritul științific.

Idealul vremilor moderne e departe de a fi satisfăcut, o serie de idealuri succesive cheamă omenirea civilizată spre eforturi și sacrificii din ce în ce mai mari.

Umbrele trecutului sunt încă puternice și cuprind realitate: democrația, — egalitatea tuturor în fața legilor făurite spre binele tuturor de popor el însuși, e o cucerire ce nu a trecut încă cu totul în domeniul faptelor dobândite.

Spiritul științific obiectiv, care urmărește pas cu pas adevărul, în afară de orice considerație străină de obiectul cercetării nu are încă drumul liber. Sunt încă idoli ce trebuiesc dărâmați.

Evoluția necesită însă timp și graba nu intră printre preocupările serioase ale științei moderne.

* * *

Deosebim doi factori determinanți în evoluția ideilor și în aceea a mediului social, factorul conservator ce reprezintă forța inerției și factorul novator care reprezintă progresul.

Precum activitatea spiritului nostru crează obicinuințe, metode de gândire cu tendință de conservare, cu un alt cuvânt tipare ce opun o rezistență variabilă, în raport cu anume date, oricărei idei nouă, — tot așa o stare de lucruri, o concepție anumită tinde să imprime o direcție hotărâtă corpului social și totodată să-i imprime un „tempo” care să nu poată fi ușor turburat.

În același timp, o idee fiind activă prin sine însăși — (generatoare de activitate — după cum s'a arătat), constituie în sufletul nostru un centru de asociere a celorlalte elemente sufletești, dezagregând, pentru aceasta, alte constelații vechi, și alegând, din ele, acele tendințe și idei ce pot să se asocieze prin contiguitate ori asemănare.

Spiritul opune rezistență acestei turburări, după împrejurări, lupta se poate termina cu triumful spiritului con-

servator, în caz când acesta e mai puternic, ori cu victoria ideii, când aceasta e de valoare și organismul sufletește destul de mlădios pentru a se supune unei nouă organizări.

Observăm, în scurta analiză a evoluției omenirii civilizate din antichitate până azi, cum lupta aceasta dintre ideile dominante și ideile nouă se produce la fel și după aceleași legi în organismul social ca și în cel sufletește individual.

Constatarea celor doi factori, în opoziție, se verifică și aici, o organizare socială determinată caută îndată, prin toate mijloacele, să se apere de o turburare neprevăzută.

Statul, biserica și școala, reprezentanții ai opiniilor admise și a organizării vremii, luptă pentru a o menține.

Factorii amintiți au menirea, pe de o parte, să apere societatea de sguduiri, pe de alta, să pregătească generațiile viitoare în respectul aceluiaș ideal.

La rândul lui spiritul novator, factorul progresului, germinează în câteva minți mai libere și uneori cu prejudeciul întregii ordine stabilite, propagă mișcarea înnainte: o idee zămislită într'un cap superior, ori formulată numai de el, apare ca o sguduire, dă lupta contra factorului negativ, e primită de câteva minți mai elastice, se propagă și triumfă pentru a fi apoi admisă în concertul ideilor vechi ori pentru a grupă în jurul ei o viață nouă imprimând altă direcție și alt ritm corpului social.

Sunt rari epocile de echilibru între factorul pozitiv și cel negativ și rare societățile, care au știut să-și asigure o tranziție cuminte dela o stare socială la alta.

Ideile sunt forțe active și mijesc de multe ori, confus, în mai multe minți de odată ori sunt chiar de domeniu public, ele au nevoie însă să fie întrupate într'o individualitate care printr'o armonizare fericită, cu celelalte forțe sufletești, să-i dea expresia cea mai nemerită, viața cea mai întensă și mai largă și prin mijlocul concretizării într'o operă literară, filosofică, ori acela — de valoare superioară — al unei înalte personalități etice, să o prezinte lumii și să o susțină în luptă.

Ideia cea mai de seamă, aceea care reprezintă progresul într'o ordine și un grad superior, se întrupează în individualitățile puternice ale unui neam ori unei epoci.

Ei sunt gânditori, purtători ai unei forțe nouă, și sunt și luptători în acelaș timp.

Alături și consecvent organizării sale intelectuale, deosebit dotate, care zămislește ori formulează ideia, o individualitate reprezintă și un caracter, o voință fermă, energetică, cu resurse adânci și suficiente pentru a impune cucerirea cea nouă și a învinge rezistența factorilor conservatori.

Ideile nouă se nasc din ciocnirea celor cunoscute, re-flexe deci ale ideilor vechi.

Ele se ivesc de multe ori și ca rezultat al unei cercetări obiective, al înnaintării în domenii nestrăbătute.

Intr'un caz și într'altul, formularea lor necesită organisme sufletești înzestrate cu însușiri de percepție superioare, finețe de percepție, ecou al celei mai nesimțite variații de puteri, sensibilitate adâncă și de esență rară, care le pune în directă legătură cu schimbările de valoare reală în spiritul vremii și uneori le face să distingă, la mari depărtări în timp, direcția și ritmul evoluției.

Personalitățile sunt uneori și cei mai reprezentativi oameni ai epocii și atunci posedă, dezvoltat în gradul suprem, spiritul de observație apt să analizeze cele mai complexe fenomene sociale, pătrunzând țesătura intimă a celor mai obscure din ele, și capabil să reducă cea mai variată situație la o serie de cauze ireductibile, înlănțuite în chip firesc și necesar.

În ultimă analiză, personalitățile unei epoci, produs al selecției naturale ce se exercită în organismul social, reprezintă summum de cristalizare a însușirilor sădite de ereditate și prin educație (în înțelesul cel mai larg) în masa contemporanilor.

În condiții determinate, poate să apară, la una din aceste individualități de seamă, un caracter nou de evoluție sufletească necunoscut încă rasei.

În ce privește acum acțiunea unei individualități în mediul social, observăm că ea poate fi întruparea spiritului negativ ori a spiritului pozitiv ori în fine — în cazuri fericite — o individualitate poate fi icoana vie a echilibrului acestor două puteri.

Sensibilitatea lor adâncă și rafinată, rezonanța intimă sufletească, precum și celălalt aspect al său, iubirea cuprinzătoare și sinceră de oameni și natură, îi ține în raporturi strânse de influență cu mediul; pe de altă parte, energia lor vibrează ca ecoul și reține numai acele variații ce se prezintă cu aspectul sincerității și duratei în timp.

Sensibilitatea lor fină este susținută de un număr de idei ce alcătuiesc o concepție hotărâtă despre lume și viață și în acelaș timp e asociată cu o energie de caracter cu totul rară.

Capabilă de a primi toate impresiile, o personalitate e mai ales în stare să le elimine mai pe toate în urma unei selecții, al cărei criteriu îl formează idealul său.

Departarea aparentă de mulțime, mantia indiferenții și liniștea sunt împrejurări favorabile individualităților de frunte: de pe țărni ochiul cercetează mai bine orizontul, sufletul gândește mai senin, decât turbure purtat de vecinul neastâmpăr al mării.

Dante în Divina Comedia rezumă întregul timp de mijloc al civilizației și-l prezintă sub înfățișarea sa eternă și concretă în opera de artă.

Gândirea florentinului genial adună toate documentele epocii sale pentru a-i scrie istoria: observator sincer, pictor maestru în cuvinte, el alege trăsăturile sufletești fundamentale ale contemporanilor și crează portretul cel mai asemănător, în culoarea vremii chinuite de preocupări grele în pragul unor schimbări mari de care îi desparte un văl de întuneric.

Omenirea și-a recunoscut portretul: la răspântia unui drum nou, Dante arată cu o mână drumul vechiu și cu cealaltă îndeamnă spre calea cea nouă, deschizând astfel epoca renașterii.

Și omul celeilalte renașteri — al renașterii germane — Erasmus este o individualitate de însemnătate universală.

Universităților, cetăți de ignoranță și pretențiozitate, feudalilor desprețuitori de popor, bisericii care a falsificat doctrina evangheliei, — Laus Stultitiae, purtătoare a libertății de gândire, a independenței de caracter și sincerității, — le sgudue inerția și le pune în lumină ruina ascunsă.

Cu o tenacitate neînfrântă Erasmus deșteaptă cugetele amorțite și le dovedește suveranitatea adevărului și științei, el reprezintă aurora timpurilor moderne.

În liniștea mănăstirilor, departe de agitația omenească, aproape la aceeaș vreme, Copernicus dărnă, sprijinit pe calcule și observări temeinice, concepția strămtă despre univers a evului mediu, construind astfel și cel dintâiu reazim al științei moderne.

Ideile sunt în genere produsele timpului și mediului: ele încolțesc ascunse în intimitatea gândirii unei serii întregi de contemporani: uneori sunt bănuite, ființa lor nedeslușită e presimțită, dorită și prezisă.

Apartine însă individualităților misiunea și puterea de a le clarifica, de a le desăvârși construcția dându-le și forma cea mai adecvată conținutului.

Unele idei aruncate astfel de un cugetător prind, trăesc și se dezvoltă îndată, altele au nevoie să fie susținute, întemeiate și apărate cu ultima energie, succesul lor, în acest caz, reprezintă o cucerire.

Ideia egalității și a suveranității poporului, a avut nevoie de o revoluție pentru a se impune și de un luptător genial, cum a fost Napoleon I, pentru a se propaga.

În rândul individualităților geniale, luminează figura senină și vecinic tânără a celui mai reprezentativ artist al timpurilor moderne, Goethe.

În seninătatea câmpului său sufletesc s'a oglindit întreaga ființă omenească, cu alcătuirea ei complexă, iar iubirea lui adâncă, înălțată de cel mai cuprinzător ideal, a ridicat omenirii statuă nemuritoare în teatrul vieții schimbător mereu.

Un ultim aspect al chestiunii de care ne ocupăm este legătura cu educația: scopul educației este de a forma individualități.

Școala noastră, din diferite împrejurări, ajunge la o nivelare a forțelor ce-i sunt încredințate.

Greutatea de a se ocupa de fiecare elev în parte și de a-l trata potrivit aptitudinilor sale, introduce, în practică obiceiul de a neglija elevii buni pentru a îngriji de cei mediocri.

Pe încetul se formează o limită aproape invariabilă de dezvoltare, comună tuturor elevilor, un fel de spirit școlăresc ce tinde să uniformizeze orice activitate personală, reducând-o la tipul obicinuit.

Necesitatea de a remedia pe cât posibil și cât mai în grabă unei asemenea situații rezultă clar din considerațiile expuse.

Nu poate fi merit mai mare pentru un profesor, și poate că nu există altul, decât acela de a fi favorizat și îndrumat dezvoltarea individualității elevilor săi, ori a unora dintre ei, cel puțin.

Adâncă și sinceră iubire de adevăr, energie și caracter, un mănunchiu de idei clare în conformitate cu ultimul cuvânt al științei, sunt la urma urmelor garanția unei vieți fericite.

IOAN D. ȘTEFĂNESCU

HEINE

NOAPTEA PE MARE

*Bogată e marea de perle
Și bolta cu spuza-i de stele,
Dar inima mea cu iubirea
E mult mai bogată ca ele.*

*Și marea și cerul sunt mari
Dar inima mea e mai mare,
Iubirea-mi întrece 'n lucire
Și stele și mărgăritare.*

*Tu, mică și dragă copilă,
Te 'ndură și vino la mine,
Căci inima-mi, cerul și marea
De dragoste toate sunt pline!*

* * *

*Pe bolta cerului senin
Aș vrea să pun o sărutare,
S'apăs cu sepe gura mea,
Apoi să plâng cu disperare.*

*Căci stelele de sus sunt ochii
De dragul cărora suspin;
Clipesc la mine și mă chiamă
Din bolta cerului senin*

*Spre bolta cerului senin,
Spre ochii plini de dulce dor,
Cucernic brațele ridic,
Mă rog de dâșii și implor:*

«Lumini iubite, ochi duioși,
 Vedeți de slufetu-mi stingher!
 Aș vrea să mor, ca să vă am
 Pe voi cu 'ntregul vostru cer...»

* * *

Din ochii cerului, sclipind,
 Scânteii de aur cad în jos
 Și simt în noapte, plin de drag,
 Cum crește sufletu-mi duios.

Voi, ochi ai cerului de sus,
 Pe suflet plângeți-mi mereu,
 În sfinte lacrimi să 'nnecați,
 Durereu sufletului meu.

* * *

În visări se pierde gândul,
 Cântă valul în surdină,
 Cufundat în întunerec
 Stau pe patul din cabină.

Prin fereastra ce-i deschisă
 Eu privesc în sus la stele,
 La iubiții ochi din ceruri,
 Dulcii ochi ai dragei mele!

Dulcii ochi ai dragi mele,
 Stau de veghe pentru mine
 Și clilesc și blând mă cheamă
 Din țăriile senine.

Către bolta depărtată
 Cat într'una gânditor,
 Până când îmi ia vederea
 Un subțire văl de nor...

* * *

În șubredul perete de scândură, pe care
 Adânc pierdut în visuri, îmi razim capul meu,
 Sălbatecele valuri lovesc fără 'nctare,
 Se sbuciumă mereu
 Și tainic ele-mi spun:
 «Tovarășe nebun!

*Prea scurt îți este brațul și ceru-i prea departe
Și stelele sunt prinse de iscusitul faur,
Cu țințe tari de aur.
Zadarnică dorință, zadarnice suspine,
Hai, culcă-te mai bine»!*

*Visam o depărtată și tainică câmpie,
Domnia zăpada albă pe 'ntinderea pustie ...
Sub stratul de zăpadă zăceam acoperit,
Dormindu-mi somnul morții, uitat și părăsit.*

*De sus, din înălțimea ce'n noapte se pierdea,
Doar tainicele stele priveau spre groapa mea.
Iubiții ochi! Puternic lucea a lor privire,
Tăcută și senină, dar plină de iubire ...*

(Die Nordsee, 7)

Trad. de ION BENTOIU

GHEORGHE ASACHI

CAP. IV.

ACTIVITATEA LUI LITERARA: POEZIA LIRICĂ

În judecata activității literare a lui Gheorghe Asachi, ca și în judecata tuturor începătorilor unei literaturi, trebuie să fim călăuziți de simțul relativității istorice.

Literatura e legată într'o largă măsură de timp ; pentru a-i prețui dreapta valoare e nevoie și de factorul istoric. Ideea frumosului veșnic, o idee metafizică fără nici o realitate, se scoboară din cer pe pământ, amestecându-se și cu alte elemente străine ce o fecundază ; din absolută ajunge relativă...

Pentru a înțelege operele de artă risipite în lunga cale a veacului, se cuvine să ne punem și noi în spiritul vremii, se cuvine să ne facem un suflet nou, să le citim cu ochii și cu simțirea contemporanilor. Numai așa le vom putea pricepe rostul în evoluția literară a unui popor.

Opera poetică a lui Asachi nu e din acele ce infruntă timpul prin virtutea lăuntrică a frumuseții sale. Nu numai că nu încheagă o pagină din cartea frumosului veșnic, dar n'a reușit să intre nici măcar în conștiința artistică a neamului nostru, ca de pildă nuvelele lui Negruzzi, ce trec peste epoca lor, rămânând în gustul noilor generații. Nimic nu arată că *Alexandru Lăpușneanu* a fost scris acum șaptezeci de ani. Intuiția literară a poetului, ca și limba în care a fost tălmăcită, au suferit prea puțin de pe urma prefacerii la care sunt supuse toate lucrurile omenești.

Opera poetică a lui Asachi nu se bucură de o largă răspândire în publicul cititor... Ea nu trăește, de oarece adevărata viață a unei lucrări literare nu stă în scoarțele cărții, ci în amintirea mulțimei, pe buzele șoptitoare, în sămânța aruncată în sufletele altor artiști spre a le rodi. Poeziile lui Asachi nu numai că nu s'au bucurat de vre-o înrăurire oarecare asupra literaturii noastre, dar nici nu au alți cititori decât pe cărturarii îndemnați de un interes istoric. Ele au murit în conștiința

noastră, sau mai de grabă n'au avut niciodată o realitate prea puternică, o viață prea biruitoare, ajungând de timpuriu un obiect de cercetare literară...

Ne rămâne acum să facem această cercetare, spre a hotărî valoarea poetică a operei scriitorului nostru, la lumina principiului relativității istorice.

Asachi a fost privit ca un bun poet de contemporanii lui, după cum fusese privit și Costache Negruzzi. Gloria de organizator și îndrumător pe toate câmpurile de activitate culturală era cumpănită de gloria poetică, după cum poeziile lui Negruzzi erau prețuite ca și proza lui. Contemporanii nu văd totdeauna bine. Pentru o dreaptă prețuire trebuie ca timpul să-și aștearnă uitarea peste atâtea lucruri cărora un amestec de împrejurări trecătoare le taie un rost și o însemnătate pe care n'o au de fapt ; trebuie ca depărtarea vremii să șteargă amănuntele ce, văzute de aproape, opresc privirea asupra lor, împiedicându-ne de a cuprinde întregul în adevăratele lui proporții.

Peste activitatea lui Asachi s'a așternut jumătate de veac de uitare. Posteritatea cea dintâi a unui scriitor e totdeauna cea mai nerecunoscătoare. După tirania, pe care în chip firesc o împrăștie un om superior asupra contemporanilor, urmează o epocă de desrobire și de îndârjire. Trecem cu toți prin starea sufletească a liberților romani : ne uităm la fostul stăpân cu oarecare ură. În el nu vedem omul ce ne-a ajutat și ne-a liberat singur, ci pe omul care ne-a umilit într'o lungă robie. Amintirea clipelor de supunere ni se ridică în suflet cu toată amărăciunea înțeleasă de abia acum, cu toată demnitatea ce, voind să câștige din timpul pierdut, e cu atât mai neîndurătoare, cu cât e mai târzie...

Mai toți scriitorii mari, mai toți acei ce și-au întipărit personalitatea asupra unei epoce, prin puterea minței sau a brațului, prin spiritul de inițiativă și de organizare sau prin talent, au trecut, după moartea lor, printr'o fază de uitare și de nerecunoaștere. Când maestrul moare, robii se răscoală. Toți respiră adânc ca după o lungă înnăbușire ; toți încep să-și dea seamă că maestrul nu eră fără multe scăderi, despre care nu se poate vorbi acum decât cu o ușoară fluturare de zâmbet. Spiritul public se trezește dintr'o lungă amorțire, dorind ceva nou. Și, cum tot ce e așteptat cu încordare, vine, o altă personalitate se ridică, întemeindu-și domnia. Așa e omenirea :

are nevoie de un stăpân. Robia e una din nevoile sufleteștil
A-ți câștigă libertatea este a trece la alt stăpân. Amurgu.
unui soare e urmat de aurora altuia.

Dar sorii se răcesc unii după alții și mai e o dreptate și
pentru dânșii: dreptatea generațiilor târzii, ce nu judecă din
îndemnuri sentimentale, ce privesc într'o perspectivă mai
largă, ce îmbrățișează mai multe epoci de odată, comparân-
du-le între ele, ce pot vedeă în fiecare scriitor o verigă a
unei întregi evoluții, o clipă trecătoare zămislită din altă clipă,
dar plină și ea la rândul ei de binefacerea unor clipe urmă-
toare. La lumina principiului istoric și evolutiv, mulți din
acești sori pe care îi credeam stinși pentru totdeauna, se
aprend din nou, și, dacă nu ne mai încălzesc inima, cel puțin
ne mai luminează cugetarea... Și atunci încep o viață nouă,
mai senină, la adăpostul entuziasmului sgomotos și trecător
o viață ieșită din căldura dreptei noastre prețuiri și recuno-
ștințe...

A venit vremea ca și Asachi să fie chemat la această viață
senină; a venit vremea ca meritele lui să fie statornicite în
perspectiva istorică.

Cel mai mare merit al său e de a fi fost un organizator și
un întreprinzător în toate ramurile de activitate culturală.
Numai în al doilea rând vine opera lui literară. Peste dânsa
uitarea s'a așezat aproape cu desăvârșire, după ce contempo-
rării o prețuiseră prea mult. Pe deoparte deci un prisos de
laudă, iar pe de alta un prisos de nerecunoaștere. Ca întot-
deauna, — până ce timpul adună cenușa morțior în urne
spre a o așeză în columbarii la locul nimerit, în care va ră-
mâne nemșcată pentru veacurile următoare...

Literatura lui Asachi merită totuși să fie prețuită și cunos-
cută mai mult. Sunt poezii ale acestui scriitor care și astăzi,
după ce gustul și limba noastră au suferit atâtea prefaceri,
se pot citi cu un interes susținut până la urmă, și chiar cu
o plăcere estetică pe care n'o întâmpinăm des aiurea.

Fără a fi un mare poet, Asachi a fost un poet: nu pentru
că a făcut versuri, ci fiindcă simțirea lui a vibrat pentru
cele mai frumoase și mai înălțătoare ucruri cari cinstesc
simțirea omenească... E drept că avântul poetului s'a frânt
curând, stingându-se odată cu primăvara vieții, după ce se
deșteptase în cel mai poetic sălaș din lume: în Italia. El s'a
trezit la vederea rămășițelor gloriei străbune, și la întâia fră-
mântare de dragoste; a prins aripi pe pământul binecuvân-

tat al țării clasice și al femeilor frumoase... În așa împrejurări, lira lui Asachi, nu putea să nu cânte armonios. Întors în țară, activitatea poetului găsi însă o altă întrebuintare de mai mare nevoie. Totul era de făcut din nou: școală, teatru, presă. Asachi fu la înălțimea trebuințelor timpului; de toate a făcut. Mâna lui a alergat neobosită de la un catehism la o geometrie, de la un abecedar la un atlas de geografie... Arar i se puteau rătăci degetele și pe strunile lirei, frângând un «îmn ocazional», un cântec de slavă pentru vreun nou câștig al luminei, pentru vre-o nouă școală, sau pentru orice alt semn de bucurie națională. Simțirea era curată, intenția bună și frumoasă, dar degetele lui, dibace dealminteri, nu izbuteau să ascundă sărăcia inspirației: întemeierea unui ospiciu, aniversarea Academiei Mihailene, deschiderea teatrului național.

Imprejurările învălmășite ale Moldovei din întâia jumătate a veacului au ucis repede în pieptul lui Asachi poetul ce se deșteptase la vederea ruinelor din Forul Roman și la flacăra dragostei ideale pentru Bianca Milesi; înăbușind poetul, au trezit în locul lui pe omul de bine și de inițiativa nepregetată care și-a revărsat darurile activității sale peste patru-zeci de ani. Și, cumpănind lucrurile, țara noastră avea pe atunci mai mare nevoie de o energie practică decât de un talent poetic stăruind numai în literatură.

Inspirația lui Asachi, după cum vom vedea, și-a frânt aripa curând; cântecul a fost scurt și pe o gamă destul de restrânsă. Dar, dacă poetul n'a trăit în Asachi decât atât cât trăesc trandafirii, și n'a avut niciodată un avânt prea puternic, un sbor mai larg și mai rotitor, artistul a rămas pururi viu în Asachi, dela începutul activității lui și până la urmă. Acest merit nu i se poate tăgădui. Prin pornirea firii lui, și prin buna școală pe care o urmase, cu deosebire în Italia, în mijlocul neamului celui mai pricepător al frumosului, Asachi a fost un artist. Versurile lui, lipsite uneori de căldura cuvenită, au o armonie necunoscută pe vremea aceia, o varietate de metru și o prețioasă de formă în care se vede și înrăurirea italiană dar și un simț deosebit pentru partea tehnică. Limba lui Asachi e câteodată nesigură. Săulescu l'a învinuit chiar că e străin și că n'a învățat românește decât după întoarcerea lui din străinătate. Nu vom găsi totuși decât arare ori abateri de la eufonie și de la euritmie...

Simțul artistic al lui Asachi s'a vădit în mai multe laturi: în muzică, în pictură ca și în poezie cu acea eleganță și felu-

rime de diletant superior, îndrăgît de frumos sub toate formele. În lipsa unui talent cuceritor, a unei chemări statornice pentru o anume înfățişare a artei, Asachi s'a încercat în toate genurile de literatură : în poezii şi nuvelă, în teatru, trecând dela liră la penel şi gustând desfătările pianului şi ale harpei. De altminteri, i-a plăcut întotdeauna să trăiască într'o atmosferă de artă : mai întâi în Italia, el îşi petrecu cei mai buni ani ai tinereţii, copiind tablouri din stanzele lui Rafael, fiind în legătură cu artiştii ca Keck şi Canova, şi sub dulcea vâpae ocrotitoare a unei fiinţe ideale, Bianca Milesi, o artistă şi dânsa; mai târziu în Moldova, în tovărăşia nevastei sale, Elena Teuber, o pianistă desăvârşită, o compozitoare, ca şi fiica lor, Ermiona... Dintr'o astfel de atmosferă nu putea ieşi decât un artist.

Asachi a înţeles frumosul întotdeauna, deşi l'a înfăptuit mai arare, fiind lipsit de o chemare hotărîtă. A alergat de la una la alta, ostenindu-se repede. Meritul lui nu e în adâncime ci în varietate; talentul lui e o aţă de apă pe care vântul o împrăştie acum într'o parte, acum în alta, nedându-i prilejul să fecundeze ţarina...

Dar apa aceasta e curată şi cristalină, şi dacă nu ne stămpără setea cu totul, ne răcoreşte încă... În locul unui poet găsim cele mai adese un artist. E şi aceasta ceva... Literatura noastră a cunoscut foarte puşini artiştii în începuturile ei. Printre versificatorii timpului, lipsiţi şi de inspiraţie poetică şi de priceperea frumuseţii exterioare, Asachi se ridică aproape singur ca un om cu o ureche simţitoare la cadenţe, ca un înţelegător al versului, şi al metrului felurit şi savant...

Cele două coarde însemnate ale lui Asachi au fost : dragostea şi patriotismul.

Amândouă aceste simţiri poetice s'au trezit la Roma, adică într'o atmosferă deosebit de prielnică şi pentru una şi pentru alta şi la o vârstă — Asachi nu avea decât 25 de ani — când buchetul tuturor simţirilor generoase înfloreşte.

Am amintit la timp de romanul tânărului Gheorghe Asachi cu Bianca Milesi, ce a pus un nimb de poezie şederii lui la Roma, ridicându-i sufletul din făgaşul vieţii obicinuite şi al dragostei mercenare, pentru a-l inobilă, pentru a-l îndreptă spre ţeluri mai înalte şi pentru a-l scălda într'un val de idealism şi de poezie. Bianca eră un suflet împodobit de simţiri frumoase, un suflet închinat artei şi iubirei de patrie. Ea fu un îndemn viu pentru Asachi, spiritualizându-i dra-

gostea, îndemnându-l în înțelegerea frumosului și în iubirea neamului său îndepărtat a cărui slavă o citeau împreună pe pietrele Columnei lui Traian. Bianca fu o mare fericire pentru Asachi, o adevărată muză binefăcătoare ce i-a ocrotit șederea la Roma de toate întinările orașelor mari, ținându-l chiar la început într'o atmosferă de artă, de iubire curată și de frumusețe morală pe care arare o poți găsi ca străin.

E neîndoios că dragostea lui Asachi și a Biancăi Milesi a fost platonice. Poeziile inspirate de această dragoste nu puteau fi deci decât nevinovate, desbrăcate de orice sensua-litate. În ele se frământă, în adevăr, un suflet inamorat de o perfecție trupească și intelectuală, un suflet încleștat într'o nobilă suferință, într'o adorare care purifică și înalță. Nici o notă îndoelnică, nu tulbură unitatea și curățenia acestor poezii. . . Ele au fost scrise mai întâi în italiane, prin înrăurirea poezilor italieni, și mai ales a marelui cântăreț al dragostei neîmplinite, a lui Francesco Petrarca, care a rămas până la urmă «maestrul» lui Asachi. Versurile aceste, și prin noutatea formei — sunt sonete — și prin frumuseța plastică a unora din ele și mai ales prin înălțimea și seninătatea sentimentului, se ridică peste poezia timpului, atât de nesigură ca armonie și plină de sensualismul poeziei noi grecești. . . Se vede pe dată că izvorul de inspirație a lui Asachi nu e oriental ci latin, nu e în Anacreon sau în Atanasie Christopulo ci în Petrarca; se vede pe dată că Muza lui Asachi, nu e Casandra sau Marghiola după care va ofta un Conachi ci o Bianca Milesi în care se întrupau alte însușiri.

Deși motivele de inspirație nu sunt nouă, Bianca aducând aminte prea mult pe Laura, deși limba e uneori nesigură, — este totuși o fericire că la începutul poeziei noastre găsim acest ciclu de versuri de dragoste în care o pasiune nobilă îmbracă o haină atât de cuviincioasă și uneori de plastică:

Când întinzi a'tale aripi, o tu cugete 'nfocate,
Si 'n noianul fantasiei te înnalți cu rapegiune,
Căutând frumoase teme între cele luminate,
Pentru lira-mi umilită, doritoare să răsune;

*Ușurel pe Monte-Pincio între pinii verzi răzbale:
De virtute și frumuseță, acolo-i vedea minune;
Acolo zina mea trece pe cărările 'ncântate,
Strălucind cu o lumina care niciodat 'apune*

(Către cugetarea mea)

Icoana Biancăi, în care se întrupează virtutea și frumusețea, e evocată într'un vers minunat :

Ușurel pe Monte-Pincio între pinii verzi răzbate,

ca o umbră elisiană ce se primblă prin aleele umbroase ale Muntelui Pincio.

Cele trei sonete «Patima», cu toată preoțiositatea simțirii, atât de firească poeziei italiene, sunt totuși frumoase și, dacă li s'ar face unele prefaceri de cuvinte prea învechite, ar putea fi gustate și azi pentru finețea lor. În cel dintâi sonet poetul ca și Petrarca își spune firii întregi dragostea :

La ființele naturii, câte împrejur-mi sânt,
Spun a inimii dorință ce se 'ncrede și iar teme,—
Însă zinei ascund numai patima în care'mplânt.

Nesiguranța, în care se sbat toți îndrăgostiții, nu putea fi mai bine cetluită decât cum a făcut'o Asachi în versul :

Spun a inimii dorință ce se 'ncrede și iar teme,

în adevăr lapidar.

Al doilea sonet e și cel mai frumos. Firea întreagă se înduioșează, ascultând povestea dragostei neîmplinite a poetului :

... numai zina pentru care
A mea inimă se 'ncinge, la durerea-mi nu răspunde,
Nici din sânul ei s'aude un suspin de îndurare!

În acest sonet strofa întâia e de o plasticitate cu totul neobicinuită, pe care ar recunoaște-o orice poet parnasian :

Auzit-a Apeninul eco al durerii mele,
Ce din sân Amor îmi stoarce, în tăcut 'a nopții clipă,
Răsunat-au pin' la Istru patimile cele grele,
Ce nu vindecă Higea, nici fântâna Aganipă.

Și în al treilea sonet terțetele sunt deasemeni frumoase și ca armonie a versului și ca finețea a ideii poetice :

Deși'n versul meu cel umil strălucindu-va virtute
Cerc să cânt și-al vostru merit în toscană armonie,
Care de l'a voastră faimă un eco să împrumute.

Când țintează sumeț ochiul în a cerului făclie,
Intunerecul îl ceartă numai câteva minute,
Dar seninul feței voastre totdeauna-i ascuns mie.

Inrăurirea lui Petrarca e vădită, dar nici meritul lui Asachi de a fi găsit o formă atât de potrivită și-o armonie atât de nouă nu e mic. De aceeași frumuseță marmoreană e și sonetul *Profeția*, scris la plecarea poetului din Roma, în care evocă pe Bianca, rugând-o să-l ocrotească și în depărtare, în Moldova:

... *Dar, pe când în luntre-ușoară brăzdui-voi Mar 'Euxină*
Infocata-mi cugetare, străbătând câmpii deșarte,
Inturna-se-va adese l'adapostul cel de arte
Și la templul junei Muse, unde arde-a mea lumină.

Acea stea a mântuirii, care astăzi mă 'nviază,
Fie ca să mă conducă și în timpul viitor,
Și-amorțita mea simțire pentru patrie fac'o trează.

În afară de sonete, tot Biancăi, — sau Leucei cum îi spunea în chip poetic — e închinat și un cântec petrarchesc de o savantă varietate de formă, poate cea dintâi încercare de vers liber prin imitarea versului liber italian. Poezia, deși nu e tocmai limpede, deși împovărată cu prea multă mitologie are totuși multă mișcare, vădind o neobicinuită putere de a urmări o idee într'un lung șir de perioade șerpuitoare, cu icioane prețioase și «concetti» ieșite deadreptul din lirica italiană.

Am amintit aiurea care a fost urmarea acestei idile dintre Asachi și Bianca. Întors în țară, pribeagul dela Roma păstră până la sfârșitul vieței cultul pentru îndepărtata lui Muză. În câteva prilejuri, el își mai instrună lira în cinstea Biancăi, ca de pildă în sonetele «Către A. P. carele se înturna din Moldova în Italia a sa patrie» sau sonetul scris la moartea Leucei, în 1849. Acesta din urmă e chiar lapidar; terțelul dela sfârșit cuprinde o frumoasă idee cu toată șovăirea limbei:

Dar, în miezul al durerii, ce-mi rămâne 'n suflet vie,
Cea scânteie care-aprinsa-i, nu s'a stinge niciodată,
Și-a trăi cu tine-unită în a cerului tărie.

Dar aceste instrunări sunt rari. Depărtarea și împărțita lu activitate își împliniră rostul lor. Poezia de dragoste a lui Asachi încetează pe urmă aproape cu desăvârșire, spre marea pagubă a literaturii, de oarece adusese cu ea o nobleță, o

armonie, o frumuseță morală și o formă care o făceau să fie prețioasă.

A doua notă mai puternică a poeziei lui Asachi e nota patriotică, ce se aude chiar de la început, și în aceleași împrejurări ca și nota erotică. Și în una și în alta, Roma a făcut să vibreze lira poetului, ca un arcuș.

Am aratat altă dată îndoelile ce plutesc asupra originii Asăcheștilor. După unii ei ar fi Armeni, după alții Ardeleeni. Dacă putem pune vr-un temei pe psihologia etnică, Asachi trebuie să fi fost Ardelean. Toate gândurile lui sboară la «Maica Roma cea bătrână». Isprăvind studiile la Lemberg și Viena, pașii lui se îndreptară spre cetatea eternă ca în spre o încununare firească a învățătorei sale. Odată ajuns, ochii i se deschiseră mari, citind gloria străbună. Il vezi rătăcind prin For cu același suflet ca și învățații ardeleleni, ca și Șincai sau Petru Maior cu care se aseamănă atât. Asachi este daco-român, cucerit de pulberea de aur a trecutului, fermecat de câmpia Lațului și de toate urmele neșterse ale unei glorii neuitate. Dacă aceste sentimente de admirație și de solidaritate națională au îndemnat brațul lui Șincai și Maior să scrie istorie, în Asachi au făcut să vibreze o coardă care ar fi stat ațipită altfel.

Abia ajuns, el scrisese oda *Către Italia*, aducând o mișcătoare salutare țărmlor fericite ale Ausoniei :

Vă urez, frumoase țărmlor ale-Ausoniei antice,
 'Nconjurată de mări gemeni, împărțite de-Apenin,
 Unde lângă dafin verde crește-olivul cel fericit,
 Unde floarea nu se trece supt un cer ce-i tot senin,
 Unde monumenturi mândre-a lumii domnitoare ginte,
 Inviază mii icoane la aducerea-aminte...

În care versurile de la mijloc amintesc cunoscutul cântec al lui Mignon de Goethe :

Kennst-du das Land wo die Citronen blühen?

Întreaga odă este frumoasă, plină de avânt, plină de înțelegerea podoabelor firei, ale artei, plină de poezia trecutului. Totul îl mișcă la Roma, dar nimic nu-l putea sguđu mai adânc decât coloana lui Traian:

Intre sfărâmate temple, obelisce și coloane,
 Ca un turn de fier întreagă stă coloana lui Traian;
 Pe ea văd Istrul: se pleacă iasiene legioane,
 Cum cu patria sa pierе-al Decebalului oștean.
 Și cum în deșarta Dacie popor nou se 'ntemeiază.
 De unde limba, legi și nume a Românilor derează.

Ca și la mării Ardeleni coloana lui Traian împrăștie ace-
 laș farmec biruitor, aceiași umbră sub care totul se adăpos-
 tește. Ca și mării Ardeleni, Asachi crede că noi suntem stră-
 nepoții numai ai Romanilor, de oarece Dacia fusese deșer-
 tată de locuitorii săi. Oda lui Asachi respiră o pietate filială,
 pietatea unui copil ce trece pe lângă casa bunicului :

Un Român al Daciei vine la strămoși, ca să sărute
 Țerna de pe-a lor mormânturi și să 'nvețe-a lor virtute!

Dar ea nu-i numai un strigăt de recunoștință către «maica
 Roma», ci și un imn către frumusețile Italiei moderne, a
 Italiei ce a dat pe Galileu, pe Rafael, pe Ariost, al Italiei
 îmbălsmite de flori de mirt și de frunze de laur, al unei Italii pe
 care n'o văzuse, nici Șincai nici Petre Maior. Asachi nu eră
 numai un daco-român, ci mai eră și un artist : un pictor și
 un poet. Din acelaș izvor iese și sonetul *Către Tîbru*, în
 care admirația sa nu merge numai spre Italia veche ci și spre
 Italia Renașterii, Italia sonetelor lui Petrarca :

Nici sunând pe fluier doine încă 'n Dacia umbroasă
 N'auzit-am 'n junie dulce versuri așa line,
 Precum sun'a 'lui Petrarca lira cea armonioasă.

Ca și în poezia erotică, însă, după ce cântase așa de
 frumos, Asachi amuți repede, fiind lipsit de o inspirație adâncă,
 bogată, tumultoasă. Mai mult artist decât poet, el slei în
 câteva poezii un isvor îmbelșugat.

Intors în țară, gândul lui Asachi numai sboară spre co-
 lumna lui Traian, nici spre țermurile înflorite ale Ausoniei.
 Rupând firul tradiției latine, muza poetului se îndreaptă spre
 trecutul mai apropiat al neamului nostru, cântând pe stră-
 moșii războinici care :

Prin credință și unire apărau a patriei soarte,
 Încât prin a lor virtute, ce fu arma lor și scut,
 Într'un curs de ani o mie, astă țară s'a ținut.

cântând :

Pe cel fulger al lui Ares, Ștefan, ce, cu mică ceată,
A invins pe regi, pe eroi, și-a Asiei leghioană
Pe sale Lupului trei fiice, ce'n frumuseță s'au mărit,
Și'n Suceava pe anticul Ilion au înnoit.

Acest *Inn de seară*, închinat Ermionei, e plin de seninătate, plin de sentimente frumoase, cu ceva din solemnitatea buciului răsunând pe deal.

Vremea lui Ștefan cel mare avea s'o evoce Asachi și în „*Milian și Dina*” cu un ritm atât de felurit. Milian pleacă voios la luptă împotriva Tătarilor. Dina îl urmează cu credință:

Pretutindenea urmându-ți eu în cruntă bătălie
Lângă tine până'n urmă voiu luptă cu bărbăție.

De acelaș avânt patriotic și ostășesc sunt străbătute și poeziile *Privigherea Ostașului moldovean*, și *Ștefan cel mare la cetatea Neamțului*. Muntele Ceahlău, fiind unul din lucrurile ce s'au întipărit mai adânc în imaginația lui Asachi, în repețite rânduri, în nuvele, în piese de teatru, și în poezii, el i-a cântat legendele, sau unori chiar, ca adevărat dacoroman, i-a plâsmuit legende. Astfel cântă de pildă stânca detunată în care vede pe Dochia, fiica lui Decebal, prefăcută în piatră pentru a scăpa de urmărirea împăratului Traian :

Impăratu'n zădar cată
Pe Dochia a 'mblânzi ;
Văzând patria terecată
Ea se'ndeamnă a fugi.
Prin a codrului potecă
Ea ascunde al ei traiu ;
Acea doamnă tinerică
Turma paște peste plaiu ;
A ei haină aurită
O preface în șaiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Sceptru'i este un toiag.

Intr'o altă baladă mai lungă „*Turnul lui But pe muntele Pionului*”, Asachi imită poezia populară, deși nu fără înpestrițări de cuvinte nepotrivite. Oșteanul Butu pleacă cu oastea

moldovenească să ajute pe Poloni, lăsându-și în urmă logodnica, fiica lui Alexandru Vodă :

Dar cu Butu-i logodită
Fiica ăstui domnitor :
De el Ana despărțită
Suspina-va de amor
Butu'i dă *parola* sa
C'o veni și-o va lua.

Oastea se întoarce fără Butu. Domnul vrea s'o mărite numai decât cu altcineva. Ana, cu ajutorul unei vrăjitoare, îl aduce pe But prin farmece pe lumea asta. Apoi pleacă amândoi :

Luna luce, Butul fuge,
Peste munte, prin hârtop,
Vântul șuera și muge,
Roibul sare în galop,
Și-amu-i duce pe amândoi :
«Doamno, oare nu-i strigoiu?»

Strofa e minunată și, înaintea lui Bolintineanu, dă icoana unei fuge năvalnice... Din nenorocire, în împletitura aceasta dibace și vie se amestecă și câte un fir străin ce-i strică frumusețea.

Cântând însă cocoșul, drumeții se prefăcură în turnul Butului ce se înalță pe Ceahlău... Legenda aceasta ieșită, probabil, din imaginația lui Asachi, are o mișcare, o vioiciune, o plasticitate, care ar fi meritat să fie cruțate de unele negalități și greșeli.

Prins în vârtejul atâtor întreprinderi, având a lupta în toate direcțiile pentru a da o îndrumare Moldovei trezită din adâncă amorțire a domniilor fanariote, izvorul inspirației lui Asachi, sărac de altminteri și așa, scăzu din ce în ce. Fără a părăsi cu totul lira, el și-o puse în slujba activității sale practice... Intrăm într'o nouă fază poetică a scriitorului, ajuns un fel de poet oficial, cetluind în versuri toate faptele mai însemnate din analele culturale sau politice ale țării sale. Nu e eveniment mai răsărit care să nu fi fost consfințit de Asachi printr'un sonet sau printr'un imn. Intențiunile sunt firește cele mai bune, dar inspirația adevărată lipsește uneori. Nu e ușor să cânti înființarea unui spital sau deschiderea unei școli... Cu un braț Asachi făptuiă în teatru, în presă și mai ales în

școală, iar cu celalt își instrună lira ca să cinstească ori-ce câștig cultural. Din nefericire, n-o putea face decât cu brațul stâng... Isvorîte din așa împrejurări, poeziile lui păstrează ceva din artificialitatea și stângăcia poeziilor ocazionale. Ceia ce nu i se poate însă tăgădui este curătenia și nobleța inspirației sale. A cântat tot ce e mare, frumos și bun. Fiecare din poeziile lui e înainte de toate o faptă bună...

Din toate răsare o adâncă dragoste *de cultură, de școală, de pace și de prosperitate*. Lira lui nu e războinică; a evocat uneori pe strămoși, dar atât. Incolo, întotdeauna a cântat pacea, premărirind binefacerile ei. Oda lui *Către împăratul Alexandru I, 1817*, atât de aspru judecată din punctul de vedere național, nu poate fi înțeleasă și iertată decât ca un omagiu împăratului, purtătorul ramurei de măslin a păcei prin încheerea Sfintei alianțe:

Când, unit cu drepti monarhii, în al Legii sfântul nume,
Tu întâiu, o Alexandre! așezi lină pace 'n lume...

După sguduirile războaelor napoleoniene, Alexandru eră făgăduința unei ere noi de prosperitate, și de liniște nu numai pentru Europa și ci pentru principatele dunărene:

Căci pe țerile frumoase, de-al Tău scut acoperite,
Unde șesuri, vii și dâmburi d'Istru și de Prut se 'ncing,
Ce ca Păctolos al Lidiei duc arene 'nnaurite,
Unde-a câmpului odoare în belșug sătenii strâng,
N'a lucit, aleu! pre ele a științelor făclie,
Și al Romei strănepotul zace încă 'n 'ntunecie.

În Alexandru, vedeă deci Asachi începutul unor timpuri nouă de cultură pentru Moldova. Oda aceasta are dealtminteri și părți de adevărată frumusețe poetică, ca de pildă următoarele rânduri în care se încheagă istoria neamului nostru într'o icoană atât de nimerită:

Timpul răpede, ce toate în noianul său ascunde,
Intr'a'sale prăzi surpat-a Dacia marelui Traian,
Ce ca luntrea între stânce, sbuciumată despre unde,
A perit luptând cu vântul, pîn s'ajungă în liman,
Iar, atunci când de furtună s'a sfărâmat în noapte oarbă,
A putut abia să scape al ei nume și-a sa voarbă.

Prelungul strigăt de bucurie după domniile fanariote isbucnește și în oda: *Către Moldoveni, 1822*:

Viers înalt de bucurie să răsune împrejur,
Astăzi gemătul Moldovei în armonii se preface...

în care chiamă pe „patrioți“ în jurul tronului noului domn pământean spre a aduce încă odată în Moldova timpurile de slavă. Și aici găsim versuri frumoase, statornicind o idee sănătoasă într'o icoană isbitoare :

Căci o luntre zdruncinată, ce'a scăpat din Ocean,
Dacă uită privigherea, va pieri și în liman.

La introducerea limbei românești în învățătura publică, (1820) Asachi scrise un sonet frumos, cu toate reminiscențele clasice, și care poate fi citit și astăzi și gustat prin versurile lui lapidare :

Muzele 'n nemernicie spăimântate-umblau și mute,
Ne 'ndrăznind idioma patriei din cenușa ei să 'nvie:
Numai zefirul și răul cu 'nristata armonie
Ingînau, gemând, a' patriei strălucirile pierdute..

Bucuria simțită de poet la deschiderea școalelor naționale, al cărei merit îi revenia de altminteri în bună parte, a cântat-o în oda lui : *Către onorata Epitropie a Învățăturilor Publice*, 1828, o odă de o compoziție savantă, și cu destule scânteeri poetice pentru un subiect atât de arid. Începutul în deosebi cuprinde o comparație foarte meșteșugită susținută cu o adevărată virtuozitate în șiragul a treizeci de versuri. Tot așa inaugurarea Academiei Mihăilene (1838), avea să fie cântată într'un sonet «*Palladiul Moldovenilor*», slăvind Regulamentul organic ce a creat Academia ca un fel de Paladiu al Moldovei..

Dar Asachi nu eră numai un iubitor de școală și limbă românească, ci mai era și un iubitor de artă, ajutând la răspândirea ei în Moldova, prin toate mijloacele, și pe toate terenurile. Care e partea de făptuire a lui pentru propășirea teatrului, a muzicei, a literaturii, vom cercetă aiure. Deocamdată, ne oprim numai asupra poetului. Și aici, Asachi făptuia și cântă. În versurile sale găsim o sinceră dragoste pentru artă, lucru desigur nou pentru vremile în care scria, atât de tulburi și atât de departe de cultul frumosului. În Asachi vedem pe dată pe tânărul venit din Roma, din cetatea artei, unde trăise într'o lume de pictori și de poeți. Astfel crescut, firește că la lași nu se putea simți decât străin. A făcut, de altminteri, tot ce i a fost în putință spre a trezi gustul compatrioților pentru toate vădirile artistice :

Tu, Moldavio, mănoasă, ce pe mine m'ai născut.
 Adăpost dă Musei nouă care versuri a țesut,
 Pe străin și tânăr dafin, care 'n țern'acum răsare,
 Cu puternic scut să-l apăr de-a furtunilor turbare,
 Că de-a prinde rădăcină și în urmă va 'nflori
 Din a'sale frunzi cunună Musa ție va urzi.
 O cunună'nconjurată de-ale vânteii line raza.
 Ce de foc, de fier, de timpuri trainic soarta o păstrează.

Versul lui se pune apoi și mai departe în slujba tuturor
 semnelor îmbucurătoare de propășire artistică și literatură
 Într'un sonet ne cântă «compunerile poetice în limba națio-
 nală»; în alt sonet slăvește aniversarea deschiderii teatrului
 național :

Într'un timp de ofilire, pe când limba cea română,
 Din palaturi interită, se vorbea numai la stână,
 Nobili, voi, de neam și cuget, sfărâmând a'sale fiere
 Ați vorbit întâiu c'aceia ce ni dau pâne și miere.

Mai mult decât atât, Asachi a făcut un prolog. rostit pe
 scena Teatrului Național la 28 Februarie 1837, în care *Geniul*
 ia de mână pe zâna Moldovei pentru a o urcă pe Parnas.

Nu, acel ce 'n sân păstrează de virtute o scânteie
 Pentru-a'patriei folosuri, nu se teme c'o să peie!
 Pe a'Parnasului verzi plaiuri timpul este mai senin,
 Sună dulce armonie, suflă zefirul mai lin:
 Acolo a ostenelei trainic fruct tu vei culege:
 Între noapte și lumină,—o Moldavie, alege!

Tot așa și în *Oda către Poeții români*:

Acordați române versuri pe-armonioase alăute,
 Într'un rost ca și poporul geamăn cu cel Italian
 Să 'nvețe amor de Patrie, dor de glorie, virtute:
 Si Românul de pe Istru și-al Carpaților Muntean
 Cel ce bea 'n Siretiu, în Nistru și 'n a'Mureșului unde,
 Cel l'a'cărui triste doine plaiul Pindului răspunde.

* * *

Întru cât privește forma acestor poezii sunt unele observații
 de făcut.

Atât în poeziile de dragoste, cât și în evocarea gloriei
 poporului roman sau a marilor noștri eroi naționali, versurile
 lui Asachi se resimt de cultura clasică a poetului și de cu-

noașterea, mai ales, a literaturii italiene. Și aceasta nu numai prin artă, prin felurimea ritmului, prin armonie, ci prin reminiscențe deadreptul, sau prin întrebuițarea unui material poetic —comparații, figuri, mitologie—care vin din poezia italiană...

În ceiace privește inspirația, am arătat-o cu deosebire, când ne-am oprit asupra liricei lui Asachi. Dar înrăurirea aceasta se poate urmări în *formă* și mai departe, în toate poeziile scriitorului, eroice sau erotice.

În *Privigherea ostașului Moldovean*, Asachi ne invoacă pe Echo, pe Ares, pe Bellona și pe Igea :

...De și-aiure cruntul Ares mii soții a văduvit,
Iar Bellona cu făclie secerișuri a stărpit...

Imnul din aceiaș poezie, asemănând Patria cu un vas răpit de talazurile oceanului :

...Vasul Patriei plutitor
Din turbatul Ocean

ne amintește oda lui Horațiu „*Ad Rempublicam*“:

O navis, referent în mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
Portum.

Chiar și în frumosul *Imn de seară* Ștefan este un Ares, iar Suceava e «anticul Ilion».

În *Oda lui Alexandru I* :

Vuietul de crunte arme și-al Belonei răcnet tace
Supt a dafinului umbră gustă Ares triumf sfânt.

Dacia e străbătută de ape :

Ce ca Păctolos al Lidiei duc arene 'nnaurite

În sonetul «Ia introducerea limbei naționale în învățătura publică», poetul invoacă râpa Fleghetonului :

Cele neguri ce's în râpa Fleghetonului născute.

Nu mai pomenesc de Helicon, Parnas, Apollo, Muze care vin atât de des în versurile poetului, nu mai pomenesc de a

tătea nume proprii, Virgiliu, Horațiu, Collatinus, Grachi, August, Orfeu, Euridice, Kolchos, Argonauți, de atâtea reminiscențe clasice, de atâtea comparații ce împestrîțiază mai toate poeziile lui Asachi.

Dar, dacă în poeziile patriotice întrebuițarea mitologiei mai are totuși o înfrânare, în poeziile de dragoste toți «amorașii» toate «ondinele», «silfidele» bat din aripioare; toate gingășiile afectate ale sonetiștilor italieni se răsfață într'o risipă de panglicuțe de mătase! Hăritele își joacă hora lor obișnuită; Cupidon e șăgalnic:

Mergi unde cu Hăritele
Dulce Amor domnează
Unde al meu gând și inima
De-apururi viază.

Ascunsă supt aripile,
Lui Cupidon mergi iute:
Te apără cu armele
Ce'n Olimp sunt temute.

(Alvir către a sa miniatură)

.....
Căutătura-i fu senină
Ca văpaia scânteioasă,
Ochi albaștri de Atină,
Sau de Venera frumoasă.

(Către zugrav)

Intregul decor mitologic, de care Asachi se folosește prea mult, strică de sigur poeziilor sale, dându-le un caracter de artificialitate și de imitație. Acest defect nu a scăpat nici contemporanilor și mai ales lui M. Kogălniceanu, care avea să primenească întreaga atmosferă culturală a Moldovei. În prefața poeziilor lui A. Hrisoverghi el scria cu privire la literatura ce se făcea în preajma anului 1834: «Literatura în Moldova pe atunci de abia începuse a reinvia, dar slabă, neînsemnată și alcătuită numai din proaste traducții sau imitații și mai rele încă, de originaluri străine; poezia eră mai mult în afecțate și conștele italienesti erau la modă; la fiecare rând al compunerilor din vremea aceia nu găsești decât muze și iar muze, Apolon, Orfeu, Belona, când Mars când Ares, Aheron, Dafnis, Tirsis și toți zeii din Olimp și Tartar. Toate acestea compuneri erau ode imitate, versuri anacreon-

tice, imne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie favorit al Orfeilor care ne asurzeau urechile pe atunci».

E neîndoios că această critică se îndreaptă împotriva lui Asachi și a imitatorilor săi; e neîndoios de asemenea că în parte eră meritată, izbînd într'o mare scădere a poeziilor lui Asachi peste care se așterne atâtea reminiscențe clasice, atâtea motive ale liricei italiene. Dar, nu e mai puțin adevărat, că literatura lui Asachi nu se mărginește numai la acest decor împrumutat și uneori supărător, că, în afară de «anacreonticile», și de ciripirile lui latino-italiene, Asachi mai are și poezii frumoase, în care, cu toată înrăurirea italiană, găsim o cugetare înaltă, un vers sonor și armonios, și mai ales o inspirație națională, pe care un naționalist ca M. Kogălniceanu nu ar fi trebuit s'o treacă cu vederea.

Poeziile lui Asachi au multe lipsuri dar nu-li se poate tăgădui curățenia inspirației. În toată opera lui nu vom găsi un singur vers care să nu fie și o faptă bună. El a cântat dragostea cea mai înaltă, tot ce face nobleța și farmecul iubirei, a cântat pe strămoșii noștri glorioși, iubirea de patrie, a cântat toate actele renașterii noastre culturale, teatrul, școala, limba românească, artele, întovărășind oricând fapta omului de acțiune cu premărirea poetului. N'a isbit întotdeauna; versurile lui sunt uneori reci, încărcate de podoabe convenționale, dar nu arare găsim versuri lapidare, comparații meșteșugit clădite, și, cu toată nesiguranța limbei, pretutindeni în-tâmpinăm un adevărat artist, înțelegând, sonoritatea cuvântului, armonia ritmurilor felurite, un adevărat erudit în tot ce privește versificația. Cu astfel de însușiri, rare pentru timpul lui, e de mirat că Asachi nu e mai prețuit ca poet decât e astăzi.

E. LOVINESCU

W. SHAKESPEARE

OTHELLO

TRAGEDIE IN CINCI ACTE IN VERSURI

Traducere de D. NANU.

(Uimare)

ACTUL III-lea

SCENA I

O curte mare a Castelului cu mai multe eșiri.

Intră DESDEMONA EMILIA și CASSIO.

DESDEMONA.

Bunul meu amic, n'ai teamă; m'oi sili din rășputeri
Și vei dobândi cu vremea iarăși rangul tău de eri.

EMILIA (rugătoare.)

Doamnă, dă-i tot ajutorul! Crede-mă 'ntâmplarea asta
A mâhnit atât pe Iago, — par'c'a lui a fost năpasta.

DESDEMONA.

E un om de treabă Iago. — (lui Cassio)

Aide, nu te îndoii,
Las' pe mine... cu Othello, eu te-oi împrietenii.

CASSIO.

Buna mea stăpână, soarta facă ori ce-o vrea cu mine,
Eu rămân supus, acelaș credincios. . .

DESEMONA.

Imi pare bine,
 Știu că ții la monseniorul... Il cunoști de mult: fii dar
 Bine 'ncredințat, că dacă între voi a pus hotar,
 Nu e pentru multă vreme... o răceală calculată
 Ce i-o cere disciplina,...dar se va schimba odată.

CASSIO.

Da, dar hotărârea asta de-o mai ține-așa mereu
 Mai pe urmă îndreptarea va fi lucru tot mai greu.
 Imi râvnesc atâția postul! Știu eu ce se va alege
 De nădejdea mea, când locu-mi va fi dat? Se înțelege,
 Generalul o să uite cât i-am fost de credincios!

DESEMONA.

Ai cuvântul meu, n'ai teamă; îți voi fi de mult folos;
 Și când eu am spus o vorbă, nu-i făgăduială slabă.
 Știu să-mi țin întreg cuvântul pân'la ultima silabă.
 N'o să aibă somn Othello, nici tihnit nu va prânzi;
 Am să-l țin deștept și noaptea, — până ce l'oi îmblânzi.
 Am să-l cicălesc întruna pân' l'oi scoate din răbdare,
 În plimbări, la ora mesei, și la ora de culcare,
 Cu aceeași rugăciune, pretutindenea, cu foc,
 Eu, ca umbra ta, i-oi cere să te puie iar în loc.
 Poți fi vesel; avocatul ce ți-ai pus, e bun îmi pare,
 Nu ți-ar părăsi o clipă cauza; — mai bine moare!

*(Între Othello și Iago venind de afară. Se opresc amândoi zăbind grupul format de Desdemona
 Emilia și Cassio)*

EMILIA (văzându-i).

Doamnă, vine Monseniorul.

CASSIO (alarmat).

Oh,, atunci ar fi mai bine
 Să mă duc.

DESEMONA.

De ce? ascultă cum o să-i vorbesc de tine.

CASSIO.

O! nu, nu chiar astăzi doamnă, sunt așa de tulburat...
N'ași putea măcar o vorbă să rostesc acum...

DESDEMONA.

Păcat!

Fă atunci cum crezi mai bine.

[Fa salută voicos pe Cassio cu mâna. — El după ce s'a înclinat respectuos înaintea ei și i-a sărutat mâna, ese pe turis. — Desdemona vorbește cu voicune, dar încet Emiliiei. Othello și Iago coboară în scenă].

IAGO (visăter, vorbind parcă sieși).

Hm, ce văd aci, nu-mi place...

OTHELLO.

Ce nu-ți place?

IAGO (prelucrându-se că tresare).

Nu, nimica

OTHELLO (mirat).

Ba, șopteai

IAGO.

Oh! fii pe pace,

Nu era nimic de seamă... vorbe 'n aer...

OTHELLO.

Ce bărbat

Sta la sfat cu Desdemona? N'a fost Cassio?

IAGO.

Ciudat..

Să fi fost el? Nu, n'ași crede... Prea părea că se ascunde.
Ce-are el pe cuget oare? Vre-un păcat? Ași nu! de unde!
De-ar fi fost el, din potrivă, ar fi stat.

OTHELLO.

Ba el eră...

DESDEMONA (părăsind pe Emilia și înaintând surâzătoare către Othelul).

Dragul meu, ce bine îmi pare că te văd. E cine-va
Ce-a plecat de lângă mine adineauri, — într'o stare
Că ți-era mai mare mila... la să văd... ghicești tu ?

OTHELLO.

Oare...

Cine poate fi ?

DESDEMONA [cu o drăgălășie insunuantă și crescândă, în tot ce urmează].

E Cassio... e destul de pocăit...

Mă iubești ? Oh ! iartă-l, iartă-l, — chiar acuma, negreșit !
Dacă nu e nici el omul să-ți slujească cu credință,
Dacă n'a greșit nici dânsul făr'să vrea, din neștiință,
Nu știu după ce-ași cunoaște chipul cel înșelător
De-un obraz cinstit. — Othello, haide, fii mai ertător !
Chiamă-l înapoi. Nu vrei tu ?

OTHELLO.

El s'a despărțit de tine

Adineauri ?

DESDEMONA.

Da și-atâta de sdrobot, plin de rușine
Cu nădejdea sfărâmată, și... așa posomorât,
Că o parte din durerea-i m'a cuprins numai decât.
Cheamă-l înapoi, ... aibi milă...

OTHELLO (râzând.)

Desdemona mea iubită,

Altădată... nu acuma.

DESDEMONA.

Dar curând ?

OTHELLO

O ! ce grăbită !

Cât mai iute....

DESDEMONA.

Pentru masa d'astă seară?

OTHELLO

Nu.

DESDEMONA.

Socot

Pentru prânzul cel de mâine...

OTHELLO

Nu, nici mâine n'o să pot,

Căci mă duc pe la banchetul ofițerilor.

DESDEMONA

Ei bine,

Mâine marți, sau... mercuri fie, cum îi vrea, dar vezi de ține
Vorba hotărâtă, numai să nu treacă zile trei.Știu că pedepsești în oaste pe cei vrednici, ca prin ei
Să dai pildă la'ndărătnici, — . . . altfel vina lui n'ar face
De cât o dojană'n treacăt între patru ochi—și pace!
Spune-mi, când să vie? Uite mă întreb și n'am idee
Care lucru scump pe lume nu ți-ar da a ta femeie?
Tu să-mi faci o rugăciune? Un minut n'ași șovăi!*(schimbând tonul, lingușitoare.)*Știi? de mult, pe când în taină începuși o mă iubî,
— Mai ții minte? — Tu și Cassio-erați veșnic împreună.
Eu îmi ascundeam cu grije, toată dragostea nebună,
Ba când asvârleam vr'o vorbă, aspră, împotriva ta,
Cassio, ce iute, Doamne, mai sărea și te-apără!
Și tu stai la târg atâta că să-i erți acum greșeala?
Oh! sgârcitul! In locu-ți, eu ți-aș da mai mult!

OTHELLO (luând'o în brațe cu drag.)

Tocmeala

S'a făcut. Se poate 'ntoarce când o vrea!.. O suflet blând,
Impotriva vrerei tale nu mă vei găsi nici când!

DESDEMONA (hătând din palme de bucurie.)

Cât îți mulțumesc ! (luând un aer grav și drăguț, alintat.)

 Ia seama, ce mi-ai dat, nu-i o favoare.
Asta-a fost o rugăntreacă și-o firească ascultare
Cum ți-ași zice: ia-ți mantaua, ia-ți mănușile că-i frig,
Ori ia masa, — și le-ai face, căci tot tu, nu eu câștig.
O ! când o să vie vremea să-ți cer însu-mi o dovadă
Unde dragostea ta mare, luminoasă să se vadă
Ea va fi îngrozitoare de'nplinit !

(fixându-l în ochi.)

grea, — uriașe !

(sărindu-i de gât.)

Și ce mândră-oi fi atunci, de mi-i da-o !

OTHELLO.

Drăgălașe !

Fii pe pace... totdeauna voi căta să-ți intru 'n voce.
Lasă-mă te rog acuma singur, singur... am nevoie...

DESDEMONA

Dragul meu, rămâi cu bine. (se'ntoarce zâmbind.)

Să te las, — ori nu? — Ba da !

OTHELLO.

Câte-va minute numai, și voi fi 'n odaia ta.

DESDEMONA

Vin Emilia cu mine.(sibilic către Othello.)

Nu citi de cât în semnul

Inimei, când ea ți-l face ; n'asculta de cât îndemnul
Dragostei, când ea-ți vorbește. Ori ce dor avea-vei tu,
Ține minte : nici odată voia mea n'o zice *nu*.

(Desdemona și Emilia intră în castel.)

OTHELLO (cu entuziasm.)

A ! șireată 'ncântătoare ! Iadul facă-mă puzderii,
Dacă mint că-mi ești mai scumpă ca luminile vederii.

Lumea 'n haos pentru mine ar intră, s'ar prăbuși
Dac'ar încetă vre-odată inima-mi de-a te iubi.

IAGO (ca smulgându-se brusc din reverie.)

Monseniore.....

OTHELLO

Ce e?

IAGO

Cassio, cunoștea și el iubirea
Ce era 'ntre voi, pe vremea când vă pregăteați unirea?

OTHELLO.

De la început, și până ce ne-am cununat știea.
Dar de ce mă întrebi?

IAGO (tărând cuvintele.)

De geaba..... te'ntrebam numai așa
Ca să am și eu idee....

OTHELLO

Și ideea ta?

IAGO

Firește

Nu credeam că'n vremea ceia el știea ce vă unește.

OTHELLO

O! de multe ori el înșuși om de 'ncredere ne-a fost.

IAGO (prefăcându-se tare surprins).

A! în adevăr!

OTHELLO

Ei, ce e? e ceva fără de rost
În purtarea lui, sau poate chiar în cinste lui? Ci spune!

IAGO

Cinstea lui? O monseniore...

OTHELLO

Cinstea da, o poți tu pune

La 'ndoială?

IAGO

La 'ndoială? Monseniore, cât știu eu....

OTHELLO

Ce părere ai?

IAGO

Păreerea....

OTHELLO.

Vorba mi-o întorci mereu!

Par'c'ascunzi cu îngrijire-o scorie în cugetare,
 Prea scârboasă la vedere ca s'o scoți la ziua mare! . . .
 Ai vorbi și nu-ți dă mâna; ce nu poți mărturisi?
 Insfârșit, vorbește-odată, spune-mi neted, ori ce-ar fi.
 Adineaurea șoptit-ai printre dinți «ce văd nu-mi place».
 Și aceasta tocma'nclipa când se despărțeau în pace
 Cassio de Desdemona! Spune, ce nu ți-a plăcut?
 Cassio cunoștea iubirea dintre noi, dela 'nceput;
 Când ți-am spus, strigași c'o mutră oare cum încremenită:
 «A! in adevăr!». . . și fruntea, de odată încrețită
 Ți se strânse'ntre sprîncene ca și cum ai fi ascuns,
 Îndărătul ei o taină groasnică, de nepătruns.
 Dacă mă iubești, arată-mi cugetarea ta întregă!

IAGO.

Monseniore, știi prea bine ce iubire strâns ne leagă.

OTHELLO.

Știu și tocmai de aceia, pentru că te știu cinstit,
 Om ce'ntâi își cântărește vorba ce-are de rostit,
 Șovăirea ta ciudată de aceea mă'nspăimântă:
 Ipocriții doar strecoară gândul într'o vorbă frântă. . .
 Dar la omul drept, când vorba șovăe'ntre *nu* și *da*,
 Este semn că adevărul, a'nceput a-l sugruma!

IAGO (distras și ca răspunzând unei tainice gândiri).

Cassio,—l'ași lua pesamă e un om cinstit cât pare. . .

OTHELLO. (cu căldură)

Oh! și eu îl cred tot astfel. . .

IAGO (visător).

Doamne, ce mînune mare. . .

De-ar fi omu-așa cum pare că pe fruntea lui stă scris
De câți ochi în lumea asta ne-am feri, ca de-un abis!

OTHELLO.

Datoria fiecărui e să aibă'nfățișarea
Sufletului său întocmai!--

IAGO (acelaș joc).

Nu mă prinde dar mirarea
Cassio să fie și el, dintre cei cinștiți.

OTHELLO (cu nerăbdare).

Vezi? iată,
Vorba ta când îmi ascunde adevărul, când l'arată.
Spune-mi toată a ta gândire, cum ți se urzește'n gând —
De-i hidoasă, de-i urâtă,—izbucnească mai curând!

IAGO.

Bunul meu stăpân, mă iartă. . . ai asupra mea putere,
Dar nu cere de la mine ce nici robului n'ai cere.
Să-mi desvăluesc gândirea, toată, toată? — Presupune
Că e josnică și falșă. . . Năzăriri la ce ți-aș spune?
Căci la drept vorbind, la care alb altar, cu trepte sînte,
N'a pătruns și păcătosul cu murdarele-i veșminte?
Și în care suflet oare — fie ori cât de curat —
Nu s'a strecurat un cuțet ce lumina i a pătat,
Bănueli de-acele surde, ce ca josnice ispite,
Vin și cer în minte scaun lângă cele'ndreptățite!

OTHELLO.

Nu-mi ești bun prieten Iago, de iai drept o'ndatorire,
A-mi ascunde adevărul ce-ar cuprinde vre-o jignire.

IAGO.

O! te rog, te rog stăpâne, bine-ai face să nu stărui.
Poate sunt nedrept, și poate că aiurea adevăru-i.
Bănuiala ca o buhă cuibu'n sufletu-mi și-a pus.
Pretutindenea văd rele, chiar acolo unde nu-s!
Deci ferește-te de omul ce din firea lui se'nșală.
Nu-ți aprinde 'nchipuirea cu năluci ce-mi es din boală.
Să-ți desvălui bănuiala? Nu, nu, — te-aș neliniști
Așezându-te pe-o schelă putredă și mi-aș clinti
Și încrederea ce-ai pus'o în a mea înțelepciune
Și în cinstea mea. Zadarnic ar fi orice rugăciune.

OTHELLO. (tulburat).

Ce vrei tu să spui?

IAGO.

Anume, că femeie sau bărbat,
N'are dar mai scump ca vaza unui nume nepătat;
Căci acel ce-mi fură banii, mi-a furat nimica toată:
Banul e al tuturoră și al nimănu, — o roată!
Insă cine-mi fură vaza, pe el nu s'a 'mbogățit,
Iar pe mine păgubașul, pentru veci m'a sărăcit.

OTHELLO (cu impetuositate).

Jur pe cer, că vreau acuma să cunosc a ta gândire.

IAGO. [sfidător.]

Inima-mi s'o ții în palmă, și-un cuvânt de ponegrire
Pentru nimeni nu mi-ai smulge! — Dar când e în paza mea?

OTHELLO (cu o voce sombră).

Ha!

IAGO.

Ia scama'n gelozie, monseniore nu cădea.
 Gelozia e o iazmă,—șarpe cu privirea verde,
 Se hrănește chiar din trupu-i, și din trup nimic nu-și pierde!
 Fericit este bărbatul ce se știe amăgit
 Și desprețuind femeia nu se simte păgubit.
 Dar gândește-te l'acela, ce cumplită soartă-și vede
 Când se'nchină unui idol, și'n sfințenia-i nu crede!
 Care simte îndoiala arzător că-l otrăvește,
 Pe când chiar din bănuială tot mai viu iubirea crește!

OTHELLO.

O mizerie!

IAGO.

Săracul mulțumit, e prea bogat!
 Dar bogatul, aibă însăși cel mai strălucit palat,
 Bogăția lui e stearpă, iarnă fără rodnicie,
 — Dacă tremură de frică să nu cadă'n sărăcie.
 Dumnezeule prea bune! Când îi vrea milos să fii
 Tu de biciul geloziei apără pe-ai Evei fii!

OTHELLO.

De ce toate-aceste vorbe? Crezi tu c'ași avea dorința
 Să las mreața geloziei să-mi înfășure ființa?
 Când te chinuie'ndoiala ești ursit să te înșeli:
 Stai înfipt ca o morișcă într'un vânt de bănueli.
 De-oi schimba când-va odihna pentru năzăriri deșarte
 De-opotrivă cu'ncheerea ce-o tragi tu — cam pe departe —
 Să ții bine minte Iago, ce-ți spun astăzi răspicat:
 Voi fi vrednic să m'asvârli, ca pe-un țap ce-a căpiat!
 Nu, nu sunt nesăbuitul ce-l apucă gelozia
 Când i-ajunge la ureche laudele că soția
 Știe să primească oaspeți, e distinsă'n bal, serbări,
 Mlădioasă'n vorbe, cântec, admirată'n adunări,
 — Nu; acolo unde-i cinste, toate-asemena podoabe
 Sunt în slujba demnităței, nu sunt vițiilor roabe.

Iarăși,—nu duc nici o grijă că soția-mi s'ar schimbă
 Pentru c'ași zări la altul merite ce n'ași avea!
 Slavă Domnului! știu bine, avea ochi când m'a prins mire.
 Nu, nu Iago. . . Înainte de-a avea vre-o șovăire
 Trebuie să văd cu ochii; iar de-oi bănuî mai cei
 Să se reazăme'ndoiala, pe vre o faptă cu temei.
 Având proba, — pot departe să resping cu biruință,
 Ori iubirea, — ori nedreapta geloziei suferință.

IAGO.

Așa'mi plăci; îmi dai prilejul chiar acum să-ți desvălesc
 Și respectul și iubirea, fără să mai ocolesc.
 Deci,—silit de datorie, să nu uiți—îți dau un sfat;
 — Nu am probe pân'acuma, voi avea ne'ntârziat. ---
 Să-ți pândești femeia bine și pe Cassio de'mpreună.
 Nu-i privi cu gelozie,—nici cu'ncredere ne bună.
 Ai un suflet nobil; n'aș vrea,—cum te știu la gând curat—
 Din prea multă dărnicie să te'ntâmpli înșelat.
 Cască ochii,—îi știu bine, țării noastre caracterul:
 O venețiană-arată cerului deschis, misterul
 Și capriciile-acelea ce n'ar îndrăzni ușor
 Soțului să le arate!— Toată conștiința lor
 Nu-i să ocolească răul, ci să-l facă pe ascuns!

OTHELLO (agitat).

Cum? În adevăr?

IAGO.

Veghiază! Întrebași și ți-am răspuns. . .
 Și-apoi nu uita un lucru: a'nceput prin a'nșelă
 Paza tatălui, atuncea când a vrut să fie a ta.
 Tocmai când părea—spășita—că de ochii tăi tresare
 Sperioasă,—tocma-atuncea te iubea mai cu'nfocare!

OTHELLO (pironind ochi în jos)

Vai, așa-i!

IAGO.

Deci încheerea : o copilă ce-a știut
 Ochiu tatălui să-i lege, în cât bietul a crezut
 Că sunt farmece la mijloc, ... Ah dar spun o vorbă mare,
 Merit blestemele toate.. umilit îți cer ertare.
 Dealtfel singura mea vină, e că te iubesc prea mult...

OTHELLO.

Dimpotrivă... îți sunt încă recunoscător... te-ascult.

IAGO (insinuant).

Vai ți-am strecurat în suflet poate-o umbră de durere...

OTHELLO.

Nici de cum!...

IAGO.

Ba da... mie teamă; cred că suntem de-o părere :
 Ce ți-am spus, — ți-am spus-o numai din prieteșug curat.
 Dar... te tulburi... oh, mă iartă, rogu-te, fii mai bărbat,
 Și nu da, la urma urmei nici un fel de'nsemnătate
 Unei bănueli, ce poate, e o mare nedreptate...

OTHELLO.

Oh, nu!

IAGO.

Deci, nici o crezare, până nu ți-oi dovedi ;
 Altfel, s'ar iscă primejdii unde nici nu te-ai gândi !
 Cassio mi e bun prieten... — Ești mai palid ca'nainte....

OTHELLO (surâzând cu o sforțare).

N'am nimica. — Cuget numai : Desdemona e cuminte...

IAGO.

Dumnezeu să-i dea puterea să rămâe tot așa,
 Iară ție viața lungă, să te bucure de ea!

OTHELLO (visător).

Ah, dar uneori natura din făgașele ei sare...

OTHELLO.

Stăpâni-voi tulburarea, sprijinit de judecată.

[Iagn se înclină adânc și eșe].

E un om cinstit acesta.—Cu pătrunderea lui vie,
Toate arcurile-ascunse ale faptelor le știe.

[Iatătînd din cap cu amărăciune]

Dac'ași ști că Desdemona e ca șoimul răzvrătit,
— Chiar când firele ce-o leagă de-al meu suflet îndrăgit,
Mi-ar fi'n inimă înfipte,—smulge-le-ași din rădăcină,
Drum ia-și da să sboare liber liniștită în lumină,
Prin azur, să-și cate prada la 'ntâmplare, unde-o vrea!
Oare pentru că sunt negru, asta este vina mea?
Nu am graiu dulceag în vorbă,—o! alunecosul dar
Ce 'n deobște-l au eroii carii birue 'n buduar?
Poate-s prea 'nclinat pe panta anilor?—dar nu sunt încă!
S'a dus, m'a 'nșelat, și toată mângâerea mea adâncă,
Trebue s'o caut numai în mândrie și dispreț.
O! blestem al cununiei! E ursit să punem preț
Și să credem că-i a noastră, o făptură delicată
Ale căreia dorințe nu-s a noastre nici odată!
Poți fi tu stăpân pe trupu-i,—nu poftele-i de rând...
Ași voi să fiu un gușter, să mă târâi mai curând,
Cuibărînd prin umezi locuri, printre ziduri de'nchisoare,—
Decât să-mi împart cu altul, tot ce avui mai drag sub soare!
Veșnic biciu-acesta-al soartei c'un erou va fi vrăjmaș:
Prea-i tovarăș mic femeea, pentr'un suflet uriaș!
In alcovuri răsfățații pururea vor fi mărunții,
Ce-i *aleși*, din leagăn poartă ca o pată 'n mirul frunții,
Plaga asta, umiliința de-a te zbate în război
C'un dușman ce te silește să duci lupta în noroi!
[Intră Desdemona și Emilia, Othello privind'o pieziș].
O! de e și ea vicleană cum sunt toate cele lalte,
E minciuna-a tot stăpână până 'n cerurile 'nalte.
De-a lui proprie minune Ziditoru-și bate joc
Nu,.. nu pot să cred..

DESDEMONA (vine grăbită surizind către Othelo).

Othelo, nu mai înțeleg de loc...
Prânzu-i gata și mesenii toți te-așteaptă.

OTHELLO [cu o voce slabă]

Ai dreptate
Și sunt vrednic de pedeapsă... o! mă iartă..

DESDEMONA.

Dulce frate
Ce ai tu? tu nu ești bine.. ce te doare? vreau să știu.

OTHELLO.

Nu-i nimic, — mă doare capul.

DESDEMONA.

Ai stat noaptea prea târziu,
O să treacă... Să-mi dai voe să-ți strâng fruntea cu năframa.

OTHELLO (cu bruschețã .

E prea mică, (smulge batista de la frunte și o aruncă jos).

Hai la masă.

DESDEMONA (cu tristețe).

După câte bag eu seama
Suferi și nu-mi spui nimica! [Es Othello și Desdemona].

EMILIA (singură, ridică sepele batista de jos).

O! ce mulțumită sânt
C'am găsit batista asta! E un semn de legământ, —
Ce-l dintâi, pe care-Othello dragei lui soții i-l dete.

(scuturând în aer batista).

Ca s'o aibă 'n mână Iago, — ce de giugiulire șirete
Mi-a făcut! Dar Desdemona, ține-așa de mult la ea,
O sărută, îi vorbește, — în cât vai! Cum s'ar putea
Să i-o fur? Othello însuși a rugat-o ca s'o poarte
Ca un talisman, de care nu te lepezi pân la moate.
Eu, voi pune să-i brodeze o batistă tot la fel
Și-i dau copia lui Iago; — Ce ciudat mai e și el!

Ce-o fi vrând să facă oare cu batista? — Cine știe!
 Dracul știe ce vrea dânsul... eu i-o dau; ce-o fi, să fie!

[intră Iago.]

IAGO.

Singură? Ce faci acolo?

EMILIA [privindu-l peste umăr, ține nătrama la spate].

A! te rog nu mă certa.

De-ai ști tu ce ai acuma!

IAGO.

Cum să nu știu? am ceva
 Ce o lume 'ntreagă știe: o nevastă proastă, -- iacă.

EMILIA.

Numai asta crezi? Ei bine, să-mi răspunzi, ce-mi dai tu dacă
 Ți-ai da 'n schimb batista ceia?

IAGO (cu indiferență).

Ce batistă?

EMILIA.

Ai uitat?

Primul dar pe care-Othello Desdemonei i l'a dat.
 M'ai rugat o săptămână să i-l fur.

IAGO (cu vioiciune).

Mi-aduc aminte

L'ai furat?

EMILIA.

Nu tocmai... însă stând de vorbă, mai 'nainte
 — Desdemona cu Othello, — ei batista i-a căzut.
 Eu găsec un timp prielnic, și-o ridic — lucru pierdut
 Nu furat! (i-o arată).

IAGO (imbrățișind-o).

Ce fată bună mai ești tu! Mi-o dai?

EMILIA (retrăgând batista).

De grabă

Te repezi ! Ți-o dau, dar spune-mi, ești tu Iago om de treabă?
Ce voiești să faci cu dânsa?

IAGO după ce i-a smuls'o.

Ei ! ce-ți pasă !

EMILIA alarmată.

Oh ! te rog

Dacă n'ai vr'un gând de seamă, dă-mi-o ! Ea e un zălog
De amor. Sărmana fată ! dar și-ar frânge de durere
Măinele, de n'ar găsi-o, când Othello i-o va cere.

* IAGO, (bătând batista în palmă)

Vezi să nu mai știe nimeni, nici să bănuie măcar.
Am s'o țiiu cât-va la mine, căci îmi trebuie; mergi dar...

Cu un semn poruncitor îi ordonă să iasă. Emilia intră tristă în castel.

IAGO singur.

Plec la Cassio. Batista am s'o fac uitată jos ;
Un nimic, e-o probă tare pentru-acel ce e gelos.
Crede'n ea ca un cucernic într'un text din evanghelii ...
Va eși ceva. — Othello-i ros de-otrava îndoielii.
Bănulaia așa lucrează, tot puțin câte puțin,
La'nceput abia ți-e silă, se preface apoi venin,
Și închis tot arde, arde ca o mină de pucioasă
Pân'se năruie în noapte mintea cea mai luminoasă.

Intră Othello și se oprește în fund visător și întunecat. Iago ascunde repede, batista și prindu-l cu ură și dispreț.

Ce spuneam ? dovada iat-o ! rămășagul l'ași fi prins.
Haide, mistue-te'n focul ce eu singur ți-am aprins !
Macii toți din lume-adună-i, toate leacurile 'nbină
N'o să te 'ntâlnești cu somnul lin, din dragostea senină !

OTHELLO [fără a vedea pe Iago].

Ah ! vicleană ea cu mine ! ?

IAGO care s'a apropiat lângă el.

Nu te mai gândi la rău!

OTHELLO cu vioiciune

Piei d'aci! nenorocirea mi-a venit prin glasul tău!
Jur, de mii de ori mai bună e dovada amăgirii
De cât pururi chinul, spaima, și năluca 'nchipuirii!

IAGO (Induioșându-se).

Ce sunt vorbele acestea!

OTHELLO.

Nu sunt vorbe! Adevăr.
Să nu sdruncini fericirea, căci o ține-un fir de păr!
Ce-mi pășă că altu'n umbră sărutarea ei mi-o fură?
Nu vedeam nimic, durerea n'o știeam, și nici o ură!
Eri dormeam adânc! iar ziua eram liber și voios.
Azi, a soarelui lumină, toate, toate-s de prisos!
Eri, eu nu simțeam cum trece ca o spadă arsă, crudă,
Sărutările lui Cassio în sărutul ei de ludă.
Cel furat, când nu-și dă seama, e senin în gândul lui.
Păgubit e și îl doare, doar din clipa când i-o spui!

IAGO.

Nu vorbi stăpâne astfel, mă măhnești adânc, mă doare!

OTHELLO.

Când din calda-i voluptate, din a trupului splendoare
S'ar fi 'mpărtășit cu toții: ofițer, soldat, recrut, ...
— Ași fi fost ferice totuși când nimic n'ași fi știut!
Dar acum, — adio pururi pace-a sufletului meu,
Mulțumirea mea, adio! noapte e de azi mereu.
Oh! adio batalioane cu egrete mișcătoare,
Lupte mari de-ambiții sfinte, voi virtuți biruitoare,
Oh! adio, nobil ager, furtunatic armăsar,
Răsărind în fruntea oastei alb, fantastic ca un far,
Și tu trâmbiță, chemare de curaj către victorii
Și voi steaguri plutitoare, fluturând în vânt de glorii,

Și voi ropote de tobe în viesparul din asalt,
Guri de trăznete, voi tunuri, glas al Celui prea Innalt
Rămâneți cu bine-adio, te-am pierdut o! strălucire...
S'a stins steaua ta, Othello, s'a sfârșit a ta menire!

IAGO.

Oh! să fie cu puțință?

OTHELLO (apucându-l cu furle de gât).

Spune om nelegiuit,
Unde, când, și cum anume cinstea mea s'a pângărit?
Dă-mi dovada, dă-mi dovada s'o văd limpede colea,
Sau de unde nu, ascultă, jur pe mântuirea mea,
Îți vei blestema ursita, și-ai dori s'o schimbi c'un câine
De cât să-mi cunoști mânia și s'ajungi ziua de mâine.

(il respinge cu violență)

IAGO.

Ai ajuns până acolo?

OTHELLO.

Dă-mi să văd dovada 'n pripă,
Dă-mi dovada ne'ndoioasă, unde strigă, unde, țipă
Adevărul clar ca ziua și așa biruitor,
Că 'n lumina-i să nu treacă nici chiar umbra unui nor
De 'ndoială,—sau, vai ție!

IAGO.

O stăpâne!

OTHELLO.

De faci asta
Să mă chinui doar de geaba, ca să-mi ponegrești nevasta,
—Nu te mai ruga la ceruri, fără remușcare fii,
Mergi cu zâmbetul pe buze pe un drum de mișelii,
La tot pasul săvârșește mii nelegiuiri de acele
Ce nici cerul și pământul lăcrămând să nu le spele,
In zadar—în balta unde până'n fund vei fi căzut
N'ei găsi o fapt'-asemeni s'o măsori cu ce-ai făcut!

IAGO (cu prefăcută disperare).

Doamne, apără-mă doamne! — Ești bărbat întreg, stăpâne?
Mintea, inima ta, — unde-s înțeleptele lor frâne?
Dumnezeu să te păzească de-ori ce rele; eu de acum
Sub comanda dumitale nu mai stau. Imi văd de drum.

(invinându-se cu așerire).

O! smintit ce-am fost! naivul! S'apuc eu pe calea dreaptă,
Ca să văd la urma urmei ce răsplată mă așteaptă!
Lume rea și ticăloasă, te-oi minți și eu, — am scuze —
E primejdie se vede, să ai cugetul pe buze.

(lui Otello).

Mulțumim de 'nvățătură. — De prieteni am să fug
Dacă pat așa ocară, toți cei fără vicleșug!

(face un pas să iasă).

OTHELLO (oprindu-l, sfârșit de cureri).

Nu, — rămâi, — ești poate sincer...

IAGO.

De-ași fi înțelept! — ertați
Cinstea vai! e doar o proastă ce slujește pe ingrați.

OTHELLO.

Iau de martor însăși cerul.... Par'c'o cred nevinovată....
Și 'ntr'o clipă tot se surpă, tot ce cred, — și-o văd pătată.
Nu mai am puteri în mine să mai cred nimic, nimic!
Acì simt că mi-ești prietin, și-acì groaznic inamic.
Dar mă chinue o sete neînvingătoare, vreau *dovada*.
Chipul ei curat odată cum e proaspătă zăpada,
Sfânt profil ca al Dianei, — mie'mi pare-acum mânjit,
Negru cum e-al meu, c'un rînjit de bacantă veștejit.
Ah Infern, de-ai tu prăpăstii fără fund, cu bălți de-otravă,
Limbi de foc mistuitoare, râuri clocotind de lavă,
De ai săbii ascuțite ori căpcane pentru munci,
Tot ce ispășește-o crimă pentru veci de veci, — atunci
Pune-mă la încercare, ți le 'ndur pe toate, toate.,
Numai nu rușinea asta, nu se poate, nu se poate!

(cade plângând cu hohote pe un scaun).

IAGO.

(Cu tristeță prefăcută îl privește cât-va timp și apoi s'apropie de dânsul)

Ah! te mistue văpaia unei patimi de ne 'nfrînt.
 Și ce rău îmi pare doamne că de vină eu doar sunt!
 Vrei să vezi dovada?

OTHELLO.

Dacă vreau s'o văd! mai e întrebare?
 Dar ți-aș smulge-o la nevoie!

IAGO (cu o rece asigurare).

O s'o ai, dar cum vrei oare?
 Vrei să fii tu însuși martor, când păcatul săvârșesc?

OTHELLO (isbucind).

Moarte și blestem!

IAGO.

Ei uite, ar fi greu să reușesc...
 Greu să-i prinzi; și unde oare li-i culcușul,—dracu știe!
 Nu vor martori, când Satanei îi slujesc o leturghie.
 Ei, atunci, prin ce mijloace să te'ncredințezi ai vrea?
 Căci ar fi cu neputință să mi-i prinzi făptași, colea...
 Chiar de-ar fi mai rău ca țapii, fără pic de înfrânare,
 Mai lascivi decât maimuța,—și'n așa împrejurare
 Cine n'are-atâta minte să petreacă în ascuns?
 Dacă însă vrei o probă ce-ți deschide îndeajuns
 Drumul tainic către poarta adevărului,—sunt gata!
 Eu am proba -- și într'ansa s'oglindește vinovata..

OTHELLO.

Ah! dă-mi semnul că-i vicleană și mă'nșeală.

IAGO.

Mi-i urât

Rolul asta! dar fiindcă tot tu singur m'ai târât
 În făgașul trist în care am intrat numai din zelul
 Cinstei și-al prietenii, zău ași face pe mișelul
 Să nu merg până la capăt.. Eri cu Cassio 'ntr'un pat,

M'odihneam. El adormise. Eu cum deseori cam pat
 De dureri de nevralgie, n'am putut închide gene.
 Trebuie să știi, sunt oameni foarte indiscreți, — din lene.
 Lasă moale frâul limbii, în cât mai ales în vis
 Cum deschid o clipă gura, li-i și sufletul deschis.
 Cassio e dintre-aceștia... Suspină ca 'ntr'o șoptire
 «Desdemona! să ne-ascundem! Nu trădă a ta iubire»
 Și atunci îmi strânse mâna și îmi zise «blând noroc»
 Mă cuprinse strâns la pieptu-i sărutându-mă cu foc,
 Și șopti apoi c'un geamăt, c'un suspin întretăiat:
 «Blestemată fie soarta ce maurului te-a dat!»

OTHELLO.

Scârbă,... scârbă...

IAGO (rece).

Vis seniore,... ca oricare...

OTHELLO (cu desnădejde).

Vis ce țipă
 Că s'a săvârșit păcatul! Nu,—un vis nu se 'nfiripă
 Din nimic. Nu! adevărul cel mai crud s'a disvălit!

IAGO

El e-o chee ce'ntărește alte probe lămurit.

OTHELLO (cu înrie).

Am s'o fac bucăți!...

IAGO.

Nu încă! fii cu minte; deocamdată
 N'am văzut nimic și poate Desdemona e curată...
 A! să nu uit,—o 'ntrebare: n'ai văzut la ea cumva
 O batistă fin brodată cu ghirlânzi de fragi?

OTHELLO.

Ba da!

Eu i-am dat-o și e 'ntâiul dar ce-l are de la mine.

IAGO.

Nu știam... Dar c'o batistă—semănând cu-aceia bine—
Am văzut ștergându și barba Cassio...

OTHELLO.

Batista mea !

IAGO.

Ori e-aceia, ori e alta, de i-a dăruit-o ea
Vina-i mare. Asta-i semnul de amor întotdeauna.

OTHELLO.

A ! Mișelul ! Cum nu nu are mii de vieți, în loc de una.
Prea-i puțin un strop de sânge răsbunarea să-mi adap !
Asta-i dară adevărul crud ce nu-mi intra în cap !
Spulberă-te dar iubire neclintită ca o stâncă,
Vino neagră răzbunare, eși din peștera și adâncă,
Iar tu Dragoste dă-i Urei sceptrul frânt și prihănit
Inimă, te rupe 'n două, căci în tine s'a 'mpletit
Nod de vipere hidoase ce se svârcole și mușcă...

IAGO.

Liniștește te.

OTHELLO.

Dar poate, bietul leu când rage'n cușcă?
Sânge-mi trebuie, vreau sânge...

IAGO,

Liniștește-te, îți spun.

Cine știe, mâine poate te-i trezi din somn mai bun.

OTHELLO.

Nu, nu Iago, niciodată ! După cum din spre izvoare
Fluviul nu-și întoarce apa, ci pornește orb spre mare,
Astfel gândurile mele când și-au rupt zăgazul lor,
Unul nu se mai întoarce spre amoru 'ncrezător !
Nu, ci'n fierberea mâniei, cresc spumoase'n vadu-i încă,

Curg spre marea răzbunării, cad în matca ei adâncă!

(Ingenunche) Martor mi-este însăși Cerul, jūr pe viul Dumnezeu,
Mă voi răsbună, și brațul ca de plumb cădea-va greu!

IAGO (ingenunche alături).

Mai rămâi stăpâne-o clipă.

(ridicând ochii la cer).

Stele purea nestinse!

Voi ce ne'nfășați din leagăn, tainice puteri ne'vinse,
Fiți voi martore că Iago, își închină cu nesaț
Răsbunării lui Othello,—minte, inimă și braț!
Poruncească, și porunca-i, ori și cât de sângeroasă,
Implini-o-va iubirea prin supunerea pioasă..

OTHELLO (sculându-se împreună cu Iago).

Primesc jertfa ta,—și încă, nu cu sterpe mulțumiri,
Ci cu via încântare de credința ce-mi inspiri.
Drept dovadă de iubirea sinceră ce-mi porți, grăbește,
Și'n trei zile adu-mi vestea «Cassio, nu mai trăește!»

IAGO.

Bietul om, mi-era prieten, — dar de-mi ceri, el va fi mort.
Pe ea las-o...

OTHELLO (punându-și mâna pe inimă).

De-ași ucide-o totuși vie aci o port!

Curtizană blestemată, ipocrită 'n veci ai fost.
—Iago, vino după mine să vorbim la adăpost.
Vreau să iscodesc o moarte cu urgii ne împlânzite,
Pe frumoasa mea Satană s'o pot ladului trimite.
Vin,—de astă-zi înainte ești locotenentul meu.

IAGO (inclinându-se adânc).

Servitorul tău stăpâne! (à parte).

Ce-a rămas acum, nu-i greu!

SCENA IV

Grădina Castelului: — Desdemona Emilia apoi Othello

DESDEMONA.

Doamne, cum pierdui batista!

EMILIA (tulburată).

Știu eu? da... e prea ciudat...

DESDEMONA.

Ași fi vrut să pierd mai bine o avere, — ce păcat!
Dacă nobilul Othello n'ar fi om dintre aceia
Prea curați, să-și bănuiască fără pricină femeia,
Cum fac toți geloși josnici — Doamne ce grozav prilej,
Vântul orb al geloziei să-l deslănțue vârtej!

EMILIA (surâzând).

Nu-i gelos?

DESDEMONA.

El? nu! — te-asigur; a crescut sub cer de basme
Unde suflete și aer se purifică de miazme!

EMILIA.

Iată-l vine...

DESDEMONA (incet Emiliei).

Nu-i dau pace, până n'oi putea să-i smulg
A lui Cassio ertare... (intră Othello și ea îl întâmpină surâzătoare.)

Cum te simți?

OTHELLO (surâzând amar).

Eu? ca un fulg
De ușor, întotdeauna; dar tu?

DESDEMONA.

Și eu de-asemeni.

OTHELLO (aparte).

Să te spionezi pe tine ne 'ncetat, și pe-ai tăi semeni,
O ce chin! (ceremonios).

Ești bună mâna să mi-o dai?

DESDEMONA.

O! de ce nu?

OTHELLO.

Este umedă și moale...

DESDEMONA.

Nici de vârstă pân'acu,
Nici de griji ea n'avu timpul înăsprită ca să fie.

OTHELLO [prefăcându-se că-i citește în palmă]. —

Mâna umedă, fierbinte. — e desfrâu și rodnicie.
Mâna asta cere frâne tari în patimi: rugăciunea
Postul, pocăința, altfel se încuibă 'nșelăciunea,
Căci aci își are cuibul un Satan neastâmpărat
Pătimaș, și care sburdă când în voe e lăsat;
De almintrelea, arată caracter fără de pete...

DESDEMONA.

Poți mai bine ca ori cine să o spui, căci ea îți dete
A mea inimă învinsă...

OTHELLO (amar).

A fost darnică! Pe vremi
Inima era datoare să-ți dea mâna. Azi te temi:
Mâna o primești de sigur, inima nu 'ntotdeauna!

DESDEMONA (uimită și tulburată).

Nu 'nțeleg... dar lasă asta... Ai uitat tu oare buna
Ta făgăduință?

OTHELLO.

Care?

DESDEMONA.

Adineaurea am pus
Să trimită după Cassio. Va veni. E-așa supus!

OTHELLO (brusc).

Am nevoie de-o batistă. Dă-mi pe-a ta o clipă.

DESDEMONA.

Iată.

OTHELLO (o respinge).

Nu pe asta. Pe aceia ce ți-am dat-o 'ntâiaș dată.

DESDEMONA.

Vai, n'o am-acî...

OTHELLO.

Se poate?

DESDEMONA.

Da stăpâne.

OTHELLO.

Foarte rău!

E un dar ce-avea în sine forța farmecului său.
 Dăruiță i-a fost mamei de-o femeie vrăjitoare
 Din Egipt. Citea'n palmă ca 'ntr'o carte ursitoare.
 Și ea spuse mamei mele: câtă vreme-o vei păstră,
 De-a bărbatulni iubire pururi te vei bucura.
 Ci de-oi pierde-o, sau năframa dărui-vei la neșcine,
 Ochii soțului cu silă s'or întoarce dela tine,
 Iară inima-i umbla-va după alte desmierdări.
 Și murind, îmi zise mama printre binecuvântări:
 «S'o faci dar miresei tale, căci primejdiile 'nfruntă».
 Implinitu-i-am dorința și ți-am dat-o dar de nuntă.
 Tu păstrează deci năframa ca și-a ochilor lumine...
 Dac'o pierzi, din fericirea ce-ai visat, — rămân ruine!

DESDEMONA.

Oh! să fie cu puțință?

OTHELLO.

Vraje are 'n ori ce fir:

O sibilă a țesut-o în profeticu-i delir,
 Viermii cari au dat mătasea, descântați au fost pe-altare.
 Purpura, din inimi suptă la mumiile fecioare!

DESDEMONA.

E adevărat?

OTHELLO.

Nimica nu ar fi mai de temut
Ca puterea 'nfricoșat'a talismanului pierdut.

DESDEMONA (tristă).

Ah, atunci era mai bine, nici să mi-o fi dat-o mie!

OTHELLO.

Și de ce? cum asta?

DESDEMONA (incremenită).

Doamne! ce 'ntrebare, ce mânie!

OTHELLO (violent).

Ai pierdut-o rătăcit-o? dăruit-o? unde-i?

DESDEMONA.

Cer!

OTHELLO

Ce răspunzi?

DESDEMONA.

Nu e perdută... așa daruri oh, nu pier.
Poate însă...

OTHELLO.

Cum?

DESDEMONA (frângânduși mâinele).

Isuse!

OTHELLO.

Caut-o!

DESDEMONA (rugătoare).

E rătăcită

Și-o s'o caut. Las, acuma.—Știi că am făgăduită
O iertare dela tine.—Pare mi se dinadîns
Ca să nu te ții de dânsa, tu o cursă mi-ai întins!
Zi-i lui Cassio să vie... de nu-l chemi, ași fi prea tristă.

OTHELLO.

Oh ! de nu mi-aş pierde mintea ! (tare).

haide dămi acea batistă !

DESDEMONA.

De cât Cassio, un altul n'ei găsi mai bun soldat.

OTHELLO.

Dă-mi batista.

DESDEMONA.

Vei avea-o, dar răspunde-mi, l'ai ertat?

OTHELLO.

Dă-mi batista...

DESDEMONA.

Ci ascultă, crede-mă, el își zidise

Viitorul tinereții și nădejdea-atâtor vise

Numai doar pe temelia dragostei ce-i arătai.

Nu strică o fericire unui om când poți s'o dai !

Știi cum ți-apără viața !

OTHELLO (fixând-o).

Va să zică n'ai năframa !

DESDEMONA (aparte).

Doamne, ce'ncăpățănare, ce să fie? Nu-mi dau seama !

(tare.)

Ești de osândit iubite ! Ce purtare !

OTHELLO (împingând-o brusc).

Înapoi !

(ese furios).

EMILIA (dând din umeri).

Zici că nu-i gelos Othello !

DESDEMONA.

Nici o dată între noi,
N'a mai fost când-va vr'o ceartă... Trebuie să fie-un farmec
Al năframei ce-am pierdut-o... Oh! cât mă căesc de-amarnic!

EMILIA (ascunzându-și temerile, emoționată).

Mai târziu și-arată omul tot ce'n inima lui zace.
Ei sunt gura 'nfometată și noi prada care place.
Ne înghit cu lăcomie, iar apoi când sunt sătui,
Ne aruncă fără milă! — Unul de ispravă nu-i!

[Intră Cassio și Iago].

IAGO (lui Cassio).

Nu-i alt mijloc. Ea să-l roage. — [zărind pe Desdemona].

O! Dar știi că-ți merge bine?
Iat-o! Roag'o să vorbească lui Othello despre tine.

DESDEMONA.

Cassio, ce veste? bună?

CASSIO.

Nu, ci veșnic ruga mea:
Nu uitați și-o vorbă puneți, să recapăt de-aș putea
Iarăși locul în iubirea lui Othello, ca 'ntr'o vreme!
Vreau să știu întâi de toate: am, sau nu, de ce mă teme?
Iar de-i culpa-așa de mare, că nici meritul trecut,
Nici căința mea de astăzi ce adânc m'a abătut,
Nici tăria hotărârii pentr'o viață înțeleaptă
Nu-mi răscumpără greșeala, — voi câtă atunci o dreaptă
Mângâere 'n resemnarea că n'am fost de-ajuns de demn
Și m'oi duce 'nvoia soartei așteptând din Cer vre-un semn.

DESDEMONA.

Nu mai am nici o putere! Sufletul mi-e plin de nourii...
Glasul meu nu mai trezește în voința lui, ecouri!
Tigrul meu cel blând, Othello, nu mai e al meu, oh nu-i!
De s'ar fi schimbat și chipul cum schimbată-i firea lui,
Nu l'ași mai cunoaște! Crede, l'am rugat ca să te erte.

O! ași vrea ca 'n ceruri sfinții să m'ajute. după cum
Lângă soțul meu, din suflet, eu te-am apărat acum.
Trebue să ai răbdare. Tot ce voi putea, voi face
Cum nici pentru mine însă-mi n'ași fi'n stare. Fii pe pace.

IAGO cu interes.

E în toane rele? Ce-are?

EMILIA.

Chiar acum înfuriat
A eșit de-aici. Pricina? Cine știe! N'am aflat.

IAGO.

Să se turbure Othello? doar văzutu-l'am în lupte,
Pe când trăznete de-obuze lăsau fronturile rupte,
L'am văzut primind în brațe pe-al său frate mutilat.
Dar pe chipul lui de-aramă nici un mușchiu nu s'a mișcat.
Și când știe să-și ascundă astfel inima 'n durere,
Ați putut citi în chipu-i turburarea lui? — Ce fiere
S'a vărsat atunci de-odată peste gându-i amărât?
Merge rău. Mă duc să-l caut să-i vorbesc numaidecât.

DESDEMONA.

Du-te 'mpacă-l. (Iago ese). are, sigur din Veneția vre'o știre
Ce nu-i place. Se 'ncâlcește vre-o politică în fire,...
Poate chiar aci, e'n Cipru vr'un complot înalt de Stat,
Ale cărui ițe-ascunse liniștea i-a dărînat.
Așa-i omul, când o grije mare inima i-o scurmă,
Chiar din lucruri de nimica, el se supără pe urmă.
Numai vârful unui deget de-i bolnav și'ntregul braț
Arde 'n friguri și rămâne nemișcat, ca prins în laț.
Și-apoi omul nu e nici el Dumnezeu, — să nu ne mire
Dacă nu e bun într'una ca în ziua lui de mire.
O Emilia! cu mintea ușuratecii femei,
L'am invinuit de-asprime când n'aveam nici un temei.
Ceartă-mă...

EMILIA.

Hei, deo Domnul ca necazu-i, precum spui,
Nu din dragoste să-i vie, ci din treburile lui!

DESDEMONA.

Dumnezeu îmi este martor, că eu nu i-am dat nici când,
Vr'un prilej de gelozie, — chiar cu umbra unui gând.

EMILIA.

Cel gelos, nu vrea s'audă de asemenea cuvinte!
Lui i-abate, nu fiindcă are-o pricină 'nainte;
Toate semnele iubirei le citește el pe dos,
Toate-l dor fără pricină, — și-i gelos, că e gelos,
E o iazmă gelozia, o ciudată zămislire
Ce puiază și se naște, ea din ea luându-și fire!

DESDEMONA.

Doamne, apără pe-Othello de-așa șarpe veninos!

EMILIA (tristă).

Amin!

DESDEMONA.

Eu mă duc să-l caut. Dacă-l voi găsi voios,
Tot ce-mi este cu puțință, voi cerca.

CASSIO.

In a ta mână
Tu ai soarta vieței mele mult iubita mea stăpână.

(Es Desdemona și Emilia).

Intră BIANCA.

Bună ziua dragă Cassio.

CASSIO.

Tu aci? pe legea mea
Tocmai mă 'ndreptam spre tine.

BIANCA.

Cum vezi, și eu tot așa.
 Șapte nopți și șapte zile să nu am de tine știre!
 Știi cât fac? O sută ceasuri și șaizeci tu mi-ai răpit.
 Dar ia bine seama, ceasul ce ni-l fură un iubit,
 Ține cât o săptămână. Socotește-acuma bine
 Și vezi câte ceasuri încă ești dator să stai cu mine!

CASSIO.

Iartă-mă Bianco, însă, am pe inimă d'un timp,
 Ca... o neagră presimțire ce-mi stă 'n suflet ca un ghimp.
 Dar așteaptă să fiu iarăși, vesel, luminat la minte,
 Și-o să vezi că viu la tine mult mai des ca mai 'nainte.
 Pentru c'ai venit, mi'nchipui c'o să-mi faci plăcere, — da?
 Ia modelul (li dă năframă).

Și 'mi brodează o năframă tocm'ășa!

BIANCA.

O ce văd? Cine ți-a dat'o? Sigur, noua ta iubită.
 A! pricep, pricep acuma pentru ce sunt părăsită!
 Bine, bine, să ții minte! Ai ajuns aci? mă 'nșeli?

CASSIO.

Cine dracu îți mai suflă fel de fel de bănueli:
 Ești nebună. Tu geloasă? Și de ce? Pentr-o batistă!
 Vre-o femeie crezi mi-a dat-o? Jur că nu! Hai, nu fi tristă.

BIANCA privind batista.

Dar de unde-o ai atunci?—Doamne cât e de frumoasă!

CASSIO.

Am găsit-o aruncată pe-o sofa la mine 'n casă.
 Cine-o fi uitat-o acolo, nu pot ști, e un mister!
 Dar cum vezi, e-așa frumoasă, că să nu te miri căți cer
 Să-mi brodezi și mie una după ea. Cum e pierdută,
 Măine poimâne de sigur înapoi va fi cerută.
 Copiaz-o deci întocmai. Și-acum draga mea te las.

BIANCA

Așa iute?

CASSIO

Ațin calea lui Othello pas cu pas.
Am să-i cer ceva și n'ași vrea să mă vadă 'ntr'o idilă
Azi, când mi s'alege soarta într'un fel..

BIANCA

Și ce? Ți-e silă?

CASSIO

Ce idee! Tu mi-eși scumpă! Viu, dar mâine. Azi e greu.

BIANCA

De opt zile-așa te lauzi cu minciuna tot mereu!

Hai, dă-mi brațul până-acasă.—De Othello nu te teme
Și fă bine, astă seară, vin la mine mai de vreme.

CASSIO

Nu pot merge mai departe,—o să vie. Dar să știi
Astă seară viu....

BIANCA

Dea dracu, de cuvânt să nu te ții!

D. NANU.

DIN TRECUTUL CAPELEI ROMÂNE

DIN PARIS

Capela română din Paris, așezată în strada Jean de Beauvais, 9 bis, deși astăzi este o mică biserică ascunsă între pereții câtorva case, a avut totuși un trecut însemnat, pe care istoria culturală și religioasă a Franței îl glorifică în paginile sale și amintește cu pietate numele lui Jean din Dormans, — Episcop de Beauvais —, întemeietorul colegiului și capelei cu același nume.

Ca să putem aprecia mai bine fapta Episcopului din Beauvais și să ne dăm seama de importanța colegiului înființat de dânsul, trebuie să aruncăm o privire retrospectivă asupra Universității de pe vremea aceea, precum și asupra felului de viață, pe care îl duceau studenții.

Universitatea din Paris a fost socotită, încă de mult timp, ca cea dintâiu din toată lumea. Unii zic, că descinde direct din vechile școli ale Druizilor, alții zic, că lui Charlemagne (742—814) și micului său fiu Charles-Le-Chauve, le-ar fi revenind gloria de întemeietori. Protejată fiind de regi, a atras la sine multă studențime și această unire a devenit o putere. Școlarii, deși de multe ori turbulenți, erau protejați și nimeni nu putea să-i atingă cu nimic, căci își atrăgea o aspră pedeapsă. Regele Filip August, chiar a dat ordin mulțimii să divulge poliției pe cei ce ar insulta ori lovii pe un student.

Rectorul Universității nu putea fi judecat decât de Universitate, de Episcop (al Parisului), de Rege și de Papa. El se alegea la fiecare trimestru de procurorii celor patru națiuni din Franța, Picardia, Normandia și Germania și avea prerogative extraordinare. Nu ieșea din oraș, decât pentru a merge înaintea Papilor și Regilor; purta titulatura „*Amplissime Seigneur*” și la însurătoarea regilor luă loc în mijlocul principilor curții, iar la înmormântări mergea alături de Episcopul Parisului, ocupând el o parte a străzii, Episcopul alta (1).

(1) *Vezi: Du Breul: Les antiquités,*

În Parlament el stă printre baroni și dacă muriă fiind Rector, eră îngropat în biserica Saint-Denis, unde se aflau mormintele regilor (2).

Dacă cineva insultă pe Rector, ori pe un școlar, atunci Rectorul în loc să recurgă la cei în drept spre a-i judecă, el închideă clasele și lăsă pe studenți să se împărăștie în oraș, unde semănau dezordinea și teroarea și cereau reparația onoarei, în mod public. În caz de refuz, ei amenințau, că vor trece în străinătate cu profesorii lor, unde vor duce cu ei și acea vestită știință, care pe atunci făcea gloria Franței și a Parisului. Rectorul eră ca un rege.

Cu toate aceste mărețe și lăudate aparențe însă, *printre studenți domnia mizeria, suferința și o mulțime de vișii*. Tinerii veniți de prin Anglia, Germania, ori de prin provincii depărtate, într'o lume cu totul nouă, singuri și nedisciplinați, își cheltuiau libertatea cât se poate de greșit, aruncând ultimul ban prin cabareturi.

Bogătașii orașului, dintr'un sentiment de ură și de teamă că studenții sunt prea nedisciplinați, le închideau ușa, nevoind să-i primească în gazdă.

Aceștia își căutau atunci azil pe unde puteau. Hotelierii îi speculau îngrozitor și le cereau palta înaintea.

Lucrurile au ajuns până acolo, că Papa Grigorie al IX-lea se văzu nevoit a interveni și hotărî ca prețurile de închiriere să fie făcute de doi profesori dela Universitate și doi cetățeni, aleși cu consimțământul profesorilor (1).

Dacă proprietarul refuză să închirieze unui student pe prețul fixat de comisie, atunci i se interzicea de a primi vre-un chiriaș în casa sa, pe timp de cinci ani.

De bine de rău, adăpostul le-a fost, puțin asigurat. Ce eră să se facă cu hrana?

Mulți cheltuiau banii nebunește și apoi nu mai aveau ce mânca. Cea mai mare parte dintre ei erau săraci și ca să-și plătească profesorii și să aibă ce mânca, erau nevoiți să cerșească, sau să se dea la munci intelectuale foarte grele, pentru o bucată de pâine și un adăpost (2).

(2) *Vezi: Quicherat: Histoire de Saint-Barbe*

(1) *Vezi: Crevier: Histoire de l'Université de Paris, t. III*

(2) *Vezi: Jean de Hauteville, sec. XII: «Architrenius» sau «Le grand pleureur», o poemă în care deplânge mizeriile studenților și arată ne-glijența în care trăiau, vițiile dintre ei etc. etc.*

Cu toată sărăcia lor, acești studenți se pasionau după teoriile emise de profesorii lor și adeseori se certau între ei și dau un asalt teribil, împărțindu-se în două, ori mai multe tabere și luând fiecare partea, cutărui ori cutărui profesor. Adeseori ei nu se puteau uni din pricina deosebirii de rasă și patrie. Englezii erau tratați de bețivi și poltroni, Francezii de sclivisiți, sensuali și afemeiați, Germanii, de oameni ce se mânia și se insultă în mod obscen, Normanzii că sunt vanitoși, celor din Poitevins li se impută caracterul lor viclean și avariția, Bourguignonii erau numiți brute și stupizi, Bretonii, ușuratici, nestatornici și criminali, Lombarzii, răutăcioși, lași și avari, Italienii, violenți, zavergii și furioși, Sicilienii, tirani și cruzi, Brabantsonii, oameni de sânge, incendiari și hoți, Flamanzii, risipitori, dezordonați și lacomi. După certuri, venea de multe ori bătaia (1).

Cel mai teribil rău, care atingea pe un școlar la sosirea sa în Paris, era — în afară de foame și sărăcie — corupția, care se făcea pe față, nu ascunsă ca astăzi. Tot Jacques de Vitry descrie îngrozitor prostituția, ce domnea printre studenți: „In aceeaș casă — zice el — veți găsi sus școala, iar jos locuri de desfrâu, sus, profesorii învățând, jos, curtezane exercitându-și rușinoasa lor industrie, veți auzi în acelaș timp răcnetele acestor femei, cari se ceartă și strigătele studenților, cari discută”.

Cine voia să ducă viață cumpătată, era desprețuit și tratat de avar, ipocrit și superstițios.

Numărul cel mai mare de studenți, îl dau străinii.

Astfel se prezentă situația școlarilor pe timpul lui Jean din Dormans.

Dându-și seama de pericolul la care se expuneau tinerii veniți, mai ales, din provincie — care orcât s'ar spune, dar tot era mai curată și neprihanită, decât Parisul —, el se hotări a creia o instituție de binefacere, în care să primească deocamdată numai câțiva tineri, cari urmau la Universitate și cari erau din provincie.

* * *

Dar, cine era acest Jean de Dormans și Jean de Beauvais ?

Eră una și aceeaș persoană. Se născu pe la sfârșitul secolului al XIII-lea în orașelul Dormans, din campania (de

(1) *Vezi Jaques de Vitry: Historia Occidentalis, de statu civitatis Parisiensis, Cap. VII. —*

unde Jean de Dormans), din părinți nobili și avuți. Fu mai întâiu avocat în Parlament, apoi mai târziu îl vedem ajuns Episcop în Beauvais, diocesa de Soissons, (de unde numirea de Jean de Beauvais), iar sub Carol al V-lea, Cardinal papal și Cancelar al Franței.

Mai avu doi frați: Michel și Guillaume cari după moartea lui Jean de Dormans († 1373) ajunseră și ei la aceleași ranguri înalte, ca și fratele lor Jean.

Avu și un nepot, Miles de Dormans, pe care în 1383 îl găsim cancelar al Franței (1).

Jean de Dormans, cu toată situația înaltă la care ajunsese, nu putu să uite măcar o clipă pe locuitorii orașelului său de naștere și pe cei din diocesa de Soissons.

De aceea, acum, când corupția și toate viciile bântuiau cu furie studențimea pariziană, gândul său se îndreptă mai întâiu la salvarea tinerilor din Dormans, cari veneau să studieze la Paris, sau — în lipsa acestora — la tinerii din diocesa de Soissons.

Se pare însă, că și alte cauze l-ar mai fi îndemnat pe Jean din Dormans, ca să înființeze un colegiu și printre acestea ar fi mai ales orgoliul național și dragostea lui de misiune.

Asemenea colegii, asemenea institute de binefacere, mai făcuseră și alții înaintea sa: Așa eră colegiul de Laon, colegiul de Lissieux, fondat în 1336 de Guy d'Harcourt — Episcop de Lissieux —, colegiul de Dace, colegiul de Presles (rue des Cârmes) ilustrat prin lectiile și moartea lui Pierre Ramus, și altele.

Nu-i lipseă, așa dară, modele după cari să-și organizeze noul său colegiu și nu-i fu greu să-și aducă la îndeplinire dorința, ce nutrea de multă vreme. Singura greutate eră alegerea locului; afară de aceasta, se cereă neapărat ca, colegiile sau internatele să fie cât mai apropiate de Universitate, căci cu chipul acesta și supravegherea se puteă face mai bine.

Cartierul, care astăzi se numește „Cartierul latin”, eră cel mai indicat pentru înființarea colegiului, de oarece aci se grămădiseră toți intelectualii, toate instituțiile culturale și toate monastirile de călugări.

(1) *Vezi: Louis le Gregoire: Dictionnaire encyclopedique d'histoire de biographie, de mytologie et de geographie.*

Vezi: François du Chesne: Histoire des Cardinaux français;

Idem: Histoire des Chanceliers et Gardes des Sceaux de France.

Pe unde astăzi se află biblioteca „Sainte-Geneviève”, liceul „Sainte-Barbe”, apoi coborând spre strada des Cârmes, strada Clos-Bruneau (1) (azi Jean de Beauvais), strada Saint Jean de Latran și până peste cheiul Senei — la turnul Saint Jacques — eră o adevărată fortăreață intelectuală. În acele colegii, alături de dezvoltarea intelectului, se făcea și cultivarea sufletului, căci fiecare colegiu își avea și Capela sa de rugăciune, pe care, — elevii erau obligați s'o frecventeze în fiecare zi, iar în caz de abatere li se aplicau aspre pedepse.

Jean de Dormans, mijloci în anul 1365 și cumpără chiar în centrul cartierului o casă, numită „*Maison aux Images*”, care aparținea școlărilor colegiului de Laon, și o altă casă, numită „*Le Gago*”, care făcea parte tot din „aux Images”.

Propriu zis, colegiul Jean de Dormans luă ființă abia în anul 1370, 8 Mai, când s'a promulgat cartea de fundațiune a colegiului și s'au instalat cei 12 bursieri, recrutați din tinerii din Dormans. Regele Carol al V-lea și-a dat și dănușul aprobarea în Ianuarie, 1371 (2).

Jean de Dormans dotă colegiul său pentru vecie, elaborând și un regulament, prin care se stabilea că, bursele se dau pe timp de șase ani, apoi se impunea elevilor să poarte tonsură și păr scurt, o tunică, manta și beretă albastră. Erau obligați să citească la masă pe rând (săptămânal) Sfânta Scriptură și în fiecare seară să se adune la capelă și să cânte imnuri în cinstea sfintei Fecioare.

Să se rețină următorul fapt, că pe vremea lui Jean de Dormans nu se construise capela, ci se instalase provizor în una din sălile colegiului de Presles, situat în strada des Cârmes, la spatele colegiului Dormans (3).

Pe lângă cei 12 bursieri se mai prevăzută și un post de profesor, unul de director și altul de pedagog-intendent. Traiul eră foarte efin, după cum spune Villaret în ale sale „*Essais historiques sur Paris*”.

(1) După Jaillet (autor), str. Clos. Bruneau datorește numirea de „*Jean de Beauvais*” lui Jean din Beauvais, care era librar și locuia în colțul străzii des Noyers; după alții însă și ceea ce e mai probabil, lui Jean Episcop de Beauvais și întemeietorul colegiului de pe aceeaș stradă.

(2) Vezi: *Arch. de l'empire*, reg. M. M. 356, Fol. XXV.

(3) Vezi: *Manus. 18408, Biblioteca Mazarine*: Moyens pour rétablir le college de Dormans, dit de Beauvais, en son premier état.

În 1372 se mărește numărul bursierilor dela 12 la 17; în 1373, creându-se o rentă perpetuă de 100 livre, se mărește numărul bursierilor la 24.

În 11 August, 1373, Rectorul și universitatea aprobă fundațiunea „Dormans” și oferă protecțiunea școlarilor acestui colegiu, asemenea și Papa acordă institutului „Dormans” diferite privilegii.

La trei luni după aprobarea Universității moare Jean de Dormans și lasă ca executor testamentar pe nepotul său, Miles de Dormans și pe alte rude, prevăzând prin testament, că de nu va mai fi, cu vremea, nimeni din familia sa, apoi numirea bursierilor la colegiul înființat de dânsul să aparțină, pe veci, abaților din Saint Jean des Vignes de Soissons, compatrioții săi.

La acest colegiu au învățat (căci cu timpul se predau lecțiile chiar în colegiu) și câteva rude de ale Episcopului Jean de Beauvais, după cum rezultă din *Manuscrisul No. 27.851 al Arhivelor Imperiului, pag. XV*.

Cu timpul, acest colegiu ajunse la o mare înflorire, grație diferitelor donațiuni făcute în bani, ecareturi și moșii. Până în secolul al XVI-lea s'a vorbit mult de școala și școlarii din strada Jean de Beauvais, atât eră de însemnată (1).

La începutul secolului al XVI-lea, acest colegiu deveni public. Sub domnia lui François I, fu reconstruit pe dea'n-tregul și reunit în 1597, colegiului de Presles. În 1699 se separă de acesta și luă numele de „*Le collège Jean de Dormans-Beauvais*”, iar în 1764 a fost alipit pentru totdeauna liceului „Louis le Grand”, unde se află și astăzi.

* * *

Am făcut acest rezumat istoric, căci e cu neputință să vorbești de Capelă, fără a vorbi și de colegiu și viceversa.

Am zis, că Episcopul Jean de Beauvais, sau Jean de Dormans, încă de când trăia, instalase și o Capelă — în mod provizor, — într'una din sălile colegiului de Presles. Intenția sa însă eră, de a zidi din temelie o Capelă, pe care s'o înzestreze cu toate cele trebuincioase și care să fie punctul de reper, către care să se îndrepteze mai mult atenția educatorilor din colegiul său.

În vederea acestui scop, cumpără lemn de Irlanda, pe atunci foarte căutat pentru lucrările de tâmplărie, dar

(1) *Vezi: Felibien: Histoire de Paris, t. IV.*

nu-și putu vedea realizat visul său, de oarece moartea îl surprinse tocmai în toiul planurilor sale. El muri pe la sfârșitul lui Octomvrie, anul 1373, lăsând prin testament 3.000 florini — aur de Franța — pentru construirea Capelei colegiului.

Mai lăsă de asemenea pentru înfrumusețarea ei un mare potir de argint aurit, o cruce de aur, cu lemn din crucea Mântuitorului, două tave de argint, două statui de argint, ale sfintei Fecioare și a sfintei Yves, doi îngeri de argint aurit, o statuie a sfântului Ioan Evangelistul, patronul viitoareii Capele, două candelabre de argint, biblioteca sa și alte multe obiecte de preț.

Mai prevedea asemenea prin testament că preotul Capelei să fie din diocesa de Soissons, să i se plătească „5 sous” (1) pe săptămână, să țină predici și să officieze sfânta liturghie de două ori pe săptămână.

Lui Miles de Dormans (întâiu Episcop d'Angers, apoi la Beauvais) și celorlalți executori testamentari ai lui Jean, le aparține onoarea de a fi realizat zidirea Capelei. Ei erau: Miles Dormans, Aymeri de Maignac, Episcop de Paris, Girard d'Ambonnay, arhidiacon de Joinville în biserica din Châons, Jean Hardi, arhidiacon de Gacey, în biserica de Lissieux; Gerard de Ullus sau Urlus, șambelan al răposatului cardinal, canonic de Reims și de Rouen; Clement de Soilly, canonic de Soissons și cavalerul Bernard de Dormans.

Carol al V-lea, care supraviețui câțiva ani după moartea lui Jean, nu uită pe acela, care-i fusese cancelar și prieten. În 30 Ianuarie, 1374, abia la trei luni după moartea lui Jean, regele Carol al V-lea veni în persoană și puse prima piatră a Capelei sfântului Ioan Evangelistul. Luă masa în colegiu și istoricul Villaret spune, că „Dormaniștii cheltuiră 9 sols-i pentru dejunul ilustrului oaspe” (2).

Fostul șambelan al răposatului Jean de Dormans, Gerard de Ullus, fu însărcinat să ducă la bun sfârșit construirea Capelei, iar Clement, canonicul de Soissons, su-praveghea pe lucrători și făcea plățile zilnice.

Abia după doi ani, pe la Ianuarie, 1375, au început lucrările serioase, cu cheltuiala mai ales a lui Miles de Dormans, nepotul lui Jean. Pietrăria a fost adusă din carierele dela

(1) *Vezi Le R. P. M. D. Chapotin: «Le Collège Dormans — Beauvais»*

(2) *Vezi: Villaret: Histoire de France, t. XI,*

Vitry, dela Notre-Dame des-Champs; Gentilly și dela Vaugirard, — localități, în apropiere de Paris. Zidari în piatră au fost: Jean Hareet de Huy și Michelet Salemon.

Copin din Beauvais fu însărcinat să facă marea poartă a Capelei, iar Jehan Jouvence, făcând două clopote destul de măricele.

Vitrourele au fost făcute chiar în colegiu de către Baudet din Soissons, însă abia în anul 1381 fură terminate și așezate.

În ceea ce privește pictura, au lucrat mai mulți la dânsa. Pictorul Hennequin du Liège a făcut trei icoane și anume: Icoana sfântului Ioan Evangelistul; pe Jean de Dormans și pe fratele său M-gr de Dormans.

Un anume Boudoin a făcut un crucifix; Thomas Folle trei îngeri, în jurul marelui altar, iar Nicolas de Vertus a făcut multe alte icoane.

În anul 1380 Capela este închinată sfântului Ioan Evangelistul (1).

Până la anul 1764, data alipirii colegiului Jean de Dormans — Beauvais — la liceul „Louis le Grand”, Capela aceasta a slujit numai trebuințele sufletești ale elevilor, în marginea prescripțiilor testamentare ale lui Jean de Dormans.

După ce colegiul Dormans-Beauvais fu alipit liceului „Louis le Grand”, Capela rămase în părăsire. Se vede însă că, odată cu mutarea colegiului s’au luat icoanele și vitrourele Capelei de către abații din Saint Jean-des-Vignes-de-Soissons, cari de drept erau executorii testamentari ai lui Jean de Beauvais, de oarece după 1764 Capela nu avea nici o pictură, nici pe ziduri, nici pe geamuri (2).

Nefiind destul de încăpătoare, pentru ca să poată servi de Biserică enoriei dinprejur și ne mai având aproape nici o podoabă, ea nu fu cuprinsă în numărul bisericilor concordatoare ale Franței (3), ci rămase proprietatea orașului Paris, care — la rândul său — neputându-o utiliza le ceva, o lăsă în completă părăsire, până pe la anul 1815, Septembrie 1.

(1) *Vezi: Villaret: Histoire de France.*

(1) *Bouillet: Dictionnaire d'histoire et geographie.*

(2) Aci este vorba de concordatul ce Napoleon cel Mare a făcut cu papa Piu al VII-lea la Fontainebleau în 1813. —

În acest an se înființează aci prima școală elementară, după metoda Lancastriană (1).

Mai târziu, această capelă fu clasată printre monumentele istorice ale Franței, iar în anul 1865 cedată Ordinului „Dominicanilor” sau „Fraților predicatori” (frères prêcheurs) (2).

Instalați aci, Dominicanii se apucară în mod serios, să împodobească Capela înlocuind geamurile cu vitrouri, iar pictarea zidurilor bisericii o lăsară pentru alte timpuri. Le eră teamă să se expună la cheltueli costisitoare, mai ales că ordinul lor nu eră autorizat nici în Franța, nici în Paris, ci numai tolerat. În dragostea cea mare pentru patronul lor, sfântul Dominic, ei reproducuseră pe vitrouri scenele, ba aproape toată viața sfântului, falsificând de multe ori adevărul, după cum ne spune un scriitor „*Bridain*”. Alți sfinți pictați, mai fură:

St. Ludovic (Louis) împreună cu soția sa și cu o suită regală; sf. Dionisie Areopagitul în două medalioane: Într'unul cu tiara în cap și cârja papală în mână; iar într'altul decapitat, ținându-și în mâini capul prevăzut de tiară; apoi sfta Dominica, în costum de soră de caritate și alți sfinți aproape necunoscuți.

Cele mai multe picturi de pe vitrouri datează din anul

(1) *Vezi: Felix și Louis Lazare: Dictionaire administratif et historique des rues de Paris et de ses monuments.*

(2) Acest ordin religios fu instituit de sf. Dominic în anul 1215, la Toulouse, pentru propovăduirea credinței întru convertirea ereticilor. Fu supus rânduelilor Fericitului Augustin, puțin modificate, și aprobat în 1216 de Honorins III. Se desvoltă repede și din secolul al XIII începă să dea bisericii și științei, oameni vestifi, ca: Albert le Grand, Vicent du Beauvais, sf. Thomas d'Aquin ect. Multă vreme, acest ordin fu în rivalitate cu acela al Franciscanilor. Tot acest ordin se mai însărcină cu îndeplinire slujbei de «Inchizițiune», înființată în 1229 pentru a menține — zice-se — curăția credinței. Din ordinul Dominicanilor s'a ales totdeauna «*Le Maître du sacré palais*» la Roma. Înainte de Revoluția franceză, ordinul era împărțit în 45 de provincii, dintre care 34 în Europa. În Franța ordinul Dom. fu fondat în an. 1218, constituind o mănăstire la Toulouse și a doua la Paris pe strada St. Jaques, de unde și luară numele de «Iacobini». În urma unei reforme care avu loc în 1611, ei căpătară în str. Honore o nouă casă, devenită celebră prin clubul, care se stabili aci în timpul revoluției, de la 1789 — 1794. Suprimat atunci, a fost restabilit în Franța sub guvernământul din Iulie de către celebrul predicator de la Notre-Dame, părintele Lacordaire, în 1843.

(2) *Vezi: Louis Grégoire: Dictionaire encyclopédique d'histoire de biographie, de mytologie et de géographie. —*

1867, iar celelalte sunt făcute mai târziu. Sunt 24 de medalioane.

Odată stabiliți aci, Dominicanii își îndeplineau cu zel călduros, misiunea lor, propoveduind cuvântul lui D-zeu de pe amvon și lucrând mult cu fapta.

Din pricina aceasta, Capela lor din strada Jean de Beauvais, erà totdeauna arhiplină de lume, mai ales în zilele de Duminici și sărbători. Francezii îi iubiau mult, pentru spiritul lor liberal și pentru marea lor dărnicie.

Cu toate acestea, guvernul din anul 1880, având ca Ministru de Interne pe Constans, din motive nu destul de temeinice, hotărî din nou expulzarea lor, care se și îndeplini definitiv în 5 Noemvrie, acelaș an.

De atunci până astăzi nu s'a mai reluat în dezbatere chestia Dominicanilor, cari s'au împrăștiat pretutindeni, în special prin Belgia, luând cu ei documentele cele mai prețioase și biblioteca lor, ce erà foarte mare.

Iată în ce chip, se exprimà pe la anul 1880, Henri Dabot, membru al Societății istorice din Paris, despre ordinul acestor Dominicani, după cum citim în al său „*Calendriers d'un bourgeois du quartier latin*”: 25 Octomvrie, 1880. Les projets de M. Constans, Ministre de l'intérieur mettent en émoi et les couvents et les fideles, qui suivent les cérémonies religieuses dans les chapeles des moines. On se porte journellement dans ces chapelles bien plus qu'en temps ordinaire.

Hier, à la grande messe, celle de nos voisins, les Dominicains de la rue Jean de Beauvais, était pleine, complètement pleine. Le père Constant (un Dominicain, nu Ministrul Constans) est monté en chaire pour le sermon ordinaire du Dimanche. Il a parlé de la Vierge qui, se tenant aux pieds de la Croix, fut dans sa douleur, la digne et, admirable image du chrétien éprouvé.

Tout le monde attend, dans la plus grande anxiété l'application des décrets du 29 Mars, à ces religieux, que les habitants du quartier, notamment les marchands et marchandes du marché des Carmes, aiment beaucoup, à cause de leur grande charité, et que, presque tous les Parisiens chérissent à cause de leur esprit liberal.

Tout le monde dit: Oh! ils n'auraient qu'un mot à dire pour qu'on les laisse tranquilles; le plus petit mot de sou-

missiou suffirait à Ferry: Mais ils se croient obligés en conscience, ou tout au moins par convenance, de ne pas séparer leur cause de celle des Jésuites". (pag. 186).

După doi ani, în 12 August 1882, guvernul român intră în tratative cu cel francez și cumpără fosta Capelă a Dominicanilor, ca să servească de Biserică ortodoxă coloniei române din Paris, care își avea o casă mică de rugăciune în strada Racine No. 22. Proprietatea aceasta de aci, a fost expropriată de Statul Francez, unde mai târziu clădi câteva laboratorii pentru Facultatea de Medicină. În anul 1883, a doua zi după Rusalii, Superiorul Capelei române — răposatul Mitropolit Partenie Clinceni — pe atunci simplu Arhimandrit, se instalează definitiv în strada Jean de Beauvais, unde și clădi un presbiteriu alături de Capelă.

IEROD. CALINIC I. POPP ȘERBOIANU.

INSEMNĂRI

CU PRIVIRE LA ISTORIA CULTURII NOASTRE

DESPRE DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE.

Profesorul de filologie romanică dela Universitatea din Graz (în Austria) d-l **A. Zauner** a publicat în *Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie*, No. 11 pe luna Noemvrie 1912, o dare de seamă asupra părții apărute până acum din **Dicționarul limbii române**, care se publică sub îngrijirea Academiei Române, și se redactează și tipărește prin conlucrarea d-lui Sextil Pușcariu, profesor la Universitatea din Cernăuți, a d-lor I. Rădulescu-Pogoneanu și D. Evolveanu, profesori în București, precum și a d-lor C. Lacea, profesor la Brașov și T. Capidan, profesor la Salonic.

Darea de seamă a competentului profesor dela Graz are în traducere următorul cuprins:

Dicționarul limbii române, întocmit și publicat după indemnul și cu cheltuiala Maestății sale Regelui Carol I. București. Academia Română. 8°- mare, 1907—1912. (Au apărut: Tomul I. fasc. 1—8, cuprinzând introducerea pe LII pagine și articolele *A—Brâni* [pag. 1—640] și tomul II, fasc. 1—3, cuprinzând articolele *F—Gazdă* [pag. 1—240]).

Dicționarul Academiei Române are o lungă istorie de suferințe.

Încă pe când Academia se numia Societate Academică, a însărcinat pe membrii săi Eliade-Rădulescu, Laurian și Massim cu redactarea unui Dicționar al limbii române; acesta a apărut în 1869, dar deși are oarecari merite, eră chiar de atuncia învechit.

Pentru a satisface cerințe mai moderne, a început la 1884 B. P. Hasdeu să publice *Etymologicum Magnum Romaniae*; dar lucrarea a fost croită în dimensiuni atât de mari, în cât în curs de treisprezece ani au apărut numai trei volume, cari cuprind numai litera A și începutul literei B. Planul Dicționarului proiectat în 1897 de A. Philippide s'a arătat asemenea

prea larg, și, după ce Philippide n'a voit să consimtă la o restrângere, Academia a însărcinat, la 1906, cu lucrarea Dicționarului pe profesorul dela Universitatea din Cernăuți Sextil Pușcariu. Cine a urmărit lucrările acestui învățat tânăr și energetic, trebuie să admită că Academia cu greu ar fi putut face o alegere mai potrivită. De când Pușcariu a luat conducerea, publicarea lucrării înaintează repede. Ea apare în fascicule de câte 5 coale, plănuite fiind trei volume cam de 800 pagine fiecare; prețul (întreaga operă costă 60 lei, iar în abonament numai 40 lei) trebuie socotit ca foarte moderat. Sunt puse în perspectivă cel puțin două fascicule pe an, și această promisiune a fost până acum ținută. Dacă ținem seamă că materialul trebuie mai întâiu ales și pus în ordine, că în fiecare an trebuie corectate câte 10 coale des tipărite pe două coloane și de compoziția cea mai dificilă, și că cu toate acestea abia se poate găsi câte o greșeală de tipar, trebuie să recunoaștem că avem înaintea noastră o muncă vrednică de admirat.

În ce privește materialul, Pușcariu a putut utiliza extrasele lui Philippide; firește însă că le-a completat și cu cercetările sale proprii; redactarea este în cea mai mare parte a sa, dar, cu deosebire în ceea ce privește neologismele, și-a asigurat și colaborarea altor învățați. Că planul dicționarului corespunde întru toate cerințelor celor mai moderne nu mai trebuie spus când e vorba de un bărbat ca Pușcariu.

După expunerile din introducere, principiile sale sunt în general cele din *Dictionnaire général* de Hatzfeld-Darmsteter. Dicționarul nu este menit numai pentru specialiști, ci are să servească oricărui om cult, care se interesează de limba română. După această normă s'a făcut alegerea tezaurului de cuvinte și a citațiunilor. Prin urmare, după cum redactorul adesea ne asigură cu modestie, Dicționarul nu cuprinde întreg tezaurul limbii; dar cu toată această asigurare, în zadar am căutat lacune, afară doar de cuvinte cu totul învechite sau dialectale, cari în adevăr interesează numai pe specialist, — pe cari însă acesta știe să le găsească în glosare, — sau de cuvinte cu totul nouă, despre cari încă nu este sigur dacă vor obține dreptul de cetățenie în limbă.

Lucrările predecesorilor sunt utilizate în mod conștiincios, cu deosebire operele excelente făcute de Damé și Tiktin, cari altcum urmăresc cu totul alte scopuri și cu cari Dicționarul Academiei poate fi comparat tot atât de puțin ca și Litre cu Sachs. De altfel se înțelege de sine, că Pușcariu nu a copiat pur și simplu pe predecesorii săi, c¹ din contră i-a consultat cu critica cea mai severă.

A găsi punctul de plecare corect în alegerea materialului este pentru limba română mai greu decât pentru oricare altă limbă romanică, pentru că la Români limba literară n'a ajuns încă să fie cu desăvârșire fixată. Această problemă este cu deosebire dificilă la unele cuvinte cari au în Bucovina alt înțeles decât în Moldova sau în Țara-Românească. Cu toate acestea, nu putem decât aprobă vederile cari au servit ca directivă la înregistrarea cuvintelor, cu deosebire a celor arhaice și dialectale. Și în privința citatelor autorul este condus de vederi deplin sănătoase. În general se silește să arate prima apariție a cuvântului, întrucât insuficiențele lucrări premergătoare permit aceasta.

La fiecare cuvânt-de-titlu este însemnată vocala accentuată; unde e trebuință, sunt adause și observații privitoare la formele gramaticale. Ortografia este a Academiei, nu numai pentru cuvintele din capul articolelor, ci și pentru citațiuni, o procedură pe care o putem numai aprobă, dată fiind înfățișarea caleidoscopică a ortografiei românești de mai nainte. Citațiile scrise cu litere cirilice sunt redată tot în această ortografie, iar formele dialectale în transcriere fonetică.

Punerea în ordine a înțelesurilor cuvintelor s'a făcut după dezvoltarea lor istorică. Lângă fiecare cuvânt-de-titlu s'a adaus mai întâiu traducerea franceză, apoi o definiție românească, ce de altfel devine, când e trebuință, o mică disertație istorică (d. e. la *boier*) sau etnografică (d. e. la *amănă*). La prepoziții, conjuncții, etc. Pușcariu renunță, se înțelege, la definiții, și se silește a lămurii înțelesul acestor mici cuvinte prin circumscriseri sau prin exemple alese cu îngrijire. Tocmai la aceste particule cu o nuanțare a înțelesului adesea greu de precizat se arată agerimea și conștiințiositatea minuțioasă a redactorului. Numai cine a făcut vre-odată singur încercarea de a preciza rostul sintactic și semasiologic al unuia din aceste cuvinte mărunte și totuși adesea atât de inportante înțelege câtă osteneală a costat redactarea articolelor despre *a*, *acum*, *amii*, *ba*, etc.

Sfârșitul fiecărui articol al operei îl formează etimologia; aici Pușcariu s'a mărginit cu drepl cuvânt numai la rezultatele sigure, renunțând să arate pe autorul explicării respective; numai la etimologii dubioase s'a arătat, întru cât acestea sunt în general discutabile, unde poate găsi cetitorul lămuriri mai amănunțite.

Execuția tehnică a operei nu lasă nimic de dorit.

În mai multe locuri redactorul accentuează, că este vorba numai de o lucrare prealabilă, și că o a doua ediție va fi făcut cu îmbunătățiri. Dacă-mi este permis să exprim o dorință, ar fi aceea ca noua ediție să fie înzestrată cu figuri (ilustrații); într'un dicționar românesc, care trebuie să trateze multe fenomene culturale originale, pe care cetitorul străin nu le înțelege totdeauna exact, ilustrațiile sunt mai necesare ca în oricare altul.

Dar și în forma ei actuală opera este o lucrare model; e în tot cazul cel mai bun dintre dicționarele editate de o Academie în oricare din limbile romanice, o lucrare cu care redactorul, Academia și națiunea română au toate motivele de a se mândri.

Graz.

ADOLF ZAUNER.

FAPTE, RECENSII, REVISTE

1. FAPTE.

CHIMIE. D. Daniil Berthelot și d. Gaudechon au prezentat Academiei de științe din Paris rezultatele pozitive ale cercetărilor lor asupra unei noi metode de analiză chimică, făcută cu ajutorul diverselor feluri de raze ultraviolete. Rezultatele sunt importante mai ales în materie de chimie organică, pentru că autorii au reușit să descompună corpurile organice în mod exclusiv, măbind încetul cu încetul iuțeala vibrațiilor, în diferitele funcțiuni chimice, cari le compun. Astfel se obține o analiză exactă, care reprezintă tocmai calea opusă a celei pe care în mod sintetic a urmat-o natura spre a compune corpurile organice.

M. DJ.

FISIOLOGIE. Supra-viețuirea inimei de broască „in vitro”. Problema menținerii în afară de organism, „in vitro”, a unui organ sau țesut, care să continue funcționarea mai departe, ca și când ar fi în organism, a luat o însemnătate și o întindere din ce în ce mai mare și e menită să aducă de sigur cunoștințe noi în pătrunderea fenomenelor bio-fiziologice.

La noi s'au făcut experiențe asupra inimei de broască, la Institutul de Fiziologie de catre Prof. Atanasiu și asistentul său Grădinescu. Printr'o dispoziție apropiată și destul de simplă, inima scoasă în mod aseptice de la o broască a continuat mișcările sale de contracție ritmică 33 de zile. În tot acest timp inima n'a consumat de cât zahărul sub formă de glicoză, pe care îl lua din lichidul ce-i servea de circulație.

Pe lângă supraviețuirea „in vitro” atât de îndelungată a inimei această experiență mai probează în mod nelndoiios că isvorul de energie în trivaliul muscular stă în substanțele hidro-carbonate pe când subst. albuminoide nu le revine decât o parte foarte mică. I. I. N.

HELIOTERAPIA ia un avânt din ce în ce mai mare în medicina și igiena modernă. Profesorul Poncet, de la Lyon, a expus Academiei din Paris, vindecările minunate, pe cari le-a obținut în cazuri de tuberculoză locală prin băi de soare prelungite. Asemenea a desfășurat ulcere rebele și plăgi infectate, a activat consolidarea fracturilor, etc. Cercetările profesorului Poncet întăresc observațiunile cu adevărat extraordinare, pe cari le-a făcut cel dintâi, de mai mult de o jumătate de veac, medicul empiric Rikli în stabilimentul său dela Veldes (Austria), combinând helioterapia cu aeroterapia și hidroterapia, spre a vindeca prin regenerarea totală a organismului afecțiunile cele mai variate și chiar spre a le împiedica în toate cazurile aparițiunea.

M. DJ.

INVĂȚĂMÂNT. Se cunoaște mișcarea întâmplată de câțva timp în Franța în favoarea învățământului limbei latine. Rezultatul acestei inițiative se simte tot mai mult în modul cum se populează clasele liceelor. În special anul acesta statisticele constată pretutindeni înmulțirea numărului de elevi, cari învață limba latină. Chiar inginerii, industriași și negustori preferă acum să dea copiilor lor o educație clasică. La liceul Charlemagne s'a suprimat anul acesta una din secțiunile clasei a 6-a B (clasa începătoare fără limba latină) și s'a adăugat din contră o diviziune la clasa a 6 A (adică cu limba latină). Asemenea s'a mai constituit încă o secțiune A pe lângă Clasa a 6-a a liceului Montaigne, alături de cele patru secțiuni cari existau până acum. Sunt astfel 25 elevi în a 6-a B și 170 în a 6-a A. Se observă aceeași schimbare la liceele Lakanal, Carnot, Michelet. Condorcet. Tot asemenea în provincie.

M. D.J.

MEDICINĂ. Profesorul T. Widal, ajutat de doctorii Abrami, Bris sau și Veissensbach, a reușit a dovedi în mod experimental într-o observațiune clinică, origina hematogenă a apendicitelor acute, care era până acum mai mult o ipoteză. A arătat cu alte cuvinte, că această afecțiune se datorește unei circulațiuni în sânge a germenului patogen. Observațiunea a fost făcută asupra unui pacient, a cărui boală s'a ivit în urma unei însămințări prealabile a sângelui. Astfel se înțelege acum, de ce apendicita se poate manifesta în urma unor infecțiuni generale variate. Aceasta s'a întâmplat și lui Gambetta, care avea la mână o rană cu supurație subcutanată și a murit de o peritiflita.

M. D.J.

TEOLOGIE. Acum trei ani a apărut în Germania o carte a unui american Drews (*Die Christus mythe*, Iena, 1909); în care existența istorică a lui Isus Christos eră tăgăduită. Lucrarea a produs o mișcare adâncă în lumea intelectuală germană: toți oamenii de știință; istorici, filologi, exișeți, teologi, talmudiști, orientaliști au discutat chestia și au spus cuvântul în chestia ridicată de Drews — o dovadă mai mult de ecoul pe care poate să-l aibă într'un mediu cultural deosebit o idee aruncată de cineva. S'au mai găsit însă și învățați protestanți de mâna întâiu, ca renumitul istoric-teolog dela Universitatea din Berlin, Harnock ¹⁾, care a zis că cultura germană nu trebuie să dea o prea mare atenție, să ia în serios manifestări și opinii ca a lui Drews.

În timpul din urmă însă, în urma temeinicilor raspunsuri ce s'au dat de diferiți învățați din diferite părți, mișcarea a început să piardă din intensitate; hotărât: Drews a pierdut procesul deschis în contra existenței istorice a lui Isus Christos, lucru pe care în parte și el l-a recunoscut în cele din urmă, spunând că neexistența lui Christos e o ipoteză posibilă.

Pe urma încercării lui Drews a rămas totuș ceva. Pe deoparte a rămas tendința, tentativa de a explică creștinismul fără Christos, ten-

¹⁾ Wenn zwei oder drei freie Kosaken über das Studium des Urchristentums geraten und ein paar Aufsätze Schreiben, man dann sicher sein kann, diese Mindest für den-
denden und Mindest bieten den Würden den ganzen Troit der deutschen Bildung
winter sich verziehen".

dință care numără mulți partizani. Pe dealtă parte a rămas și o foarte bogată și temeinică literatură asupra existenței istorice a lui Christos în a cărei scriere catolicii și protestanții germani s'au luat la întrecere.

D.

2. RECENSII

ELENA FARAGO, *Pentru copii* (versuri), Craiova 1911. Literatura pentru copii e un gen puțin cultivat la noi. În legătură cu legenda lui Moș Crăciun, care capătă o viață nouă prin unele obiceiuri moderne, scriitoarea a compus pentru copiii mici o seamă de versuri. Alături de unele încercări făcute dincolo, peste munți, cârticica va fi și la noi începutul unei literaturi de mare interes educativ.

S.

CALENDARUL REVISTEI IOAN CREANGĂ, Bârlad 1912. Alături de unele calendare pentru toți, care uneori nu se potrivesc pentru nimeni, cel de față se înfățișează ca ceva omogen, eșit din preocupările folkloristice a colaboratorilor revistei „Ioan Creangă“.

Profesorul Urban-Iarnic, un strein care cultivă cu multă dragoste limba românească, scrie un articol „beția de cuvinte“, în care relevă cu laudă bogăția limbii noastre. P. S. Savin arată cum e strimtorat vechiul „cântec“ popular de formațiuni ibride . . . Din mijlocul celor adunați înprejurul revistei mai sus pomenite ar putea să ieasă fără nici o lustruire de literatură orășenească, un adevărat calendar țărănesc, care să fie cartea sateanului pe timp de un an. Dar pentru asta ar trebui înlăturat tot ce sună a străinătate. La pagina 113 se spune clișeu „comunicat“. Clișeul e *trinitis*, nu comunicat.

T. U.

ION PILLAT, *Visări păgâne*—poezii—(1910—1912) „Minerva“ 1912.

Impresia deosebită ce-am încercat-o când, pe țărmul mării, într'o încântătoare zi de vară, d. Pillat ne-a recitat—mie și unui prieten—câteva din cele mai frumoase versuri ale sale, nu se va putea șterge ușor.. O lume diferită de aceea în care ne-au tot purtat, în cei din urmă ani, atâția versificatori; un avânt neobișnuit, la o așa de tânără vârstă, spre culmi înalte; O bogăție de imagini care îndată se vedeă ca fiind proprie; O înclinare spre subiecte din acelea care au nevoie de încordare, de adâncire, și de concentrare; O putere de evocare în linii calde, colorate, și totuși sobre — în sfârșit, o limbă viguroasă, plină de sevă, ferită de prea multe neologisme îndrăznețe.. Erau, desigur, și unele scăderi: greșeli de ritm, unele forme de-adreptul franceze, licențe poetice care nu se mai îngăduie azi: — Umbre mici — față de lumina care isvoră din toate unghiurile..

Impresia de atunci, o întărește volumul apărut de curând. Unele din scrieri puteau lipsi fără să aducă vreo mai slabă apăsătoare. Tinerețea de sigur, e mai lipsită de simțul acela neobosit și spornic al auto-criticei care vine cu vârsta—atâtea „retușări“, ușor de făcut, n'ar fi fost trecute cu vederea, o mai bună alegere ar fi venit în chip fresc..

Nu voi cita nici un vers: în spațiul restrâns al unei fugare recenzii ce poți însemna, cu încredințarea că ai nimerit cele mai luminoase gânduri? Voiu pomeni însă titlul a câtorva poezii—care, fără îndoială, fac dovada netăgăduită a talentului d-lui Ion Pillat: *Centaureii*, primele *Cântece*; *Pictor Ignotus*, întâile *sonete*, *Sposedanie*..

Atăția tineri publiciști atrag cea mai binevoitoare atenție pentru cele dintâi ale lor producții poetice. Toți — sau aproape toți — „făgăduesc“. Am credința că d-l Ion Pillat n'a „făgăduit“ numai, ci a făcut dovada talentului său într'o măsură oarecum neobicinuită la vârsta sa, abia patru *lustr*i trecuți, — și această dovadă, am nădejdea, va deveni într'o zi mai puternică, poate, decât s'ar aștepta mulți.

TR. D. L.

LA PHILOSOPHIE ALLEMANDE AU XIX SIÈCLE (ed. Alcan, 1912) este o reunire a mai multor studii făcute de diferiți autori asupra câtorva curente de gândire din filosofia germană contemporană. Volumul acesta face parte dintr'o serie de lucrări, cari se vor publica în acelaș fel ca o documentare asupra cugetărei germane de azi. Sunt de notat două încercări asupra lui Wundt, una despre Psihologia experimentală a acestuia de G. Divilshauvers, alta despre Socio-psihologia lui, de H. Norerc; apoi mai multe articole asupra Esteticei germane contemporane de V. Basch, reproduse din *Revue philosophii que*; în fine o foarte luminoasă expunere de V. Delbos a criticei pe care Husserl a adresat-o psihologismului și a concepțiunei pe care acest filosof o are dspre o logică pură.

M. D.J.

UNE PHILOSOPHIE NOUVELLE (HENRI BERGSON) de *Edouard Le Roy* și *L'intuition Bergsonienne* de *J. Segond* (amândouă la Alcan, 1912) sunt, în mijlocul mulțimei de studii cari apar acum pretutindeni asupra filosofiei lui Henri Bergson, două lucrări cari au atras atențiunea. Cea d'intăi este reunirea unor articole publicate în „*Revue des deux Mondes*“ cu scopul de a face mai deaproape cunoscută lumii literare concepțiunea filosofului contemporan. S'au adăogat în volum mai multe cercetări asupra unor chestiuni mai speciale precum și arătarea legăturilor pe cari le are doctrina bergsoniană cu alte curente de gândire din timpul nostru. Un entusiasm măestrit dă viață expunerii întregi. Înșusi H. Bergson a aprobat-o în felul următor, într'o scrisoare pe care a adresat-o autorului: „Pe măsură „ce studiul innaintează, el arată un efort crescând de condensare; se „desprinde sentimentul unui fel de desfășurare progresivă a expozițiunei din ea însăși, asemenea desfășurării simțite prin care caracterizăm *durata reală*. Pentru a da un asemenea sentiment cetitorului a trebuit mult mai mult de cât un studiu atent al lucrărilor „mele: a trebuit o profundă simpatie de gândire, — facultatea de a „regândi, într'un fel personal și original, ceea-ce se expune. Nu aș „spune nici eu alt ceva în privința aceasta de cât ce ai spus“. Le Roy ajunsese chiar Innainte de a citi pe Bergson la concluziunile generale ale acestuia. El declară, că s'a găsit în opera lui strălucita realizare a unui presentiment și a unei dorințe. Se pare însă, dar aceasta nu este decât o nuanță, că Le Roy împinge prea mult în sensul pragmatist concluziunile filosofiei intuiționiste.

Lucrarea lui *Segond* este făcută în alt spirit. El încearcă să justifice dintr'un punct de vedere dialectic doctrina bergsoniană. Într'un stil care se arată pe alocuri prea încărcat, el arată că intuițiunea filosofică, în unitatea ei radicală, reprezintă o rezolvare a antitezeelor concrete, la cari filosofia speculativă a ajuns până acum.

M. D.J.

3. REVISTE

REVUE SCIENTIFIQUE. *Cancerul și etiologia lui*: Discuții, bazate pe experiențe din ce în ce mai numeroase, contină cu încredere prin diferite reviste cu privire la problema cancerului. Este cancerul molip-sitor sau nu? se datorește el vre unui virus — microb sau toxin— sau e vorba, cum susținea o teorie mai veche că e o redeșteptare la creștere a unui sau unor grupe de celule—printr'o cauză oare care— și de cele mai adeseori iritativă? atâtea întrebări, cari nu s'au găsit încă răspunsul și de sigur va mai trece vreme încă până la deslegarea lor. Un pas mai departe și însemnat pentru aceste cercetări s'a făcut când s'a observat cancerul animalelor, când s'a putut „grefta“ acest cancer în serie și când s'a putut obține „in vitro“ înmulțirea celulelor canceroase. Cu chipul acesta s'a putut (un fapt foarte interesant) urmări un cancer de la începutul dezvoltării lui, ceea ce nu se poate la om, unde nu se constată decât când a ajuns la oarecari dimensiuni. Tot astfel s'a văzut că inocularea nu era adevărată inoculare, întrucât când se inoculează se inoculează o porțiune de tumuoră și aceasta este, care se dezvoltă și dă cancerul, animalului inoculat, nu e cancerul vreunui organ sau țesut propriu al animalelor, e numai o greftă. Toate acestea s'au observat la animale mici și în special la șoareci și șoholani. Tot la ei s'a observat adevărate epidemii de cancer, mai cu seama în cuștile în care fuseseră șoareci canceroși.

În multe cazuri s'au găsit în noduli canceroși, paraziți-cisticerci, neunatozi, demodex, etc., și aceasta a făcut încă mai de mult să se presupună o relație strânsă între acești paraziți și cancer. De curând *Borrel*, unul din cercetătorii de frunte în materie de cancer, de la Institutul Pasteur, publică o parte din rezultatul cercetărilor sale cu privire la *cancerul cailor* și stabilește până acum o strânsă legătură între cancerul acestor animale și un parazit foarte răspândit în sistemul lor—*sclerostoma*—unul din numeroșii paraziți ai intestinului gros, tocmai acolo unde este mai frecvent cancerul intestinului la cal și în general cancerul calului. Mai mult, la un cal, căruia i-se dăduse prin ingestie *clerostoma* dintr'un intestin canceros, amestecat cu conținutul intestinului, a observat după 7—8 luni, un cancer al stomacului asemănător cu cel de la care se luase parazitul.

Astfel acest cercetător ajunge în cele din urmă să creadă în contagiozitatea cancerului; contagiozitate care s'ar face prin intermediul unui parazit ce ar purta virusul canceros—preparând lu-i terenul. Cancerul este o maladie infecțioasă, al căru caracter particular este tocmai de a creea în organ sm printr'o adevărată simbioză, o celulă, un grup de celule, un organism nou. Celula canceroasă trebuie să fie considerată ca produsul incestuos dintre un parazit și organul oaspe. De aci întreținerea igienică a tubului digestiv, care da și la om cel mai mare procent—65%—de tumori și a pielii—intrucât s'a observat o rărire a cazurilor de cancer acolo unde se face uz și chiar abuz de săpun.

Cercetări nouă vor arată perenitatea sau temporalitatea acestei concepții infecto-contagioase a cancerului.

J. I. N.

RVUE BLEUE. Cunoscutul publicist Paul Louis, în numărul dela 11 Noemvrie al revistei, caută să lămurească *războiul balcanic* cu ajutorul factorului economic ce și de data asta, a fost acela care a ocupat

întăiul plan printre cauzele acestui război. Toată lumea a rămas uimită de neașteptata înțelegere a celor patru state care nu vădiseră prea mult semne de prietenie deosebită până atunci; diplomația europeană a rămas și mai uimită. Până astăzi făuritorul acestei înțelegeri a rămas necunoscut, ca și locul și vremea când a fost înfăptuită. E probabil, însă, ca acest dibaci meșter să fi fost țarul Ferdinand. E prea cunoscută teoria precumpănirii factorul economic în dezvoltarea popoarelor, pentru a mai stărui asupra-i: în linii de tot rezezi cu câteva exemple, Paul Louis caută să scoată în evidență această teorie, susținând că tot factorul economic e acela care ocupă întâiul rând. Negreșit și războiul balcanic are și alte cauze: dinastice, religioase, naționale. Dinastice: nevoia pentru aproape toți conducătorii celor patru state, dintre care doi streini de popoarele lor, de a-și întări dinastiile. Religioase: într'o bună măsură exaltarea simțământului religios și scoaterea în relief a ideii că e vorba de lupta creștinismului contra păgânismului: nu s'au văzut preoți în fruntea trupelor, indemnându-le cu această credință? Naționale: desigur, expansiunea firească a celor patru state asupra teritoriilor locuite de populații de aceeași naționalitate cu ele.

Iar deasupra acestor cauze secundare, aceea care răsare ca conducătoare, e factorul economic. Toate aceste patru state simțiau nevoie de aer: frontierele actuale le înabușeau. Montenegro cu munții lui pleșuvi râvnea să se întindă spre lacul Scutari, să găsească pământuri fertile și o climă mai puțin aspră. Grecii râvneau și ei văile bogate ale Epirului și Tesaliei necăjiți cu țărinele lor așa de puțin productive, ducându-și privirile până la Salonic. Bulgarii simțiau expansiunea lor industrială și economică stânjenită de situația geografică și ținteau să cucerească—având acces spre Arhipelag—regiunile roditoare ale Maritzei și Vardarului. Sârbii, însăfârșiți, lipsiți de țărm de mare, aveau ca scop să ajungă la Adriatică. Dominați de Austro-Ungaria care, după plac le poate închide sau deschide granițele, nu pot să-și exporte cerealele și vitele decât atunci când cabinetul de la Viena le dă voie. E limpede acuma pentru oricine cum de-a fost posibilă această înțelegere, între popoare care dacă nu se dușmăneau pe față, se invidiau între ele, și nu puteau avea puntea de apropiere care a fost găsită în interesul lor comun de a-și face un loc mai prielnic în lupta pentru viață.

Rolul finanțelor europene a fost considerabil în Balcani în cursul ultimului patrar de veac: care din marile puteri n'au angajat capitaluri enorme? Cu ajutorul acestor resurse finanțiere, statele balcanice au putut să-și înzestreze armatele cu cele trebuitoare așa fel încât să rămătem, oricum, mirați. În câțiva ani Serbia avea o datorie care se ridica la 300 lei de cap de locuitor, și Bulgaria la 175. Factorul economic se desprinde ca un lucru pe deplin vădit în războiul balcanic: el a pricinuit grozavele ciocniri la care am asistat. Și această criză va spori dacă Austro-Ungaria va mobiliza ca să-și proteagă debușeurile spre Salonic, și dacă Rusia pretinde deschiderea Strămtorilor.

ĂNCHEȚA ȘCOLARĂ

NUMIREA DIRIGINȚILOR DE ȘCOLI PRIMARE RURALE

Care-i rolul diriginților? Ei trebuie să îngrijească de gospodăria școlii, ca: curățenie prin clase și curte, procurarea de combustibil pentru școală, înscrieri de elevi, purtarea corespondenței cu autoritatea școlară etc.

În privința numirii acestor capi ai școlii primare sunt păreri deosebite: Unii, susțin menținerea actualului sistem de numire; alții, cer ca această funcțiune s'o îndeplinească în mod alternativ toți învățătorii bărbați de la acea școală. Cea dintâi părere, e motivată (vezi articolul d-lui N. Popovici „Numirea diriginților“ din «Convorbiri literare» 1911), cu vârsta înaintată și cu mutatul diriginților actuali; iar cea de a două e întemeiată (vezi articolul d-lui Burghelea „Numirea diriginților“ tot din «Convorbiri») pe egalitatea ce trebuie să existe între toți învățătorii aceleași școli.

Mă voi încerca, să expun mijlocul de a mulțumi și pe învățătorii bătrâni, cari s'ar simți jigniți în demnitatea lor, când ar fi deposedați de funcțiunea de diriginte și pe tinerii dascăli doritori de a conduce o școală, pentru a avea oarecare beneficiu material și prestigiu în fața sătenilor.

Primul argument ridicat în susținerea actualului sistem de numire, cade foarte ușor, pentru că nici odată vârsta n'a fost singura condiție, care contribuie la bunul mers al unei gospodării. Ei trebuie să-i premeargă: spiritul de organizație, abilitatea în conducere și mai cu seamă dragostea pentru bunul public. Se poate întâmpla, ca un învățător bătrân să conducă prost o școală și unul tânăr s'o conducă bine, precum și viceversa. Totul deprinde de felul de a conduce.

Mă gândesc la proverbul d-lui Popovici, relativ la mutarea diriginților: „Trei mutări sunt ca o ardere“ și mă întristez. Bietul învățător, să umble cu bagajul în care la fiecare patru ani. Ce-ar fi oare, când învățătorul ar fi nevoit ca să se mute în fiecare an și poate și de două ori pe an. Ei bine, aceasta se poate întâmpla numai după actualul sistem. Căci, pe când

învățătorul diriginte nu se deplasează niciodată, cel nediriginte trebuie să-și gătească bagajul, pentru că nu poate fi totdeauna statornic într'o locuință. De ce pe unul să-l protejăm cu legea și pe celălalt să-l oropsim?

Iată dar, că al doilea argument al d-lui Popovici se poate lua și în susținerea părerii d-lui Burghilea. Totuși, cu puține mijloace și cu tragere de inimă, se poate face foarte mult, când e chibzueală. Colegul B. se plângea că noul diriginte nu găsește cu ce să bea apă, la venirea sa la direcție; iar d-l Popovici arată, că dirigințele vechi, n'are ce lua când pleacă. Fie că școala n'are, fiindcă nu se poate procura; fie că n'are, fiindcă s'a luat de cel ce-a procurat, faptul ce se constată e că gospodăria școlii suferă. Pentru înlăturarea acestor inconveniente propunem: Numirea diriginților să se facă pe termen, căci așa cere dreptatea, ca astfel, să poată toți învățătorii, să conducă școala. La întrebunțarea banilor ce se dau pentru: spese de cancelarie, cheltueli mărunte, lemne de foc, cărți elevilor săraci, etc., să fie obligat dirigințele a se consulta cu ceilalți colegi dela școală și a consemna într'un proces verbal deciziunile luate. In acest caz, nu se va mai pierde așa ușor averea școlii, căci toți vor îngrijii de ea. Numirea și licențierea servitorului dela școală să se facă or de consiliul școlar, pentru a nu rămâne servitorul numai la dispoziția dirigințelii, care-l poate de multe ori—întrebunță pentru interesul său personal și în detrimentul curățeniei școlii. Chiar plata sa, să se facă în urma avizului favorabil al consiliului școlar. Toate acestea, le propun pentru a se îndreptă bunul mers al gospodăriei școlare. Nu trebuie să ne preocupe persoana, care poartă numele de diriginte; ci mijloacele cu care să o îngrădim, pentru a nu suferi bunul mers al gospodăriei școlare.

Cât privește locuința școlii, opiniez ca să nu se construiască nici-o locuință pentru diriginte. Iată de ce. Pentru o cuintă se cheltuiește—în termen mediu 5 000 de lei—și se pune la dispoziția dirigințelii numai casa de locuit. Dar ce face învățătorul numai cu casa, când el trebuie să aibă o gospodărie model pentru săteni. Pentru asta îi mai trebuie: pătul, magazie, grajd pentru vite, pivniță, etc. Cum poate împreună învățătorul diriginte toate aceste ecarețuri în curtea școlii? Ce face el? Construește personal, acele faimoase dependențe caricaturi prin curtea școlii, căci știind că șederea la școală e temporară, nu face lucrări solide. Pentru a înlătură aceste inconveniente, sunt de părere că, banii cu care s'ar construi

localul, măriți cu cheltuelile de reparații ce se dau pentru el, să se depună la o Bancă Populară și să formeze un fond, din a cărui dăbândă s'ar putea plăti indemnizații de locuință fiecărui învățător sau numai dirigintelui, care funcționează în acel timp. Sunt 5.000 de lei pentru construcție, să adăogăm apoi 1.000 lei pentru reparațiile ce i se vor face, fac 6.000 lei. Socotind dobânda de 10⁰/₀, cum plătesc băncile populare se ajunge la un venit anual de 600 lei, sumă destul de frumoasă, pentru a-și găsi dirigințele o casă de locuit cu dependențele ei, ba chiar pentru a-și face un capital spre a-și construi casă proprie.

Astfel fiecare învățător, ar ajunge—în timpul directoratului său—să beneficieze de o bună sumă de bani. Și atunci, n'ar mai fi nevoie de nici-o mutare, căci fiecare și-ar găsi o casă de locuit, de unde n'ar mai plecà așa des pentru a lăsa locul altuia.

Ș. P. N.
învățător.

IOAN MINCU

Va fi de sigur o surprindere pentru mulți să afle că regretatul Ioan Mincu care, înainte de vreme, s'a stins în zilele acestea, nu a fost numai un arhitect de talent, dar odinioară a fost și poet.

În anii 1876, 1877 și 1878 Revista noastră a publicat un șir de poezii originale ale sale precum și traducerea unei poezii a lui Victor Hugo «După bătae». Cele mai multe din versurile lui Mincu fuseseră inspirate de o pasiune ce avusese în tinerețe pentru o domnișoară ale cărei inițiale le dă singur în trei poezii: *dedicate domnișoarei M. P.* (v. Conv. Lit. din 1 Oct. 1876 și 1 Iulie 1877.

Una începe cu o declarație pasionată:

*Te iubesc inima 'n taină suspinând a vrut să-ți spună
Ș'am fugit ca să nu aflu de iușirea mea nebună*

Alta își exprimă decepția:

*M'ai iubit, mi-a spus-o mie
Ochii tăi când am plecat,
M'ai iubit, am mărturie
Lacrimele ce-ai vărsat.
Însă toate-s trecătoare*

Reușită este traducerea din Victor Hugo:

.
. *era un biet soldat*
Din oastea biruită, un Spaniol, scaldat

*In sânge și cu trupul de răni acoperit.
Abia se târâ, bietul pe drumul prăfuit
Și mort pe jumătate strigă, strigă mereu;
Rugând: «O, aveți milă și-mi dați ceva să beu!»
Mișcat atuncea tatăl desprinde dela șea
O ploscă cu rhum dând-o husarului ce-avea
Și-i zise: dă să bee sărmanului rănit!»
Dar când spre el se pleacă husarul liniștit,
Rănitul, de soiu Maur, pistolul ridicând
In frunte drept chitește pe tatăl meu, strigând
«Caramba!» eară glonțul aproape-atât trecu
Că pălăria 'n țărână din capul său căzu
Și calul sări 'n lături la detunarea sa
Dar tatăl zise earăș atunci: «Tot dă-i să bea!»*

Mai târziu Mincu a părăsit poezia pentru a se deosebi în altă artă, cea a arhitecturii în care, cel întâiu a încercat introducerea unui gen național românesc.

Acel pe care natura l-a înzestrat cu imaginație o manifestează în toate direcțiile.

I. N.

BIBLIOGRAFIE

- M. I. Chirițescu, *Grănicerul*, Minerva 1912
G. G. Mironescu, *Noțiunea dreptului*, Buc. 1912.
C. Sandu-Aldea, *Pe Mărgineanca*, Minerva, 1912.
C. Giulescu, *Privești și amintiri*, Minerva, 1912.
I. Dragoslav, *Novele*, ed. II, Buc. 1912.
N. Mihăescu-Nigrin, *Ideal și anarhie*, Buc. 1912
„ *Humorul englezesc*, „ „
„ *Teoria supremației*, „ „
„ *Doctrina vieții unui nebun*, Buc. 1912
Sacher Masoch, *Fiul iubitei*, Buc. (Librăria nouă), 1912.
C. Radulescu-Codin, *Pentru tinerime, Povești, cântece și staturi*
C. Lung 1912.
Calendarul revistei „*Ion Creangă*“, Bărlad 1912
A. A. Naum, *Impresionismul și neo-impresionismul*, Iași 1912.
„ *Insemnătatea culturii artistice*, Iași 1912.
Rubin Patița, *Țara Țopilor*, Partea I, Orăștie, 1912.
V. A. Anestin, *Nașterea și moartea materiei*, (Le Bon), Bibl. pentru
toți, 1912.
C. Dumitrescu - Aldem, *România și transitul Sud-Est european*,
Socec, 1912.
-

TABLA DE MATERIE

I. POEZII, TEATRU.

	Pagina
<i>Atru</i> Vei fi a mea, ori nu vei fi	65
— Carinen Festivum	145
<i>Bentoin (I)</i> Noaptea pe mare (Din Heino)	1352
<i>Carmen Sylva</i> Generației de azi	1
<i>Cerna (P.)</i> Cântec	361
— După un veac	481
<i>Ciomac (Em.)</i> Muza astrelor; Urania; Marmura	744; 745
— Tu nu vei ști	860
— Catre alte țarmuri	1091
<i>Ciuchi (Eug.)</i> Doina Nistrului	523
— Clipa Pierdută	1256
— A fost doar o părere	1337
<i>Chirițescu (M. I.)</i> Serenada morarului	384
<i>Farago (El.)</i> Zădărnicii	1321
<i>Al.-George (Ion)</i> Sapho (comedie artistică, II acte, în versuri)	647; 749
— Italia antiqua	1272
<i>Naum (A.)</i> Teocrit (Idila VI)	252
— În memoria lui Alexandru Ion I	601
<i>Nanu (D.)</i> Othello. (tragedie în cinci acte, în versuri, de W. Shakespeare)	1093; 1221; 1321
<i>Papacostea (C.)</i> Din Odyseia lui Homer	991
<i>Paraschivescu (Vintilă V.)</i> Scrisoare	803
— Balaur cu coadă de foc	873
<i>Pillat (Ion)</i> Pictor ignotus: El Insuși	43
— Cântec nocturn	135
— Rugă budistă	136
— Anotimpurile	265
— În ritmu antic	780
<i>Tutoveanu (G.)</i> Solie	283
<i>V. (V.)</i> Dorul	294
— În San-Marco	687
— Ca pasărea pribeagă	883
<i>Zamfirescu (Duiliu)</i> O amică, (comedie într'un act)	241
— Lumină nouă (comedie în trei acte)	363; 523; 625

SCHIȚE, NUVELE, CUGETĂRI.

<i>Beza (M.)</i> Dumineca în Londra	385
— Ica	1081
<i>Chirițescu (M. I.)</i> Vrăbioanța	746

	Pagina
Chirițescu (M. I.) Ispita	45
— Stop	857
— Hârbarii	976
— Vultanii	1201
— Iana	1323
** Ciutacu	605
Fedeleș Cugetările lui Marcu Aureliu	187; 804; 1029
Lazăr (Gh.) Aforisme din Goethe	644
Sterescu (St.) Nărojii (Poveste populară din Gorj)	1044; 1164
Zamfirescu (Dulu), O curcă romanțioasă	11; 128

III. STUDII LITERARE ȘI ȘTIINȚIFICE

Bobescu (I.) Din corespondența particulară a lui Costachi Negri cu vodă Cuza	708
— In amintirea lui Cost. Negri	781
Bogdan-Duică (Gh.) Cei din urmă	517
Cogălniceanu (M.) Scrisoare către baronul de Iomini	485
Gogălniceanu (C.) Mircea II Domn al Țării Românești,	874
— O genealogie: răspuns d-lui Iorga	1258
Crăiniceanu (G.) Vederi relativ la chestiunea organizării serviciului sanitar	884
Djuvara (Mircea) Schimbarea, centru al unei noi filosofii	254
— Câteva impresii asupra mișcării dramatice din ultimul an în Franța	1018
Dobrescu (N.) Biserica din Basarabia	500
Filitti (Ion C.) Biserica Maica domnului din Slatina	159
Florian (Mircea) Destinele științei și metafizice	295; 413; 539
Floru (Ion. S.) Basarabia o sută de ani provincie rusească	507
Friedwagner (Matthias.) Mihail Sadoveanu	725
Ghibănescu (I.) Evoluție și educație	1139; 1280
Ghika (Vladimir.) Extracte și analize din cartea „In Moldova” a lui Eduard Grenier	147; 677; 1201
— O contribuție la biografia lui C. Negri	961
— Un proiect pentru recucerirea Basarabiei în 1855	591
Lăpădatu (Alex.) Un scriitor basarabean necunoscut: Dimitrie Balica Comisul	513
Lovinescu (E.) Ion Ghica în Samos	48; 164
— Gheorghe Asachi (Incercare biografică)	266; 558 688; 812; 862; 1355
— Pagini literare	404
De Martonne (E.) Viața păstorească în Carpații români	121
Meyer-Lübke (W.) Cu prilejul inaugurării institutului român al Universității din Viena	3
Maior o vechie lege de tocmeli agricole: Urbariul bănățeanesc dela 1781	432; 897
Mihăilescu (Vasile) O dorință neîmplinită a lui Ioan Maiorescu	78
— Testamentul unui boier oltean	318
— Ioan Maiorescu	1126
Moldovanu (Corneliu), O privire asupra evoluției artei dramatice	117

	Pagina
<i>Proca (N.) și N. Ivainer.</i> Școala și dezvoltarea fizică a elevilor	392
<i>Pușcariu (Sextil)</i> Studii și notițe filologice	137
<i>Simionescu, (I.)</i> Moldova dintre Prut și Nistru	391
<i>Șerboianu (Calinic. Ierodiconul)</i> Din trecutul Capelei române din Paris	1408
<i>Ștefănescu (I. D.)</i> Educația intelectuală	71
— Considerațiuni asupra rolului ideilor și individualităților de seamă în mișcarea socială	1340
<i>Tabacovici (Nicolae)</i> Statistica modernă și foliosele ei	285
— O nouă metodă în statistica distribuțiilor veniturilor	1275
<i>Tzigara-Samurcaș (Al.)</i> Istoria artei și însemnătatea ei în învățământul secundar	17
<i>Zagortz (Al. M.)</i> Bisericiuțe de lemn din județul Prahova	1295
<i>Zamfirescu (Duliu)</i> La monumentul lui Costachi Negri	721
** Un Profesor: Ernest Lavisse	841; 1006
— Școala de pictură venețiană	1150; 1325
.. Siguranța Progresului	1169

IV. RECENSII.

<i>Andrei (C. Pr.)</i> Adventiștii I. U	208
<i>Andrieșescu (Ion. S.)</i> Contribuție la Dacia înaintea de Romani M.	922
<i>Adamescu (Gh.)</i> Indicațiuni bibliografice pentru literatura română sec. XVI—XIX O. P.	586
<i>Antipa (Gr)</i> Die Biologie des Donaudeltas und des Inundations gebietes der unteren Donau S. S.	328
<i>Balș (G)</i> O vizită la câteva biserici din Serbia S	91
<i>Bologa (V. Dr)</i> Anuarul școlii civile de fete a Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român . T. N	826
<i>Berheci (P. Dr.)</i> Contribuții la „Asistența copiilor găsiți” . I. I. N.	206
<i>Brătescu-Voinești (Ion. Al)</i> Pe marginea cărților	454
<i>Calendarul</i> revistei „Ioan Creanga”	1425
<i>Cancel (P.)</i> Data epistoliei lui Uzun-Hasan către Ștefan cel Mare și misiunea lui Isak-Bey.	1062
<i>Căldmar (Haralambie.)</i> Versuri flusturate D	924
<i>Claretie (Leo.)</i> La Roumanie intellectuelle contemporaine . S	825
<i>Dragomir (S.)</i> Corespondența Episcopului Gherasim Adamovici	706
<i>Drăghiceanu (V.)</i> Monumentele istorice din jud. Dâmbovița T.U.	209
<i>Farago (Flena.)</i> Pentru copii S.	1425
<i>Filitti (Ioan. C.)</i> Turburări revoluționare în Țara-Românească	207
<i>Friedwagner (M.)</i> Mihail Sadoveanu	587
<i>Furtună (Dumitru.)</i> Izvodiri din bătrâni	707
<i>Gebhardt (E.)</i> Contes et fantaisies M.	328
<i>Ghibu (O.)</i> Școala românească din Ungaria E. U.	589
<i>Grămadă (I.)</i> România jună	293
<i>Haneș (G. V.)</i> Cariera Militară S	1061
<i>Hoops (Iohannes.)</i> Reallexicon der germanischen Altertumskunde T. Iordănescu	208
<i>Iorga (N.)</i> Scrisori Domnești V. Mihăilescu	29
— Un Biruitor: Radu Șerban S	208

	Pagina
<i>Iorga (N.)</i> Rolul tradiției în creșterea femeilor la Români . . .	1060
<i>Iordănescu (T.)</i> Antichități romane private . . . S.N . . .	1051
<i>LaPhislophie Allemande</i> au XIX siècle . . . M. Dj. . .	1426
<i>Lupaș (Ion Dr.)</i> Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob S	1195
<i>Lupeanu (Al.)</i> De vorbă cu sătenii M	1060
<i>Macedonschi (Al.)</i> , Flori sacre, E. Lovinescu	1184
<i>Moiescu (N.)</i> , Școala veche și școala nouă	587
<i>Nistor (I. Dr.)</i> , Zur Geschichte des Schulwesens in der Bucovina	1190
<i>Oniț (Virgil.)</i> , Din cele trecute vremi	329
<i>Papacostea (A. G.)</i> Les Depenses publiques: Etude de l'accroissement des Budgets de l'Etat I. D	1062
<i>Papahagi (Pr.)</i> Din trecutul cultural al Aromânilor. M.	1189
<i>Pilat (Ion.)</i> Visări Păgâne Fr. D. L.	707
<i>Puia (Arh. V.)</i> Pregătirea clerului în țările române. M.	1425
<i>P. (N.)</i> , Gedanken un Winke	1051
<i>Porucic (T.)</i> , Marea Neagră M.	454
<i>Rauh (F.)</i> Etudes de morale G. A.	91
<i>Răducanu (I.)</i> Le c edit populaire en Roumanie, E. M.	1191
<i>Reitzenstein (R.)</i> Hellenistische Wundererzählungen. T Iordănescu.	209
<i>Rosetti (Radu. R.)</i> Razna M.	94
<i>Stahl (H.)</i> Dela manevre și alte schițe vesele. M	91
<i>Staicu (E.)</i> Roumains et Serbes. S	323
<i>Stamatiad., (Al. T.)</i> Poemele în proză ale lui Baudelaire Tr. D. L.	827
<i>Staicovici (Chr. D.)</i> Statistica anuală a României	450
<i>Ștefănescu Goangă (Fl.)</i> Experimentele Untersuchungen über Gefühlsbetonung de Farben.	451
<i>Ștefănică (Vasile)</i> Anuarul gimnaziului greco-catolic din Beiuș S.	923
<i>Teodorian Carada (Mariu)</i> Revizuirea constituției. T. V.	92
<i>Tomescu (D.)</i> Acțiunea naționalistă M.	451
<i>Une Philosophie Nouvelle</i> (Henri Bergson) M. Dj	1426
<i>Vlahuță (Al.)</i> La gura sobei S.	88
<i>Xenopo! (A. D.)</i> Centenarul răpirei Basarabiei M.	586

V. FAPTE.

<i>Antropologie</i>	198
<i>Archeologie</i> 199; 323; 447; 705; 920; 1057; 1293	1293
<i>Artă</i>	198
<i>Astronomie</i>	580; 219
<i>Biologie</i> 199; 323; 823; 920; 1057	1057
<i>Chimie</i>	201; 1423
<i>Drept</i>	324; 148; 1298
<i>Epigrafie</i>	324
<i>Etnografie</i>	581
<i>Filologie</i>	1058; 1298
<i>Filosofie</i>	325; 1208
<i>Fiziologie</i>	824; 1423
<i>Fizică</i>	1182; 1300
<i>Geologie</i>	201
<i>Helioterapie</i>	1423

	Pagina
<i>Higiënă</i>	583; 824; 1058
<i>Industrie</i>	1182
<i>Istorie</i>	447; 583; 705
<i>Învățământ</i>	1424
<i>Literatură</i>	584
<i>Medicină</i>	85; 325; 585; 825; 920; 1051; 1183; 1424
<i>Meteorologie</i>	1183
<i>Oceanografie</i>	326
<i>Pedagogie</i>	86; 205; 460; 586; 825
<i>Psihologie</i>	1060
<i>Psiho-fiziologie</i>	327
<i>Statistică</i>	87
<i>Teologie</i>	1424

VI. REVISTE.

La Revue; Revue de Metaphysique et de Morale; Revue Scientifique; La Nature; Revue Bleue; Revue Des Deux Mondes; Revue Générale Des Sciences; Biologica; Romania; Geographische Zeitschrift; Petermanns Mitteilungen; Geographischer Anzeiger; Scientia.

VII. CRONICA ARTISTICĂ ȘI DRAMATICĂ.

<i>Tzigară-Samurcaș (Al)</i> Influențe sârbești în arhitectura din România	101
— O nouă manifestație artistică la Berlin	228
— Grigorescii lui Vlăhuța	332
— Impresii din Italia	457
— Estetica capitaliei	926
<i>Lovinescu (E.)</i> Sub peristilul Teatrului Național	1075
Opera lui Carageale	1304

VIII. CRONICA LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ.

<i>Bădărău (T. A.)</i> O lămurire...introdactivă	97
Bizareri . . . naturale	217
<i>Cădere (D. M.)</i> Insemnări de meteorologie populară	335
<i>Lovinescu (E.)</i> Pe volumul lui St. O. Iosif; Pe un volum al meu; Teatrul D-lui G. Diamandy	829

IX. CRONICA ȘCOLARĂ ȘI ANCHETA ȘCOLARĂ

<i>Diaconescu (Pantelimon)</i> Ține seamă îndeajuns, școala rurală de nevoile țaranului? — Pricinile pentru care școala satească nu-și ajunge scopul? Cercurile culturale	357
<i>Ioan (Constantin G.)</i> De unde trebuie să înceapă activitatea unui cerc cultural, pentru ca satul să poată vedea imediat roadele unei bune îndrumări.	239
<i>Mehedinți (S.)</i> Cuvinte către studenți	348
— O nouă încercare de învățământ privat	471

X. CRONIGA ECONOMICA.

—	Congresul studenților	946
—	Situația învățătorilor ajutori	1078
<i>Mihăileanu (M)</i>	O lipsă care trebuie împlinită	117
<i>Mihăileanu (Petre)</i>	și <i>D. M. C.</i> Seminarul de antichitate clasică	594
<i>Moisescu (N)</i>	Idealul școlii educative	233
<i>Pescaru (D)</i>	Cărțile didactice	471
<i>Stănescu (P)</i>	Colaborarea între școală și biserică	835
—	Învățătorii și băncile populare	1198
<i>Alexandrescu (Em)</i>	Băncile populare	1194
<i>Madgearu (Virgil-N)</i>	Reorganizarea meseriilor	107
—	Spre o nouă tehnică socială	467
<i>Moteanu (Const. C)</i>	Considerațiuni asupra creditului public	935
<i>Staicovici (Ch. D)</i>	Noua legiuire industrială	344
<i>N. (Ș. P.)</i>	Numirea dirigintilor de școli primare rurale	1429

XI. ILUSTRĂȚII.

Mircea cel bătrân ca ctitor al Coziei	102
Fațada din spre sud a bisericii Cozia	102
Monăstirea Cozia după un plan vechiu	103
Detalii sculpturale ale fațadei bisericii M-rei Cozia	104
Pictură murală din biserică cea mare a M-rei Cozia	105
Potir de Cristal și acoperământul, brodat cu mărgăritare de M. S. Regina	334
Procoraț brodat cu fir și mărgăritare de M. S. Regina, daruit bisericii din Raznov	334
Pagină din Evanghelia Curții de Argeș ilustrată și scrisă pe pergament de M. S. Regina	334
Pagină din Evanghelia, scrisă pe pergament de M. S. Regina și ornată de A. S. R. Principesa României	335
Ceaslovul ilustrat și scris de A. S. R. Principesa României	335
Ilustrație pe pergament din Ceaslovul lucrat de A. S. R.	335
Biserica din Bușteni	1295
Biserica din valea lui Seman	1297
Biserica de lemn din Dosuri	1298
Biserica de lemn din Ungureni	1299
Biserica de lemn din Belciugeni	1300

XII. DIVERSE.

<i>Insemnări privitoare la istoria culturii noastre</i>	80; 196 322; 446; 704; 918; 1419
<i>Publius</i> dela Români de peste hotare: Episcopiile orientale maghiare	475
<i>Negruzzi (Iacob)</i> Necrolog: Caragiale	716
I. Mincu	1432
<i>Dj. (M)</i> Notiță despre Fouillée și Poincaré	957
Bibliografie; corespondență	120; 240; 360; 480; 600; 720; 840; 960; 1080; 1320; 1440
Tabla de materie pe anul 1912	1434